

^KÜRD DİPLOMAT

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

№ 14 (574) 08-14 Aprel, Nisan, sal, il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əvər.

Səbāhəddin Eləgılı

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Qəbələ rayonunda Bum qəsəbə
tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib

Səh. 2

Nêçîrvan Barzanî: Hêvîdar im cejna xêr û xweşiyê be

Səh. 2

Serok Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema
aramî û aştiyê bo hemû cîhan û navçeya me

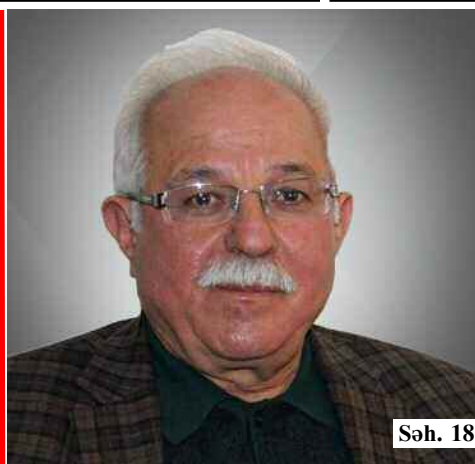
Səh. 2

Mesrûr Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe
sedema şadî û bexteweriyê gelê Kurdistanê

Səh. 18

Em Qencên Xwe Jibîr
Nakin: Hemza Begê Miksî

Səh. 18

Di siyaseta Tirkîyê de erdhej û
encamên nedihatîn hêvî kirin (I)

Səh. 3

Jîyana kurdûn koçber

Prezident İlham Əliyev Qəbələ Rayon Mərkəzi
Xəstəxanasının açılışında iştirak edib

Səh. 2

Kürd xalqının tarixindən səhifələr Şəddadilər

Səh. 3

KÜRD LƏR VƏ KÜRDÜSTAN

Səh. 6

Sarı Aşıq haqqında

Səh. 4-5

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

Səh. 7

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri!

Səh. 8

Səh. 11

VƏTƏNƏ LAZIMDIR
XAN HEYDƏR PAŞA

Səh. 18

Qubad Talebanî: Kurd ti carî teslîmî
dîktatoriyê nebûne, teslîm nabin!

Səh. 17

Kosret Resûl: Cejn bibe qonaxek
ji bo çareserkirina pirsgirêkan

Səh. 14

BAVÊ MİN

Prezident İlham Əliyev Qəbələ rayonunda Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 9-da Qəbələ rayonunda 624 şagird yerlik Təbriz Yaqubov adına Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev dövlətimizin başçısına məktəbdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, qəsəbədə 1983-cü ildə tikilmiş məktəb binasının müasir tələblərə cavab verməməsi və qəzalılıq vəziyyətə düşməsi yeni binanın inşası zərurətini yaratmışdı. Bum qəsəbə tam orta məktəbinin tikintisinə 2021-ci ilin dekabrında başlanılıb. Məktəb binası 26 sinif otağından, kimya, fizika və biologiya laboratoriyalarından, 2 informatika kabinetindən, 2 texnologiya otağından, gənclərin çağırışa qədərki hazırlıq kabi-

netindən, kitabxana, 195 yerlik akt zalı, idman zalı və 80 yerlik yeməxanadan ibarətdir.

Yeni dövrün çağırışlarına uyğun olaraq, müasir məktəblərin qurulması Azərbaycan dövlətinin prioritetləri sırasında başlıca yer tutur. Son 20 ildə Azərbaycanın mərkəzi şəhərlərindən tutmuş ən ucqar kəndlərinə qədər yaşayış məntəqələrində 3600 yeni məktəb binası tikilib və ya əsaslı təmir olunub. Ölkəmizdə təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, yenidən qurulması və yenilərinin inşası, onların zəruri tədris avadanlığı ilə təchizi gənc nəslin daha savadlı və bilikli yetişməsinə hesablanıb. Yeni məktəb binalarının və tədris korpuslarının inşası şagird sıxlığını aradan qaldırmaqla, həm də onların daha keyfiyyətli təhsil almasına şərait yaradır.

Prezident İlham Əliyev Qəbələ Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 9-da Qəbələ rayonunda 624 şagird yerlik Təbriz Yaqubov adına Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev dövlətimizin başçısına məktəbdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, qəsəbədə 1983-cü ildə tikilmiş məktəb binasının müasir tələblərə cavab verməməsi və qəzalılıq vəziyyətə düşməsi yeni binanın inşası zərurətini yaratmışdı. Bum qəsəbə tam orta məktəbinin tikintisinə 2021-ci ilin dekabrında başlanılıb. Məktəb binası 26 sinif otağından, kimya, fizika və biologiya laboratoriyalarından, 2 informatika kabinetindən, 2 texnologiya otağından, gənclərin çağırışa qədərki hazırlıq kabi-

netindən, kitabxana, 195 yerlik akt zalı, idman zalı və 80 yerlik yeməxanadan ibarətdir.

Yeni dövrün çağırışlarına uyğun olaraq, müasir məktəblərin qurulması Azərbaycan dövlətinin prioritetləri sırasında başlıca yer tutur. Son 20 ildə Azərbaycanın mərkəzi şəhərlərindən tutmuş ən ucqar kəndlərinə qədər yaşayış məntəqələrində 3600 yeni məktəb binası tikilib və ya əsaslı təmir olunub. Ölkəmizdə təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, yenidən qurulması və yenilərinin inşası, onların zəruri tədris avadanlığı ilə təchizi gənc nəslin daha savadlı və bilikli yetişməsinə hesablanıb. Yeni məktəb binalarının və tədris korpuslarının inşası şagird sıxlığını aradan qaldırmaqla, həm də onların daha keyfiyyətli təhsil almasına şərait yaradır.

Serok Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema aramî û aştiyê bo hemû cîhan û navçeya me

Serok Barzanî bi boneya hatina cejna Remezanê, peyameke pîrozbahiyê belav kir û tê de ragihand, "Ez ji Xwedayê mezin daxwaz dikim ku rojî û îbadetên hemû misilmanan qebûl bike û ev cejn bibe çavkaniya aşti û aramiyê ji bo hemû cîhanê û navçeya me."

Serok Mesûd Barzanî di peyama xwe de ragihand, "Bi boneya hatina cejna Remezanê ya pîroz, ez pîrozbahiyêke germ li hemû misilmanên cîhanê, Iraq û

Kurdistanê dikim. Vê cejnê li malbatên serbilind ên şehîdan, Pêşmergeyên qehreman û hemû welatîyên Kurdistanê pîroz dikim."

Herwiha Serok Barzanî got: "Di vê boneya pîroz de, ji Xwedayê mezin daxwaz dikim ku rojî û îbadetên hemû misilmanan qebûl bike. Hêvîdar im ev cejn bibe sedema aramî û aştiyê bo hemû cîhan û navçeya me û bextewerî û aramiyê bo gelê Kurdistanê bîne."

Nêçîrvan Barzanî: Hêvîdar im cejna xêr û xweşiyê be

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya hatina cejna Remezanê, peyameke pîrozbahiyê belav kir û tê de ragihand, "Bila ev cejna pîroz û wate, armanc û peyamên wê bibe wesîleya nûkirina têkiliyên me."

Serokê Herêma Kurdistanê di peyama xwe de ragihand, "Cejna Remezanê ya pîroz bi germî li tevahiya musulmanan li Kurdistan, Iraq û cîhanê û bi taybetî li malbat û kesûkarên şehîdên serbilind pîroz dikim, cejn û bêhinvedanek hemû aramî û rihetî û bextewerî ji hemûyan re dixwazim, hêvîdar im cejna xêr û xweşiyê be."

Herwiha got: "Bila ev cejna pîroz bi wate, armanc û peyama xwe ya lihevxeşîbûn, jihevnezhîkbûn, lihevkerin, qencî û tebayî, ji bo herkesî bibe derfeta ji nûkirina pêwendî, lêborîn û hevgerîyê û

em hemû bi hev re kar û hevkeriyê bo xizmet û xêra gel û welatê me bikin."

Serokê Herêma Kurdistanê got jî: "Bi hêviya rojgar, rewş, jiyan û paşerojeke xweştir, cejna li hemûyan pîroz be û hemû salek bi xweşî."

Mesrûr Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema şadî û bexteweriya gelê Kurdistanê

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi boneya hatina cejna Remezana pîroz peyamek pîroz kir û tê de ragihand, "Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şadî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê."

Peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî:

"Bi boneya hatina cejna pîroz a Remezanê, germtirîn pîrozbahiyê li hemû misilmanên Kurdistan, Iraq û cîhanê dikim, bi taybetî Pêşmergeyên qehreman, hêzên asayîş û navxwe û malbatên serbilind ên şehîdan û enfalkirîyan. Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şadî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê."

Spasiya xweragirî û bihna fireh a gelê niştimanperwer ê Herêma Kurdistanê dikim ku alîkarê me bûn ji bo derbaskirina vê rewşa dijwar a aborî. Hêvîdar im ev rêkeftin û hevtêgihiştina li gel aliyên peywendîdar ên hikûmeta federal li ser mûçe û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê pêk hatiye, berdevam be û di paşerojê de jî mijara mûçeyan ku mafê rewşa û destûrî yê gel e, têkeli ti kêşe nakokiyên siyasî neyê

kirin û fermanber û mûçexurên Herêma Kurdistanê jî mehane bi wayekî asayî bi rêya aliyên peywendîdar ên Hikûmeta Herêma Kurdistanê mûçeyê xwe wergirin.

Herwiha em hêvî dikin ku ev pêşkeftin û pêngav bibin destpêka çareserkirina pirsgerêkên din ên hilawîstî û hemû pirsgerêkên mayî jî bi hevtêgihiştin û pabendbûna bi destûrê, çareser bibin.

Cejna we pîroz be û Xwedayê mezin Kurdistanê biparêze

Mesrûr Barzanî
Serokwezîrê Herêma
Kurdistanê

Jîyana kurdên koçber

Üsivê Teyfûr

Pey hilweşandina (ruxandina) dewleta Sovêti li cihanêda di çarenûsa gelanda gelek guharandin û bûyer pêşda hatin.

Sinor û xerîta (nexş) dewletan,rewşa gel û mirovan,nêrinên wan,jîyan hate guharandin. Komarên ku di yekitiya Sovêtêda li ser projeyên sosyalîzmê de: her kes ji bo hemûyan, hemû ji bo her kesî,ku weha hevdu girtibûn (15 komar) û ji navendekê di hate rêvebirin ji hevdu veqetiyan, dewletên serxwebûnê ji wanra pêjda hat û herek bû dewleteke serbixwe.Lê van pêşketin û guharandina di kurdên sovêtêra tu berjew-endî neanin. Rewşa kurda xirabbû. Di hêla aborî, sosîal, civakî, ramyarî, û netewî da alozî çêbûn. Berî her tiştî di komarên sovêta berêda netewperestî û nijadperestiyê xwe da xuya kirin.Evê yekê bandorî li ser mênêvîyat û

Her teyr bi refê xwe da xwaşe!

jîyana kurdan dikir. Kurda nikaribûn jîyanek normal û steqirî bidomînin. Di hin komaran da şer çêbûn. Di navbera Azerbaycan û Ermenîstanêda şerekî neheq dest pê kir. Ermenîstanê 20 % aqara Azerbaycanê dagir kir. Şer tu wexta rewşa gela û mirova baş nake timê kûştin, mirin, koçberî, belengazî û dijiwarîyên herî giran tîne.

Vî şerîda derba herî mezin li kurda ket.Kurd li cî û warê xwe kal û bava hatin şehidandin.Belê dewleta şêwrê ji despêkê rojeke qenc boy gelê kurd nekir xêncî xirabîyê, ji dema sovêtê kurdara tu tiştê qenc nema. Kurd careke din koçberîya bê rûmetra rû bi rû man (kurdê sovêtê çar cara hatine nefikirin)

Kurdê Ermenîstanê belayê deverên cihanê bûn; dewletên Awropa, Avstraliya, Amêrikayê,Kanadayê, yê zêdetir berê xwe dane Rûsiyayê, Azerbaycanê, Kazakistanê Girqizistanê. Paş wexta boy şerê Qerebaxê kurd nekevîne nav şer boy zarokên xwe biparêzin, dubare ji Azerbaycanê barkirine Rûsia Fêdêral usaji gele koçberên kurda ji Ermenîstanê bar kirin çûne Krasnodarê. Piraniya wan di gundan da cî war bûne,êwirîne. Bi malhebûn û heywanetîyêra mijûl dibin.

Di gorî hejmara bineliyên Rûsiyayê îro RF heya 50 hezar kurd diji. Di herêma Korênovskê li gundê Platnîrovskêda heya 200 malbetê kurd cî war bûye. Pey hilweşandina tifaqa sovêtê li Azerbaycanê, Ermenîstanê li Kazakistanê, ji Kirxizistanê û ji hin deverên din kurda koçî li vir kirine.Hemû derfetên ku li vî gundî da hene kurd li jê pêk tinin.Kurdê Platnîrovskê bi ruh û ramanên

xweva bi welatê xwera ê dîrokî bi Kurdistanêra girêdayîne. Pirrê wan welatparêzin.Li vî gundî çend şervanê kurd tevî milîtanê niştimanê bûne. Hêvî û bawerîya li ber welat hemû kurdên vê herêmê kirîye yek,xwe parçeke Kurdistanê dihesbînin.

Li vî gundîda mirovên tégêhiştî û welatparêz pirin; Sebrîyê Kemêl rûsipî, kurdê Qirkizistanê,Teyfûrê Evdille mele,zanyarê olî, pispor kurdê Ermenîstanê, Ismailê Üsiv rewşenbîr injîner Ermenîstan, Letîfê Memmed rojnema-van,dîrokknas ji Ermenîstanê, Taharê Newroz rewşenbîr, Rafîkê Mehmed wellatparêz,ev mirovana ji bo gelê xwe xerîb hertim dibin teyaxa menewî. Kurdên gundê Platnîrovskê ji wek hemû kurdên cihanê hîvîdarê serxwebûna niştimana pir Pirozin. Zûtîrekê ev bextewerî wê bibe nesîbê hemû kurdên bi şeref ên ku gelê xwera û welatê xwerane. Ev kurdên koçber bûyerên ku welatê kal bavên meda li dijî gelê me ê torin û maqûl diqewime ji bo vê dewleta dagirker bi hîdet şermezar dikin. Lê îro hine mrovê dexes, mixenet,duru ciye neheq xravîyê dikine nava gel. Ew nabinin wekî Kurdistan idî rîzgar buye, gelê kurd wê wana derxe ru û şermezarke. Bila bimirin fitnekar,qerezkar yên ku hemberî gelê meyî evraye.Belê kurdên koçber pêşeroja xwe Kurdistanêra girêdane.

Her teyr bi refê xweva difire.Kurd li xerîbistanê tu kesîra ne pêwîstin.

Üsivê Teyfûr

KÜRD XALQININ TARİXİNDEN SƏHİFƏLƏR

ŞƏDDADILƏR

Əsası 951-ci ildə Məhəmməd Şəddad ben Kürdü tərəfindən qoyulmuş Şəddadilər sülaləsi 971-ci ildə Salarilər dövlətini süquta uğradıb Gəncədə hakimiyyəti ələ aldılar və Zaqafqaziyanın böyük bir hissəsində Şəddadi kürd dövlətini yaratdılar. 117 il hakimiyyətdə qalan Şəddadilər Arranı, Naxçıvanı, Sünniki, Qafanı və başqa əraziləri idarə etmiş, Dvini tutmuş, Ermənistanı üç min dinar vergi qoymuşdular.

Mütərəqqi fikirli Şəddadi hökmdarları böyük quruculuq işləri aparır, mədəniyyətin inkişafına qayğı göstərirdilər. 1 Fəzl 1027-ci ildə Araz üzərində möhtəşəm Xudafərin körpüsünü tikdirmişdi. Əbdülfəttah Musanın dövründə Gəncəyə gələn Qətran Təbrizi yazmışdır: "Gəncə cənnət bağçasına dönmüşdür". "Qobusnamə"nin müəllifi Keykavus 18 il hakim olmuş Şəddadi hökmdarı Əbuləsvar Şavuru belə mədh edirdi: "Əbuləsvar böyük şah idi, dediyini eləyən, müdrik,ədalətli,ləyaqətli, şücaətli, fərsəti, dini sevmə, uzaqgörən idi". Şavur saraylar, mədrəsələr, karvansaralar, hamamlar tikdirdi, məşhur Gəncə qapılarını düzəltirdi.

1088-ci ildə Səlcuq yürüşü Şəddadilər dövlətini süquta uğratdı. Gəncəli kürdlər, necə deyirlər, qeybə çəkildilər (Bax: K. E. Bosvort. "Musulmanskie dinastii", M. 1971)

SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİ

Kürd maarifçi şəri ondan böyük sima tanıdır. Bə'zi klassiklər Səlahəddini öz xalqına xidmət etməməkdə, imkanı ola-ola birləşmiş Kürdüstan dövləti yaratmaqda günahlandırır, bə'ziləri isə kürdlərin və Kürdüstanın tənzimlənməsinin onun həyatdan getməsinədən sonra başladığını bildirirlər.

Kürd şairlərinin münasibəti öz yerində, Səlahəddin Əyyubi dövründə şərqin ən qüdrətli sərkərdəsi və "mübahisəsiz ən böyük hökmdarı" kimi vəsf olunmuş, "müsəlman dünyasının xilaskarı" titulu ilə əbədi olaraq mənimsəmişdir.

Xidməti budur ki, Misir hakimi olarkən müsəlmanların böyük hissəsini bir bayraq altında birləşdirib "şir ürəkli Rıçardı geri oturaraq

II xaç yürüşünün qarşısını almışdır. Bir sözlə, xaçpərəstlərin özlərinin yazdığı kimi İslamı xilas etmiş, müsəlman dünyasını səlilçilərin tapdağından qorumuşdur.

Bir sıra tədqiqatçıların qənaətinə görə Səlahəddinin babası Şadi o zaman Ermənistan Dvini (Zəngəzur-Ş.h.) ətrafında məskunlaşmış Rəvvadi kürd tayfasından çıxmışdır.

Səlahəddin Əyyubi tarixdə möhtəşəm iz qoyan Əyyubilər sülaləsinin yaradıcısıdır.

(Bax: L. A. Semyonova. "Salax addin i mamluki v Egipte ". Moskva,1966.

ZEYNALABDİN MARAĞAYI

Akademik İ. A. Orbeli yazır: "Kürd xalqı tarixən öz oğullarını iranlı, türk, ərəb, erməni adı altında itirmişdir ki, onlar məşhur şair, müğənni və sərkərdə kimi başqa xalqların tarixini zintələndirmişlər". İranlı adı altında itirilmiş kürd oğullarından biri də məşhur "İbrahim bəyin səyahətnaməsi" adlı romanın müəllifi, ötən əsrdə yaşamış Zeynalabdin Marağayidir.

Əsər fars dilində yazılmışdır. İran ədəbiyyatşünaslarının fars nəsrinin görkəmli nümunəsi hesab etdiyi romanı Azərbaycan alimləri Azərbaycan bədii nəsr tarixində roman janrının ilk nümunəsi sayırlar.

Zeynalabdin Marağayi 1837-ci ildə Marağada varlı-hallı tacir ailəsində doğulmuşdur. "Səyahətnamə"nin üçüncü cildinin başlanğıcında özü haqqında yazır: "Əlqərəz, başdan ayağa günahkar olan bu müəllif Zeynalabdin ibn Məşədi Əli ibn-Hacı Rəsul ibn-Hacı Abdulla, ibn-Həmzə xan Savucbulaq (İran Kürdüstanında şəhər. Hazırkı adı Mahabaddır -Ş.h.) kürdlərindən və həmin mahalın xanlarından idi. Dinləri sünni olub, şafei məzhəbindən idilər".

"Səyahətnamə" kürd təfəkkürünün fars dilində meydana çıxmış məhsuludur.

HEYRAN XANIM DÜNBÜLÜ

Əsasən Azərbaycan dilində yazıb yaratmış Heran xanım özü haqqında deyir:

Soruşsan nəsəbini bu yazıq Heyranın,

Bir Əli xadimidir, cümlə-cahanə bildir. Naxçıvan şəhərinin ətrafına çatsa nəsəbi, Əslinə varsan əgər, tayfası dünbülüdür.

1574-cü ildə qələmə alınmış "Şərəfnamə" əsərinin müəllifi Şərəf xan Bidlisinin və bir sıra başqa müəlliflərin yazdığı kimi dünbülülər kürd tayfası olub Cənubi Azərbaycanda Xoy və Səkmənaşad tərəflərdə yaşamışdır. Səfəvilər zamanında, habelə Nadir şahdan sonra Dübülü tayfasına mənsub olan adamlar Xoy və onun ətrafında hakimlik etmişlər. Təbrizin bəylərbəyi Kərim xan Zənd də bu tayfadan olmuşdur. O, vəfat etdikdən sonra, Qacarların hakimiyyətinin ilk dövründə Azərbaycanda dünbülülərdən bir neçə xan hakim idi.

Heyran xanımın özünün yazdığına görə o, Naxçıvanda, kübar ailəsində doğulmuş və orada da tərbiyə almışdır. İran-rus müharibələrindən ilk illərində ailəsi ilə birlikdə Cənubi Azərbaycana köçürülmüşdür.

Heyran xanım 80 il yaşayıb.

Fətəli xan Xoyski də Dübülü tayfasındandır.

(Bax: heyran xanım. Seçilmiş əsərləri. Az. Döv. nəşriyyatı, 1961)

"QAFQAZIN HOMERİ"

Aşıq Alının babası Haqverdi Dərələyəz mahalının Milli dərəsindəki Gilan kəndindən qohum- əqrabası ilə birlikdə Göyçə mahalının Qızılwəng kəndinə köçmüşdür. Haqverdinin əmisi uşaqlarından Kəlbəcərin indiki Milli kəndinə gəlib, oranı özünə məskən seçənlər də olmuşdur.

Aşıq Alı 1801-ci ildə Göyçə mahalının Qızılwəng kəndində Mirzə kişinin yoxsul ailəsində dünyaya göz açıb, 1911-ci ildə həmin kənddə vəfat edib.

Qüdrətli sənətkarın aşağıdakı tənisi birinci və sonuncu dəfə 1977-ci ildə dərc edilib.

Dövrün səməndini ruzi əlindən,
Əbədi nə fateh, nə danə mindi.
Arif əhsən aldı aqıl əlindən,
Hər anda tənə söz nadana mindi.

Əbçər həmdəm oldu kürd marama,
Əlacı cəng idi, kürd, dəm arama.
İbtida irsimdən kürdəm, arama
Danmadım bu irsi, nə danam indi.

Mahaldan feyziyab dolanan Alı,
Elin xəzinəsinə dola nan, Alı,
Ara bu mənəni dolan, an, Alı.
Nadan xəyalında nadanam indi.

Ustad Alı, Şıx Adı, Təbib Alı, Dədə Alı, Təcnis Alı titullarını qazanan, ömrünün son illərində dünya işığına həsrət qalan aşıqı söyyəhlər "Qafqazın homeri"adlandırmışdılar.

SOLTAN BƏY

Soltan bəy çar imperatorluğu tərəfindən bəylik verilmiş məşhur bir nəslin nümayəndəsidir. Laçının Kürdhacı kəndində doğulub. XVI əsrdə İran şahının əmri ilə İrandan Qarabağ yaylasına köçürülmüş 24 kürd tayfasından biri olan Hacısamli tayfasındandır. Təsədüfi deyildir ki, ona Hacısamli Soltan bəy deyiblər.

Atası Paşa bəy qabaqcıl fikirli adam olduğundan övladlarının təlim-tərbiyəsinə xüsusi fikir vermişdir. Oğullarından Aslan bəy Qori gimnaziyasını, Xosrov bəy Odessa İmperiya Universitetini bitirmişdir. Xosrov bəy ADR zamanı Qarabağın general-qubernatoru olmuşdur. Soltan bəy isə beş dil bilmişdir.

Soltan bəy 1918-ci ildə Andranik Uzunya-nın Laçından Şuşaya adlamaq istəyən böyük silahlı dəstəsini məhv etməklə adını tarixdə əbədiləşdirmişdir.

İVANE VƏ ZƏKƏRİYƏ (ZAXARE) QARDAŞLARI

İvane və Zəkəriyə qardaşları çarçə Tamaranın baş sərkərdələri, vuran əli olmuşdur. Onların bacısı Xorışah 1215-1261-ci illərdə Arsax-Xaçın Alban knyazlığına başçılıq edən knyazlar knyazı Həsən Cəlalın anasıdır. ("Elm və həyat" j. N 9. 1989-cu il)

XII əsrin sonu, XIII əsrin əvvəllərində İvane və Zəkəriyənin mənsub olduğu Mxarqrdzeli nəslü Gürcüstan dövlətinə müstəsna xidmət göstərüb. Akademik Şota Ambakoviç Mesxiya "XII əsrdə gürcüstanda daxili siyasi vəziyyət və dövlət quruculuğu" kitabında yazır ki, Mxarqrdzeli xalis gürcü ailəsi olsaydı, onlar kürd tayfalarının birindən ayrılıb, XI əsrdə Zaqafqaziya köçmüşlər. Akademik daha sonra yazır: "Böyük gürcü tarixçisi İvane Cavaxişvili deyir ki, Mxarqrdzelilər mənşəcə kürddür və bu barədə mübahisə etmək mənasızdır".

Şəhifəni hazırladı: İsmayıl Tahir

SARI AŞIQ GECƏSİ

Dünən aprelin 30-da Filarmoniyada Sarı Aşıq gecəsi keçirilmişdir. Gecədə Laçın rayonunun ziyalıları, elm və sənət adamları iştirak ediblər. İncəsənət Universitetinin professoru folklorşünas Məhərrəm Qasımlı Sarı Aşıq haqqında gecəni açaraq tamaşaçılara məlumat verərək, sözü Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin sədri Ramiz Cəbrayılov cənablarına verdi. Ramiz müəllim Laçın rayonunun iqtisadi-siyasi durumundan, köçkün xalqımızın durumundan, hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının qaçqın və köçkünlərə qayğısından, torpaqlarımızın geri qaytarılmasından danışaraq meydanı aşıqlara verdi. Aşıq qurupu aşıq Cabbar Cabbarovun rəhbərliyi ilə Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeri ilə səhnəni canlandırdı. Laçın aşıqları aşıq Umbay Axundovlar, Pərviz Sahil Qurbanovlar, Təbriz Sadiqov, Pərviz Axundov vətən həsrətli mahnıları ilə, vətənə bağlı şeirləri ilə gecəyə xüsusi rəng verdilər. Sarı Aşığın gələn yubleyinin aşığın doğma Vətəni Laçında keçirilməsi arzulandı.

Olar camalına mail, a Yaxşı!

Məhəbbəti olan istər sazını,
Mən çəkərim hər dəm sənin nazını.
Şəmsü Qəmərim kimi görgəz üzünü,
Gün tək aləmə yayıl, a Yaxşı!

Qaşların bir oxdu, kirpiyin almaz,
Haramdan oxlasan, oram sağalmaz.
Gəder bu gözəllik sənə də qalmaz,
Əgərçi sərxoşsan, ayıl a Yaxşı!

Məni sənə aşıq etdi yaradan,
Səyraqıbi haqq götürsün aradan.
İstəyirsən xəbər tutgil Sarıdan,
Yollarında mənəm sail a Yaxşı!

BAYATILAR

Bu Aşıq zində deyil,
Ağlı özündə deyil,
Kim deyər haq cəmalı,
Yaxşı üzündə deyil.

məkan 120 kənddən, 1
şəhərdən və 1 qəsəbədən ibarət
iidi.

Laçın 1923-cü ilə qədər
Abdallar, sonra isə Laçın
adlanıb.

Rayonda əsasən maldarlıq,
arıçılıq, əkinçilik, taxta-şalban
istehsalı inkişaf etmişdi.

Hazırda Laçın rayonunun
əhalisi Azərbaycan
Respublikasının müxtəlif ərazis-
inə səpələnmişdir.

Tarixi haqqında
qısa məlumat

Laçın rayonu Azərbaycan
Respublikasının cənub-qərbində
dağlıq ərazidə yerləşir.

Şimaldan Kəlbəcər rayonu,
şərqdən Xocalı, Şuşa və
Xocavənd rayonları, cənubdan
Qubadlı, qərbdən isə
Ermənistan Respublikası ilə
həmsərhəddir.

1923-cü ildə Dağlıq
Qarabağ Muxtar Vilayətinin
təşkilatı ilə əlaqədar Şuşa qəzası
ləğv olunmuş və əvəzində
Ağdam qəzası təşkil edilmişdir.

1923-cü ildə Respublika
Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin
qərarına uyğun olaraq Qubadlı,
Kəlbəcər və Laçın torpaqları
vahid qəza halında bir-
ləşdirilərək Kürdüstan qəzası
yaradılmışdır. Qəza mərkəzi
əvvəlcə Pircahan, sonra
Minkənd, daha sonra isə Laçın
təsdiq edilmişdir.

Laçın şəhərinin yerini Tağı
Şahbazi Simurğ seçmiş və bu
adı da ona o özü vermişdir.

Laçın rayonu 1924-cü ildə
yaradılmış, ərazisi 1883 kvadrat
km-dir. 01 yanvar 2004-cü il tar-
ixə əhalisi 65507 nəfərdir.
Rayonun mərkəzi Laçın
şəhəridir, əhalisi 14500 nəfərdir.

Gözəllik soy iləndi,
Şahmar da soy iləndi,
Nəsimi tək bu Aşıq,
Yolunda soyulandı.

Aşıq minaya dəyər,
Qurban minaya dəyər,
İl var bir günə dəyməz,
Gün var min aya dəyər.

Mən Aşıqam qanlı gül,
Qanlı seviş, qanlı gül,
Yemiş bülbül bağrını,
Çıxmış ağzı qanlı gül.

Qarşıda yaxşı dağlar,
Köçməyə yaxşı dağlar,
Hər kəsin bir dağı var,
Aşıq Yaxşı dağlar.

Aşıq Qaramanlıdı,
Xalın qara, manlıdı,
Yaxşının tənəsindən
Yenə qar amanlıdı.

Ümumi məlumat (işğaldan öncə):

Ümumi ərazi, [kv.km]	1883.00
Əhalinin ümumi sayı	65507
Kəndlərin sayı	125
Qəsəbələrin sayı	1
İri və orta müəssisələrin sayı	133
Məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin sayı	3
Ümumtəhsil məktəblərinin sayı	101
Texniki, orta ixtisas və peşə məktəblərinin sayı	2
Ali təhsil müəssisələrinin sayı	0
Xəstəxanalar və tibb müəssisələrinin sayı	20
Mədəniyyət ocaqlarının sayı	217

LAÇIN RAYONU

(İşğal tarixi: 18 may 1992-ci il)

Laçın rayonu Azərbaycan
Respublikasının cənub-qərbində
dağlıq ərazidə yerləşir.

69 min əhalisi olan bu səfəli

Rayon üzrə 15310 təsərrüfat
mövcuddur.

Əhalinin sıxlığı hər kvadrat
km-ə 36 nəfər, hər sakinə 18
kvadrat km sahə düşürdü.

Mərkəzləşdirilmiş su təchiza-
tı sistemindən bir gündə 4800

kub su, qaz şəbəkəsindən
173000 kub qaz, 985000 kq
maye qaz istehlak olunurdu.

Laçın şəhərinin böyüyüb
inkişaf etməsində ilk addımları
Tağı Şahbazi Simurğ, Hüsü
Hacıyev, İsmayıl Şərifov,
Cənabxış Abdullayev və onlarca
başqaları atmış, onların çox
böyük fədakar xidmətləri olmuş-
dur.

İkinci dünya müharibəsi
illərində 3660 nəfər Laçın rayon
sakini cəbhəyə yollanmış, onlar-
dan 2426 nəfəri geri qayıt-
mamışdır.

Şosse yol Laçına 1950-ci
illərin əvvəllərindən çəkilməyə
başlamışdır.

Respublikanın paytaxtı Bakı
şəhəri ilə şosse yolla ara
məsafəsi 450 km, Xankəndi
dəmir yolu stansiyası ilə ara
məsafəsi isə 60 km olmuşdur.

1962-ci ildən sonra isə
əvvəlcə şəhərin, sonra isə
kəndlərin elektrifikasiyası,
radiolaşdırılması və telefon
xətlərinin çəkilişi işinə başlan-
mışdır.

Rayonun cəmi torpaq sahəsi
166488 hektar olmuşdur ki,
ondan da 75781 hektarı kənd
təsərrüfatına yararlı, 12102 hek-
tarı isə əkin yeri idi. Həmin tor-
paqlardan 1515 hektarı sututar
torpaqlardan ibarət idi.

Rayon ərazisinin 927 hek-
tarını heyətyanı, 33205 hektarını
meşə, 72000 hektarını yaylaq
sahələri təşkil edirdi.

Rayonda şəhər, qəsəbə və
125 kəndin bazasında 48 şəhər,
qəsəbə və kənd inzibati-ərazi
vahidləri üzrə nümayəndəliklər
fəaliyyət göstərirdi.

Rayonun iqtisadiyyatının
əsasını heyvandarlıq və əkinçilik
təşkil edirdi.

Azərbaycanın rəhbəri
Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə
Azərbaycan KP MK-nin və
Nazirlər Sovetinin "Dağ rayon-
larının iqtisadiyyatını daha da
yüksəltmək tədbirləri haqqında",
"Laçın rayonu zəhmətkeşlərinə
mədəni-məişət xidmətlərini daha
da yaxşılaşdırmaq tədbirləri
haqqında" 16 noyabr 1971-ci il
və Azərbaycan KP MK-nin büro-
sunun "Laçın şəhərinin 50 illiyi
barədə" 6 avqust 1974-cü il tar-
ixlərdə qəbul olunmuş qərarlar
rayonun sosial-iqtisadi və
mədəni həyatının, əhalinin
maddi rifah halının yaxşılaşdırıl-
masına çox böyük güclü təkan
vermiş, təsərrüfatların maddi-
texniki bazası xeyli möhkəmlən-
miş, orta məktəb məzunlarının
güzəştli ali məktəblərə qəbulu-
na xüsusi yer verilmişdir.

Şəhər və kəndlər abad-
laşdırılmış, şəhərlərdə 1000
nömrəlik avtomat-telefon, tele-
viziya ötürücüsü stansiyaları
qurulmuş, bütün kəndlər baş-
dan-baş telefonlaşdırılmış,
radiolaşdırılmış, elektrik-
ləşdirilmiş, Laçın şəhərinə və
rayonun 53 kəndinə təbii qaz
çəkilmişdir.

Bu diqqət və qayğı
sayəsində onlarla təhsil,
mədəniyyət, məişət, səhiyyə
obyektləri, heyandarlıq komp

SARI AŞIQ HAQQINDA

HƏYATI

XVII əsr Azərbaycan
aşıqlarından olan Sarı Aşığın
doğum və ölüm tarixi dəqiq
məlum deyil. Aşığın qəbri
Zəngəzur mahalının, indiki
Laçın rayonunun Güləbürd kən-
dinin, Həkəri çayının yaxınlığı-
dadır. Qəbrin baş daşına onun
xəyali şəkli də həkk olunmuşdur.
Arxeoloqlar 1927-ci ildə qəbri
açaraq onun XVII əsrdə
yaşadığını sübut etmişlər. Sarı
Aşığın həyatıyla bağlı xalq
arasında "Yaxşı və Aşıq" das-
tanı təşəkkül tapmışdır. Sarı
Aşıq əsasən bayatılarıyla
tanınır. O, "bayatı qoşmaq qadın
işidir" deyənlərə meydan oxu-
yaraq yaradıcılığında bu janra
üstünlük vermişdir. Aşıq əsasən
əxlaqi məsələlərə toxunan bu
bayatılarında cinaslardan çox
ustalıqla istifadə etmişdir.

Şeirlərində atalar sözlərini və
məsəlləri tez-tez işlədən Sarı
Aşıq şoxlu sayda sevgi şeir-
lərinin də müəllifidir.

1993-cü ildə erməni vandal-
ları Sarı Aşığın qəbrini tamamilə
dagıtmışlar.

YARADICILIĞI
GƏLMƏDİN

Vədə verib mənə, gəlləm demişdin,
Gözüm qaldı intizarda, gəlmədin.
Sənsiz mənəm ağlamaqdı munisim,
Mənsur kimi qaldım darda, gəlmədin.

Əlif qəddim əydi hicran mələli,
Necə xəlf eyləmiş qaşın hilalı,
Saldı mənə qəmə zülfün xəyalı,
Məni qoydun eşq barda gəlmədin.

Mən elə Aşıqəm ey vədə xilaf,
Nizəni ahundan çərx olar şikar,
Belə olar ay bimürvət, nainsaf,
Getdi əldən ixtiyar da gəlmədin.

GÖZLƏRİN

Əyibdi qəddimi qaşların tağı,
Qəsd eləyib şirin cana gözlərin.
Bu qədər şux baxıb aşıq öldürmə,
Heyifdi batmasın qana gözlərin.

Camalın şöəsi günəşdən əla,
Səni görə necə olmaz mübtəla,
Qəməyi cəlladın, xədəngin bəla,
Rəhm eləməz heç insana gözlərin.

Gözəllikdə sənənsən bu gün yeganə,
Canım qurban olsun sən tək cananə,
Yıxar Aşıq evin elər viranə,
Dolananda hər bir yana gözlərin.

Şikar edib tutdum bir şahı tərən,
Sən etdin ağlımı zail, a Yaxşı!
Səni sevən keçər canü sərinənd,

leksləri və sair sosial-mədəni və kənd təsərrüfatı obyektləri tikilib istifadəyə verilmişdir. Kəndlərə şosse yollar çəkilmiş, Şuşa-Laçın yolu əsaslı surətdə yenidən tikilmiş, asfalt zavodları, daş karxanaları, əhəng, pemoksol, yerli sənaye, toxuculuq sexləri istifadəyə verilmiş, Sumqayıt Alüminium və maşın-qayırma zavodlarının, Bakı 1 №-li tibb texnikumunun filialları açılmış, mərmər yataqları istifadəyə verilmiş, ticarət, ictimai-iaşə, mədəniyyət, rabitə və kommunal xidmətlərin şəbəkələri xeyli genişləndirilmişdir.

Görülmiş tədbirlər nəticəsində rayonda 133 idarə və müəssisə, o cümlədən 23 tikinti və 16 sənaye müəssisələri fəaliyyət göstərmişdir.

Rayonda 1 ədəd avtovağzal, 82 avtobus dayanacağı, 2130 km uzunluğunda avtomobil yolları, 92 ədəd körpü, 1187 km uzunluğunda su kəməri, 33 su anbarı, cəmaşırxana, 15 km uzunluğunda mərkəzi kanalizasiya, 20 km uzunluğunda istilik şəbəkəsi, 14 hamam, 8 ədəd yanacaq doldurma stansiyası, 2636 km uzunluğunda elektrik hava xətləri, 498 km uzunluğunda qaz kəməri, 10200 km uzunluğunda radio-telefon kommunikasiya xətləri, 3 ədəd televiziya stansiyası və ötürücülər və sair mövcud olmuşdur.

1992-ci ilin mayın 18-də Laçın rayonu xəyanətin qurbanı oldu və erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildi.

Laçının işğalı ilə əlaqədar rayona 7,1 milyard ABŞ dolları dəyərində ziyan dəymişdir.

264 nəfər şəhid olmuş, 65 nəfər girov götürülmüş, 103 nəfər əlil olmuşdur. Rayon üzrə 1 yaşdan 16 yaşadək mövcud olan 24374 nəfər uşaqdan 18 nəfəri şəhid, 225 nəfəri əlil olmuş, 1071 nəfəri, o cümlədən 31 nəfəri hər iki valideynindən yetim qalmışdır.

Bütün var-dövlətlərimizi yeraltı və yerüstü sərvətlərimiz talan-qarət olmuş, torpaqlarımız hərraca qoyulmuş, ata-baba qəbiristanlıqlarımız düşmən tapdağında qalmış, rayonun 65507 nəfər əhalisi Respublikanın 59 şəhər və rayonlarına, "Taxta-körpü" qışlaqlarındakı 84 obaya məcburi köçkün düşmüşdür.

İqtisadi-təsərrüfat potensialı

Rayonda iri dövlət müəssisələrindən olan 9 heyvandarlıq sovxozu, o cümlədən Kirov adına südçülük damazlıq sovxozu, yağ-pendir zavodu, konserv zavodu, ət tədarükü və qəbulu məntəqəsi, yun və göndəri qəbulu idarəsi, kimya birliyi, baytarlıq müalicəxanası, tikinti materialları istehsalat birliyi, ağac emalı sənayesi, yol və tikinti quraşdırma idarəsi, Sumqayıt Alüminium və maşın-qayırma zavodlarının filialları, yüngül sənaye və yerli sənaye kombinatları, iki ədəd asfalt zavod, beton zavod, texniki-təchizat birliyi, suvarma sistem-

SARI AŞIĞ HAQQINDA

ləri idarəsi, 23 tikinti idarəsi, mərmər, əhəng, pemoksol və toxuculuq sexləri, iki ədəd daş karxanası, avtonəqliyyat müəssisəsi, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, ticarət, ictimai-iaşə, rabitə, məişət, kommunal müəssisələri və digər idarə və müəssisələr fəaliyyət göstərirdi.

Ümumiyyətlə, rayonda 133 iri və xırda idarə, müəssisə və təşkilat, 52 kolxoz, 9 sovxoz və payçı kəndli fermer təsərrüfatı fəaliyyət göstərmişdir.

Nəqliyyat infrastrukturu

Dağlıq Qarabağı Ermənistan Respublikasının Gorus rayonu ilə birləşdirən Respublika əhəmiyyətli şosse yolun uzunluğu Laçın şəhərindən Gorus rayonuna kimi 54 km, Şuşa rayonuna isə 40 km, cəmi 94 km-dir.

Respublika əhəmiyyətli Laçın-Qubadlı yolu 77 km-dir.

Rayon üzrə cəmi 2130 km uzunluğunda Respublika və yerli əhəmiyyətli yol, 92 ədəd körpü vardır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəri ilə şosse yolla ar məsafəsi 450 km, Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə 60 km-dir.

Tarixi və memarlıq abidələri

Rayonun ərazisində 200-ə yaxın tarixi, mədəniyyət və memarlıq abidələri, onlarla kurqan, qala tipli arxeologiya baxımından faydalı olan abidələr, çoxlu sayda qəbirüstü abidələr, stellalar, at, qoç fiqurları, süjetli daşlar, eləcə də bu ərazi çoxlu təbii sərvətləri, qiymətli minəlar suları ilə zəngindir.

Bu ərazidə olan abidələrin əksəriyyəti Qafqaz Albaniyası dövrünün yadigarlarıdır. Alimlərimizin verdiyi məlumata əsasən bu ərazidə olan Qafqaz Albaniyası dövrü abidələrinin bir çoxu bizim eramızın xristianlıqdan əvvəlki dövrünə aiddir.

Bu yerlərin mürəkkəb relyefi, sərt iqlimi bir çox çay keçidlərində, yolların keçilməz hissələrində körpülərin inşasına səbəb olmuşdur. Onlar əsasən bir tağlı və yaxud iki tağlı körpülərdir.

Rayonun ərazisində aşağıda adları çəkilən abidələr rayon

ərazisində olan abidələrin yalnız 70%-ə qədərini təşkil edir.

1. Abdallar (Bəylik) kənd ərazisində: Həkəri çayı üzərində körpü XVIII əsr, daş qutu-dəmir dövrü, qəbiristanlıq.

2. Zabux kəndi ərazisində: Sümüklü qəbiristanlığı, XVI əsrə aid Xallanlı qəbiristanlığı.

3. Malıbəy kəndi ərazisində: qədim qəbiristanlıq.

4. Kosalar kəndi ərazisində IX əsrə aid Ağoğlan qəsri, qədim qəbiristanlıq.

5. Soltanlar (Hüsülü) kəndi ərazisində: 1761-ci ilə aid Soltan Əhməd sarayı, XIV əsrə aid qədim qəbiristanlıq.

6. Zeyvə kəndi ərazisində Soltanbaba türbəsi, Şeyx Əhməd türbəsi, Türbə, qədim qəbiristanlıq.

7. Qaraqışlaq kəndi ərazisində XI əsrə aid məscid, Dəmirovlu Pir-Məbə. 8. Sadınlar kəndinin mərkəzində XVII əsrə aid məbə. 9. Hacılar kəndi ərazisində: qədim qəbiristanlıq, bulaq (abidə).

10. Vağazın kəndi ərazisində məbə. 11. Quşçu kəndi ərazisində XV əsrə aid Uşaq qalası, böyük Bulaq, Korca bulaq, Sadınlar qalacığı.

12. Mirik kəndi ərazisində XV əsə aid qala, məbə. 13. Bozlu kəndi ərazisində qəbiristanlıq, Xaçın yalı ərazisində XV əsrə aid Xaçın daşı.

14. Əhmədli kəndi ərazisində XVII əsrə aid məbə "Vəng" qəbiristanlığı.

15. Minkənd kəndi ərazisində XV əsrə aid Minkənd çayı üzərində ikitağlı, Abaxeyir ərazisində bir tağlı körpü. Məbə. 16. Şeytanlı kəndi ərazisində Birtağlı körpü.

17. Qaragöl ərazisində məscid, qəbiristanlıq.

18. Hoqaz kəndi ərazisində mağara, məbə. 19. Soyuqbulaq kəndi ərazisində Bulaq (abidə), Məbə. 20. Zabux kəndi ərazisində körpü (1988-ci ildə dağıdılıb).

21. Güləbird kəndi

ərazisində XV əsrə aid Qız qəbri abidəsi, dəmir dövrünə aid Kurqan, Qız qəbri (kurqan), orta əsrə aid Qədim qəbiristanlıq, Bayatı ustadı Sarı Aşığın qəbri.

22. Ciciimli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Məlik Əjdər türbəsi, XVII-XVIII əsrlərə aid türbə, orta əsrlərə aid Çoban daşı və qədim qəbiristanlıq.

23. Məlxələf kəndi ərazisində XVII əsrə aid Xəlifə türbəsi, qədim qəbiristanlıq. Sınıq körpü.

24. Aşağı Fərəcan kəndi ərazisində X əsrə aid məbə, Fərəcan Güləbird yolunda körpü, qədim qəbiristanlıq.

25. Sus kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq.

26. Seyidlər kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, qədim qəbiristanlıq, Pircançay üzərində qədim körpü.

27. Pircahan kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, XI əsrə aid Qovur qalası.

28. Korbulaq kəndi ərazisində məbə. 29. Ziyrik kəndi ərazisində dəmir dövrünə aid Rizvan meşəsində kurqan.

30. Ərikli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Qaraşaqqal türbəsi, araxışda türbə və qədim qəbiristanlıq.

31. Piçənış kəndi ərazisində məbə. 32. Şəlvə kəndi ərazisində məbə. 33. Qorçu kəndi ərazisində məbə. 34. Laçın şəhərində (1941-1945-ci illər) Böyük Vətən müharibəsində həlak olanların xatirə kompleksi.

1924-cü ildən sonra rayonda inşa olunmuş körpülər, bulaqlar, abidələr və abidə kompleksləri və s.

Qeyd: Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı zamanı rayonda mövcud olan bu tarixi, mədəni və dini abidələr dağıdılmışdır.

Görkəmli şəxslər haqqında məlumat

Laçın rayonunun təbiəti, coğrafi relyefi, havası, suyu, orada yaşamış insanların bir çoxunun igid, qəhrəman, mərd, mübariz, görkəmli şəxsiyyətlər kimi yetişmələrinə və formalaşmalarına heç şübhəsiz ki, çox böyük təsir göstərmişdir.

Məhz bütün bunun nəticəsidir ki, bir vaxtlar Laçın dağlarında at oynadan Soltan bəy erməni quldurlarının hücumlarının qarşısını qəhrəmanlıqla almış və Zabuxçayda Andranikin qoşununu darmadağın etmişdir.

İsmayıl Mirzəyev, Ocaqqulu Musayev, Abdulla Hüseynov kimi görkəmli inqilabçılar məhz Laçın rayonunda yetişmişlər. Böyük Vətən Müharibəsində Polşa torpaqlarının azad

edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdəki şücaətinə görə laçınlı Əvəz Verdiyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək fəxri ada layiq görülmüşdür.

O vaxtlar yerli camaatda elmə, maarifə, həvəs oyatmaq üçün 70-ci illərdə "Qabaqcıl maarif xadimi" fəxri adına layiq görülmüş, dünyalarını dəyişmiş Ələsgər Məmmədov, İdris Xəlilov, filologiya elmləri doktoru Xasay Cabbarov, fəlsəfə elmləri namizədi Salman Salahov, hazırda professor Şahbaz Muradov, tarix elmləri doktoru, professor Oktay Əhmədov, coğrafiya elmləri namizədi Malik Mirzəyev, riyaziyyat elmləri namizədi Sovet Möhbəliyev, tibb elmləri namizədi Əvəz Zeynalov, aviasiya texnika elmləri namizədi polkovnik Şamil Məmmədov, riyaziyyat elmləri namizədi Mustafa Qarayev, "Şərəf nişanı" ordenli filoloq Tofiq Nəcəfov, Baxışzadə Həsənli, Müseyib Axundov, Qurban İbrahimov, Musa Quluyev və onlarca başqa elm fədailəri gecə-gündüz əhalinin savadlanması üçün əllərindən gələni etmişlər.

Heyvandarlıqda qazanılan nailiyyətlərə görə Laçın rayonunu nəinki respublikada, hətta o vaxtlar bütün keçmiş SSRİ miqyasında tanınan adamlar az olmamışdır.

Adi kəndli, hes bir savadı olmayan keçmiş Leninkənd sovxozunun baş çobanı Həsən Cümşüdoğ hələ 1936-cı ildə "Lenin" ordeni ilə, bir neçə il sonra isə onun oğlu Əkbər Cümşüdoğ Moskvada keçirilən Xalq Təsərrüfatı nəaliyyətləri sərgisində "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

70-ci illərdə Kirov adına sovxozun sağıcısı, Qəhrəman ana Şerqiyyə Vəliyeva Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 1980-ci illərdə isə Lenin adına sovxozun baş çobanı Cabbar Cabbarov keçmiş "SSRİ Dövlət mükafatı laureatı" adına layiq görülmüşdür.

Laçın şəhəri ilə həmyaşd olan, ömrünün 55 ilini Laçın rayonunun ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi həyatının inkişafına sərf etmiş, "Şərəf nişanı", "Xalqlar dostluğu", "Oktyabr inqilabı", 3 ədəd Qırmızı əmək bayrağı və "Azərbaycan bayrağı" ordenləri ilə təltif olunmuş Muradxan Cabbarov bu gün də bütün çətinliklərə sinə gərərək köçkünlük dövründə öz qaynar fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

Qarabağ torpaqları uğrunda gedən döyüşlərdə fədakarlıq göstərmiş və ölümlərindən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı kimi fəxri ada layiq görülmüş həmyerlilərimiz mərhum Kamil Nəsimov, İsrail Şahverdiyev, Oktay Gülləliyev, Fazil Mehdiyev, Qorxmaz Eyvazov və onlarca "Azərbaycan bayrağı" və digər ordenlərə layiq görülmüş mərd, mübariz insanlar məhz Laçın rayonunun vətənpəşarları olmuşdur.

Vüsal Ziyadxanov

KÜRD LƏR VƏ KÜRDÜSTAN

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

(Əvvəli 525-ci sayımızda)

Onun erməni dili ilə oxşarlığı haqqında əfsanənin heç bir əsası yoxdur.

Ərzum vilayətinin Şərq hissəsində kürdlər başqa millətlərə nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə çoxdurlar 1.

Suriyada ayrıca koloniyaları olan kürdlər Dəməşqdə bütöv məhlədə yerləşdirilmişdir. (M.Hartman). Bağdadda kürdlərin sayı beş mindir. Ancaq Bağdad vilayətində kürdlər ümumrəb kütləsinə qarışıblar. Zəngən, Delo və b. qəbilələr əsasən Bağdaddan İrana gedən yolun Şərqində yaşayırlar. (baş konsul Orlov).

Türkiyə kürdlərinin ümumi sayı, güman edildiyinə görə, bir milyon 7 yüz minə (Averyanov) çatır. Əgər İranda onların sayı bir miylona yaxındırsa, ümumi şəkildə bütün kürdlər (rus təbəələri də daxil olmaqla) 2,5 və üç milyon ola bilər.

Bu vaxtanan kürdlərin yerləşməsinin ümumi etnoqrafik mənzərəsini vermiş və Qərbdə demək olar ki, naməlum qalmış 2 yeganə təşəbbüs polkovnik Kartsevin xəritəsindən ibarətdir. Texniki səbəblər üzündən onun surətini çıxarmaq mümkün olmadığı üçün biz kürd etnoqrafiyasının ən yaxşı praktik bilicisi – madam ki, söhbət Türkiyədən gedir – ingilis parlamentinin üzvü Mark Sayksın 3 işinə əlavə olaraq Türkiyədə kürdlərin yerləşməsinin şəklini verəcəyik.

Ermənilərin, kürdlərin və nisbi sayları haqqında mümkün statistik materialların böyük hissəsi Xarici İşlər Nazirliyinin «Ermənistanıda reforma» (1915) rəsmi nəşrinə yığcam şəkildə qruplaşdırılmışdır.

1) Baş konsul Adamov kürdlər üç yüz min, ermənilər iki yüz min, türklər iki yüz on min. Bayazid sancağında kürdlər başqa millətlərdən beş dəfə çoxdurlar. (ling) Müəllifi, Məşəddə baş konsul işləmiş T.M. Sukeslə qarışdırılmamalı.

2) «Kürdlər haqqında qeydlər» (Zapiski Kavk. Ot İ.R. Qeoqr. Obh. 1897 q 339-368) çap olunmuşdur. Orada kürdlər haqqında ədəbiyyat da var. Xəritədə ermənilərin üstünlüyünün göstərilməsi dəqiq deyil, kürdlərin qərb koloniyası göstərməyib. İran əliallahilərinin rayonları düz göstərməyib. Bəzən transkripsiyalar pozulur. Qəbilələrin adları yerə uyğun gəlmir. Ancaq öz-özlüyündə xəritə böyükdür və öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

3) The Kurds in the Ottoman Empire, Y.R. Anthor, S., XXXVI-II, 1908 q., (451-486). Bu iş, şübhəsiz, kürdlər haqqında bütün mövcud ədəbiyyatı cəlb etməklə təkmilləşdirilib yenidən çap olunmağa layiqdir. Xəritənin öz sisteminə olduqca praktiki. Qəbilələr sırf coğrafi cəhətdən 5 rayona bölünüb. Hər birinin sərhəddində rəqəmlə ayrı-ayrı qəbilələrin yeri göstərilib, onların yarım fəsiləri kiçik hərflərlə qeyd olunub. Xəritədə istifadə üçün qəbilələrin müfəssəl kataloqu əlavə olunub. Bizim əlavədə xəritə ancaq kürdlərin yerini tapmağın göstəricisi ola bilər. Nestorianlar xaçlarla göstərilib, ancaq ermənilərin yerləşməsi qətiyyənlə göstəriləyib. Və elə bu mənada polkovnik Kartsevin xəritəsi böyük üstünlüyə malikdir. S.M. Saykı eyni familiyalı «Teri thousand miies in Persia» kitabının arxa

İKÜKDLƏRİN TARİXİ

Kürdlərin mənşəi, daha doğrusu, onların Kürdüstanda ilk dəfə görünməsi çox mübahisəli məsələdir. Klassik yazıçılar 1 müasir Kürdüstanın ərazisi ilə əlaqədar kürd adına çox oxşayan bir sıra adlar xatırladırlar. Son vaxta qədər belə demək qəbul olunmuşdu ki, yeni eradan əvvəl 401-ci ildə Ksenofontun başçılığı ilə 10 min yunan karduxların nəslindən olan kürdlərin (qarşısında) geri çəkilmələri. Bu görüş son zamanlar dəyişib. Göstərilən oxşar adlı xalqlar bəzi alimlər tərəfindən iki qrupa ayrılırlar. Onlar birinin (məhz karduxların) arı mənşəini 2 inkar edirlər. Ancaq belə hesab edirlər ki, karduxlardan şərqdə yaşamış korcios kürdlərin əcdadı olublar. Hər necə olsa da bizi

maralandıran bu xalq yeni eradan bir neçə əsr əvvəl Kürdüstan dağlarında oturmuşdu.

1) Kürdlərin adının mixi xətti abidələrdə çəkilməsi məsələsi, görünür, həll olun-

mayıb. Qabaqkı Kur-ti-i adını indi Kir-xi-oxuyurlar (Bax. Hartman Bohtan, 11,92)

2) Akademik Marr belə hesab edir ki, «Karduxi» adı öz formasına görə bu xalqın urartulara yaxın olduğunu göstərir. (Özünü xalda adlandırmış). Ancaq karduxların qədim dili sonralar köklü surətdə yeni hind-Avropa dili ilə əvəz olundu. Bax «Bir daha Çələbi sözü haqqında», Z.B.O.XX, səh. 139. N.Ə. Marr Kürtilərin karduxlara münasibəti haqqında fikir söyləməyə cəhətinlik çəkir.

Biz bilirik ki, kürdlər heç olmasa dilinə görə nəinki aridirlər, tamamilə müəyyən İran qrupuna məxsusdurlar. Deməli, onların (ya da onların dillərinin) vətəni böyük ehtimalla görə, Şərqdədir. 1 Ariyalıların ilk yüksəlişi təxminən yeni eradan əvvəl VII əsrə aiddir. Məhz bu dövrdə midiyalılar öz müttəfiqləri ilə Assuriyanı darmadağın edəndə (yeni e.ə.607) kürdlərin böyük dəstəsi Qərbə doğru hərəkət etdi. Bununla bərabər yada salmaq lazımdır ki, kürdlərin ən yaxın və çoxəsrlik qonşusu olan ermənilər eləbu zaman frakiyadan gəlib, Urartu2 çarlığını tutdular. (Tamam başqa mənşəli xalq) və Van gölü3 ətrafında məskən saldılar. Beləliklə, əgər ermənilərin kökü şimali-qərbdədirsə, onda kürdlərin kökü Şərqdədir. Bu, elə bil ki, Tavrın dağ qalasıni iki yerə parçalayan bir-birinə zidd iki dalğadır.

Qədim fars monarxiyasında kürdlər ayrıca yad olunurlar. Görünür 2 onlar Ermənistan əyalətinə daxil imişlər.

Bizim eradan qabaq yaşamış yunan coğrafiyaşünasları (Strabon, Ptolomey və b) indi Pinakanın Dəclə4 çayı üzərində kiçik yer olan Finiklə eyniləşdirdiyi şəhərlərdən biri olan Korduen (Qordien) vilayətini yaxşı tanıyırdılar.

1) Arilərin İranda yerləşməsi, ehtimal ki, Şərqdən Qərbə baş vermişdi. B.B. Bartold 6, İstor. Qeoqr. Ob. obzorlana, 1903, str.3,59.

2) Urartuları, ya da indi deyildiyi kimi xaldeyləri xüsusi alarodik xalqlar qrupuna aid edirlər (xetlər, mitannilər, nairilər) sr. B.A. Turaev, Ist. drev. vost., II (1914), 46 i cld

3) Bununla belə, başqa bir nəzəriyyəyə görə, ermənilər xetlər və kimerialarla müqayisə olunmuşlar. Bax. Xalatyans, Oçerk İstorii Armenii, 1910, 10-20.

4) Ancaq əgər karduxlar və Kürtilərin fərqləri haqqındakı nəzəriyyə ilə razılaşsaq, onda onun dövründə mövcud olan Qoqdozios qədim zamanlarda kar-

duxı adlanırmış, - deyən Strabonun (16, 747) göstərişini nəzərə almaq lazımdır.

Bu korduenlə yuxarıda adı çəkilən Salmasdan cənubi Həkarı ilə qərbə doğru Bohtana uzanan erməni arşakidlərinin Kortçeyası qismən üst-üstə düşə bilər.

Bu yerlərin taleyinin necə müxtəlif olduğunu mənim Şarmuadan aldığı quru bir icmal göstərəcəkdir. Mərkəzi Kürdüstanın cənub-şərq hissəsi ardıcıl surətdə əhəmənilərdən asılı olan erməni Haykan sülaləsinə, Böyük İsgəndərə, erməni arşakidlərinə, Mark Antonio və Kleopatranın oğlu Aleksandra, gah Parfiyanın, gah Romanın vassalı olan, arşakidlərə sasanı Ərdəşir və Şapura, Qaleryadan İovianayacan Roma imperatorlarına, yenə sasanilərə, Bizans imperatoru Feodosiyaya, sasanilərdən asılı olan erməni arşakidlərinə, yenə də bizanslara nəhayət, ilk ərəb işğalçılarına, keçmiş ərəb vassalları olmuş Arsuninin erməni knyazlarına və 990-1096-cı illərdə çarlıq etmiş ilk müstəqil kürd sülaləsi Mərvanilərə tabe olmuşlar.

Bunun ardınca yenə Şərq işğalçıların bütöv sırası gəlir. XI əsrdə Səlcuqlar gəldilər. Sonra kürdlər monqollara qarşı əvvəlcə XIII əsrdə Hülakü xana, sonra təxminən 1400-cü ildə bir dəfə Kürdüstanda – Amadey altında çox pis vəziyyətə düşmüş Tamerlana qarşı vuruşmalı oldular.

1) sr. Adonüç, Armenie pri Östinianç, 418

2) Charmoy, cheref-nameh, 1,341-2

Nəhayət, XVI əsrdə Qərbdən yeni işğalçılar, Osmanlı türkləri gəldilər və 1514-cü ildən Kürdüstanın taleyi türkiyə ilə bağlı oldu.

Kürdüstanı fəth etmiş Sultan Səlim onun qurulmasını yaxın adamı, əslı Bitlis kürdü1 olan tarixçi hakim İdrisə tapşırı. Güman edirdilər ki, İdris siyasi məqsədlərə görə, kürdlərin ermənilər yaşayan rayonlarda yerləşdirilməsinə kömək edib. Ancaq düşünmək daha doğru olardı ki, kürdlər Şimaldan qismən köçəri, qismən də xristianlığı sıxışdırıran hakim islamın tərəfdarı

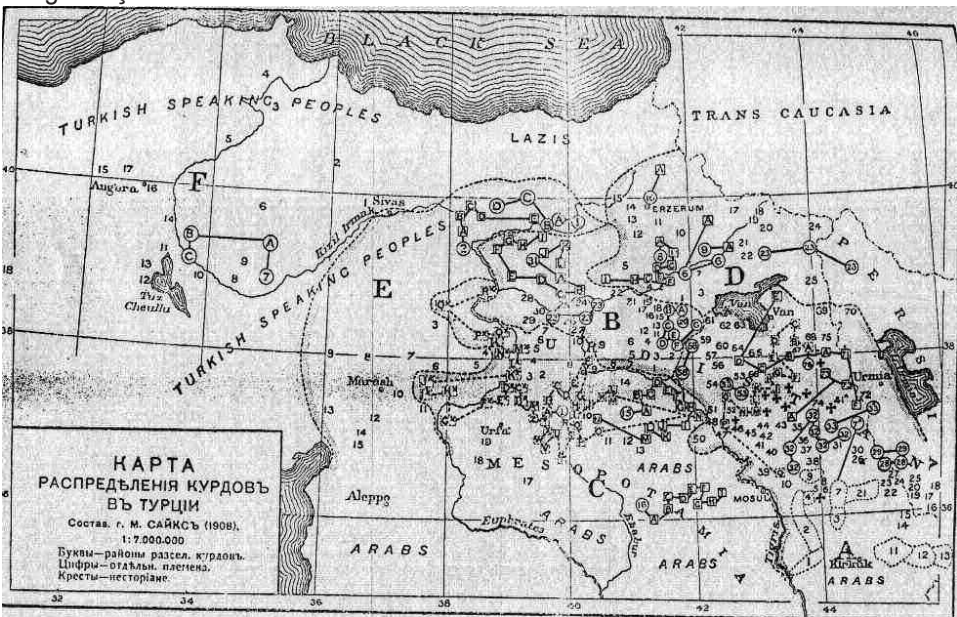
1) Onun haqqında müqayisə et Şeref-nameh, III, 208,531

2) Şeref-nameh, II (t.e. tom 1, çast 2), str. 76.

3) Şeref-nameh (tərcümə) III, 34, 224, 239. Bu əfsanə kürd xalqı arasında bu günə qədər yaşayır (Mş və Kabilos arasında) Sayüksin məqaləsinə bax. Charmoy (IV.213) belə hesab edirdi ki, adı çəkilən David 1027-ci ildə taxta çıxmış, erməni Arsunı xanədanından olan Sepe-xerimin oğludu. Digər tərəfdən isə, əfsanənin gürcü knyazının adı ilə adlanması xarakterikdir. Mənə verilən məlumata görə, 1001-ci ildə vəfat etmiş David Kuro-palat şəraitə daha uyğun gələ bilərdi. Sal-name gürcü və erməni tamamilə ayırır. Məsələn, Bitlisdə qədim erməni kilsəsinin məscidə çevrilməsinə xatırladır (III, 25)

Sultan Səlimin vassal vəziyyətinə saldıqı kürd knyazlıqlarının əlvan təsvirini vermiş məşhur kürd salnaməsi «Şərəfnamə» XVI əsrin sonuna aiddir. Qərbi Fəratın sol sahibi və demək olar ki, şərq Fəratın bütün axını boyunca (Murad-Su) islamın yayılmasından sonra öz qəbilələrini yaratmış hakim kürd knyazları tərəfindən tutulmuşdu. Demək olar ki, başçısı «Şərəfnamə» salnaməsinin müəllifi Şərafəddin xan olan Bitlis ən böyük knyazlıq idi. O, təfsilatı ilə öz mülkünün diqqətəlayiq yerləri, məscid və bazarları, elm adamları və s. təsvir etmişdi. Salnamədə xalis kürd soy məğrurluğu ilə uzun nəsil tarixi, müharibə səhnələri, qəbilələrin köçürülməsi, Türkiyə və İran arasında bu günə qədər davam edən mübarizə də həmişə qeyri-müəyyən vəziyyətdə qalması sadalanır.

«Şərəfnamə» kürdlərin sərbəst yaşamaları barədə belə yazır «Ən böyük sultanlar və yüksək potentatlar heç vaxt onların ölkələrinə, torpaqlarına qəsd etmirlər. Onlardan lazım olduğu qədər köməkçi qoşun kimi istifadə etmək üçün hədiyyələr almaqla məhdudlaşır, onların sədaqət və itaətindən razı qalırdılar». Yalnız XIX əsrdə bunun sonu çatdı. Böyük türk isla-

kimi xeyli qabaq yayılmışlar. Məsələn, məlumdur ki, məşhur Səlahəddinin Ravəndi qəbiləsindən olan ulu babaları hələ X əsrdə İravan quberniyası 2 dairəsinə, Dvin ətrafında köçəri edirdilər.

Kürd salnaməsində deyilir ki, Ruzeki qəbiləsi bitlis və Xazonu hansısa gürcü knyazı Daviddən alıb, elə orda da kürd sülaləsinin Bitlisdə yerləşməsinin 837-ci ilə ail olduğu göstərilir. Bəlkə bu tarixi bir qədər böyütmək lazımdır. Ancaq ola bilsin ki, göstərilən hadisə X-XI əsrlərdən gec baş verməmişdir.

Şübhə yoxdur ki, kürdlər daima erməni çarlığının hissələrini tədricən zəbt etmişlər. Və bu, XI əsrdə sona çatmışdı. Onlar bir çox yerlərdə öz qədim ərazilərində oturmayıblar. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, bu məsələ yeni deyil, çoxəsrlik tarixə malikdir. Qədim Ermənistanın bizim günlərin kürd-erməni etnoqrafiyasına çevrilməsi bununla izah olunur.

hatçısı II Sultan Mahmud Sultan Səlimin işini sona çatdırmaq, demək caizsə, Kürdüstanı yenidən istila etmək qərarına gəldi və bu, 1834-cü ildə Məhəmməd Rəşid paşa tərəfindən yerinə yetirildi. Bu vaxtdan etibarən kürdlər qismən türk təbəəsi oldular. Lakin elə burada, 1843-46-cı illərdə

1) cheref – nameh, II, 34

Bədir xanın başçılığı altında ilk kürd üsyanı şəklində reaksiya verdi. Ancaq bu ermənilərlə yox, içində ingilis missionerləri olan nestorianlarla qırqın və soyğunçuluq şəklində baş verdi. Bədir xana qarşı qoşun göndərildi, o, məğlub olub Krite sürgün olundu.

Kırım müharibəsi zamanı bədir xanın qardaşı oğlu və rəqibi Yezdanşirin başçılığı ilə artıq əsl xalq hərəkatı baş verdi. Türk ordusu şimala gedəndə.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Müsəlmanlar şəhadət verdilər ki, bu, polyak tayfasındandır. Müsəlmanlarla Qalada müştərək davacat dükanı açır. İndi həmin dükən üçün davacat aparır. Əsgər xan polyakdan üzrxahlıq edib, o biri arabalarda əyləşmiş erməniləri və övrətləri əşyaları ilə birlikdə arabadan düşürüb öz mənzillərinə gətirdilər. Ermənilər və övrətlər qorxudan əsirdilər.

Qaçaq Əsgər xan üzünü ermənilərə tutaraq dedi:

— Sizin ermənilərin namərdliklə tutub başına-gözüne vura-vura olmanın işgəncəsi və zülmü ilə apardığı doqquz nəfər müsəlman da sizin kimi canlı, ev və külfət sahibi idi. Məgər sizin içində Allahdan qorxan və insafli bir adam yoxdurmu ki, bundan sonra belə əzazilliyə, rəzilliyə, cinayətə, nahaq qanların tökülməsinə bais olmağı və xalqın rahatlığını əlindən almağı sizin quldur, binamus

və namərd qımdatlara nəsihət etsin? İndi siz əyləşin, yeyib-için və rahatlanın. Əgər ermənilərin apardıqları 9 nəfər müsəlman salamatdırsa, siz də sağ və salamat öz əşyalarınızla çıxıb evlərinizə gedəcəksiniz. Yox əgər onlar öldürülmüş

Mir Möhsün Nəvvab

olmuşdu, erməni tayfası müsəlmanların, müsəlmanlar isə ermənilərin bazarına

ifəyə təsdiq edilərək, Qalaya göndərildi. Qalaşakov Şuşaya gələn kimi ermənilər məhəlləsində Kələntərovun qabaqcadan hazırladığı iqamətgahda yerləşdirildi. Onun əmrilə elə ilk günlər müsəlman məhəllələrində olan rus ordusunun topları erməni küçələrinə keçirildi, kazaklar və əsgərlər isə erməni məhəlləsi səmtində olan Köçərli məscidinin ətrafında qurulmuş çadırlarda yerləşdirildi.

Hər gecə Kiki Kələntərovun başçılığı ilə, erməni tayfasının hesabına general

Qalaşakovun mənzilində kef məclisləri qurulurdu. Kələntərovun seçdiyi və generalın qulluğuna təyin etdiyi 2—3 nəfər xoşsurət erməni övrətləri gecə-gündüz ona xidmət edirdilər. Kələntərov gecə məclisləri əsnasında Qalaşakova və onun kazaklarına neçə min manat rüşvət verərək, Qalaşakova öz məqsədini izhar etdi. Qarşıdakı erməni-müsəlman davasında rusların onlara kömək etməsini və bu köməyin yerinə yetirilmə yolları ilə əlaqədar tədbir tökməsini generaldan xahiş etdi. Qalaşakovun tədbirilə Kələntərov və qımdatlar ətraf kəndlərə, eləcə də Gəncəyə, İrəvana və başqa şəhərlərə kağız yazıb göndərdilər. Həmin kağızda hər kənddən orta hesabla 30-100 nəfər silahlı dəstələrin

dindən artıq şişirdərək, Qalaşakova xəbər verdilər və müsəlmanları təqsirləndirdilər. General çox xatircəmliklə ermənilərə söz verdi ki, bu neçə min ermənilərlə mənim qoşunum müsəlmanları bir sutkada, yəni 24 saatda tar-mar edib, ölənini öldürəcək, ölməyənini dağlara, daşlara pərakəndə edəcəkdir.

Bu davanın necə hazırlandığını erməni tayfasının mötəbərləri tam aydınlığı ilə öyrənib (vuruş başa çatdıqdan və barışıq əldə edildikdən sonra M. M. Nəvvaba), özləri danışmışlar. Qalaşakov söz verib ki, onun tədbirilə erməni silahlıları və rus əsgərləri müsəlmanların evlərini, dükən və bazarlarını tamamilə yandırıb, özlərinin qırılanını qıracaqlar, qalanını isə büsbütün Böyük məsciddən aşağı məhəllələrə qovacaqlar. General rus kilsəsindən başlayaraq, Böyük məscidə kimi Rastabazarı, meydanı, Şeytanbazarı və bütün evləri darmadağın edib yandırmayı öz üzünə götürür. Bundan sonra vuruşun davam etdirilməsini və yaxud müsəlmanlarla barışmalarını ermənilərin öz öhdəsinə buraxmışdır. Kiki Kələntərov Qalaşakovun bu planını qəbul etmiş və generala 10000 manat rüşvət verərək belə ittifaqa gəlirlər ki, generala verilən puldan

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

olsalar, siz də onların dalınca gedəcəksiniz.

Nəhayət, bir neçə gündən sonra məlum oldu ki, ermənilərin apardığı 9 nəfər öldürülüb. Qaçaq da 10 nəfər erməni öldürüb dəfn etdilər. Övrətləri isə saxladılar.

QARĞABAZAR ƏHVALATI

Mirzə Hüseyn Cavad oğlu qarğabazarlı mənimlə (M. M. Nəvvabla) üzbəüz oturub bu əhvalatı özü nəql etdi. O, mənə danışdı ki, ermənilərin müsəlman kəndlərində törətdikləri vəhşilikləri eşidərkən biz hövsələdən çıxdıq və Qarğabazar, Qoçuəhmədli, Pirəhmədli, Qaragüllü və başqa kəndlərdən cavanları və igid döyüşçüləri toplayıb ermənilərin bu vəhşiliklərinin qarşısını almaq qərarına gəldik. Biz silahlanıb erməni kəndlərinin üstünə gedərkən xəbər gətirdilər ki, ermənilər ətraf kəndləri boşaldıb hamısı mövqeyi baxımından möhkəm və yaxşı mühafizəsi olan Xırmancıq kəndinə toplaşmışlar. Bütün ətraf kəndlərin kişiləri və övrət-uşaqları da Xırmancıqda cəmləşmişdilər. Ətrafdan gələn ermənilər özləri ilə mal-dövlətlərini də bu kəndə gətirmişdilər.

Erməni kəndlərinin üzərinə getməyə hazırlaşan müsəlman dəstəsi Xırmancıq kəndinə gələrək onu iki tərəfdən mühasirəyə aldılar. Vəziyyəti belə görən ermənilərin bir qismi o biri tərəfdən qaçmağa başladılar. Bir qismi isə məxfi yerlərdə gizləndilər. Müsəlman dəstəsi gözə görünən ermənilərlə atışa-atışa kəndə daxil oldular. Bir neçə erməni öldürüldükdən sonra kənddə olan mal-dövlətdən qənimət kimi götürüb özləri ilə geri qayıdanda meşələrdə gizlənmiş ermənilərlə atışmaları oldu və müsəlmanların tamahkarlığı ucundan bir neçə nəfər şəhid oldu. Müsəlmanlar şəhidlərin meyidlərini özləri ilə götürüb geri qayıtdılar.

1906-cı il iyul ayında Şuşa şəhərində baş vermiş erməni-müsəlman davası

O vaxt ki, böyük dava (1905-ci il) sakit

gedir, alış-veriş edirdilər. Hərçənd ki, yollar açıq idi, amma ermənilər yenə düz durmurdular: tək-tək əlsiz- ayaqsız kasıbkar adamları oğurluq ilə tutub öldürürdülər. Müsəlmanlar da onların əvəzini çıxırdılar.

Ermənilər müttəsil (arası kəsilmədən), min cür hiylə ilə hər yerdən hərbi sursat gətirərək, dava üçün tədarük edirdilər. Onlar əlavə maşınlar, nasoslar, tüfənglər, toplar, barıt, bombalar və başqa silahlar cəm edib, daha çox müharibəyə hazırlaşurdılar. Bununla bərabər, onlar gələcək vuruşmaların üsul və yollarını müzakirə etdikdən sonra belə bir qənaətə gəldilər ki, müsəlmanlara sarsıdıcı zərbə endirmək üçün pul qüvvəsinə hiylə işlədilərək rus ordusunun və silahının ermənilərə kömək göstərməsi təmin edilməlidir. Bu hiyləni həyata keçirmək üçün yeganə yol rus generalını pul ilə ələ almaq idi.

Birinci (1905-ci il) erməni-müsəlman davasında sülh və əmin-amanlıq yaratmaq üçün Şuşaya göndərilmiş Qalaşakov (Kalaşakov) adlı bir rus generalı var imiş. Həmin il o, zahirən ermənilərə yaxınlıq göstərməmişdi. Amma indi, ermənilərin məşvərətindən sonra дума qlavası erməni Kiki Kələntərov onu yaxşı öyrənmiş, onunla söhbət edib, ermənilərə qarşı rəğbətini bildikdən sonra generalın Şuşa şəhərində üsul-idarənin rəhbəri təyin olunması üçün onun razılığını almışdı.

Kiki Kələntərov müsəlmanların nümayəndələrini çağıraraq deyir:

— Şuşada bu iki millət arasında ədalətli sülh yaratmaq üçün bir rəhbər təyin etməliyik. Mən çox düşündükdən sonra belə qənaətə gəldim ki, bu vəzifəyə general Qalaşakovdan başqa bir kəsi təyin etmək olmaz. Hərçənd ki, o, əvvəllər bizim erməni tayfası ilə yaxşı dolanmadı, kəndlilərimizi tovladı, kazaklar kənd əhlinin övrətlərinə xəyanət etdilər. Amma əlac yoxdur, onu rəhbər təyin edək.

Biçarə müsəlmanlar əvvəllər Qalaşakovdan zahirən yaxşı münasibət gördüklərindən razı oldular. Hər iki tayfanın razılığına əsasən general həmin vəz-

Şuşaya göndərilməsi tələb olunurdu. Tezliklə Qalada yeddi min silahlı erməni ordusu hazır oldu. Onların arasında Osmanlı tabeliyində olan ərazidən gələn erməni dəstələri də var idi. Beş ədəd rusların, 6 ədəd isə ermənilərin topları var idi.

General və ermənilər qarara aldılar ki, davanı iyulun 12-də başlasınlar.

Rusların istədiyi bu idi ki, bu iki millət bir-biri ilə dava edib, bir-birinə məşğul olsunlar, tainki dövlət fərağat olsun, çünki millətin zəif və kasıb olmağı dövlətin silahıdır.

Neçə gün bundan (yəni, iyulun 12-dən) qabaq səkkiz müctəhid şəriətmədardan fitva gəlmişdi ki, müdafiə və vuruş zamanı başqa millətə əşya, xüsusilə vuruş sursatı və müdafiə üçün lazım olan malları satmaq olmaz. Ona görə cəmi müsəlman tayfası Qalada və başqa yerlərdə ermənilərə ərzaq, taxıl və sair malların satışını dayandırdı. Buna görə ermənilər çox çətinliyə düşmüşdülər. Əhvalatı həd-

əlavə padşahlıq rus topunun hər atəşinə 15 manat, çar ordusu əsgərlərinin tüfəngdən atdıqları hər bir gülləyə isə bir manat pul verilsin.

General Kələntərovla əvvəlcədən tökdükləri tədbirə əsasən, rus əsgərləri erməni keşikçilərindən birini öldürərək müsəlman səmtə atdılar və sonra da səs saldılar ki, müsəlmanlar erməni keşikçisini öldürərək başını kəsmiş və tüfəngini də aparmışlar. Qabaqcadan hazırlanmış hiyləyə əsasən həmin vaxt rus əsgərlərindən iki nəfər də gedib, müsəlman məhəllələri tərəfdən ermənilər səmtə güllələr atırlar. Ermənilərin avamları çıxırışb generalın yanına gedirlər və deyirlər ki, müsəlmanlar bir keşikçi öldürüb, erməni məhəlləsinə neçə güllə atıblar. Generalın hiyləsi də bu idi ki, xalqı müsəlmanlara qarşı qaldırsın. Sonra Qalaşakovun əmrilə erməni tüfəngdarları səngərlərə bölüşdürüldü. Ruslar da dəstə-dəstə gəlib, müsəlmanların səngərlərini mühasirə etdilər. Ruslar və ermənilər müsəlman səngərlərini gülləbaran etməyə başladılar.

Pəs cumada-s-səni ayının üçüncü günü—çərşənbə günü—yəni qərarlaşdıqları kimi, iyulun 12-də qımdatlar generalın məsləhətilə günorta vaxtı davanı başladılar. Əvvələn qımdatın biri, müəzzin axırıncı «la ilahə illəllah» sözlərini deyən məqamda Böyük məscidin minarəsinə bir güllə atdı. Güllə müəzzinə toxunmayıb, minarənin sütununa dəydi. Bunu görən «müsəlmanlar halətdən çıxıb, şaraq-şaraq dükən-bazarı bağladılar. Yarım saat ərzində tamam silahlandılar və üz qoydular səngərlərə və girəvəli yerlərə. Bu halətdə divan işçiləri və generalın əli altında olan çinovniklər hiylə ilə müsəlmanların içinə gəlib, uca səslə müsəlmanları sakit elədilər ki, bu dava sizinkilərlə deyil, kazaklar ermənilərlə dava edir. Bu general daha bir hiylə işlədərək qabaqcadan lazımı təlimat verib, bir rus zabiti öz dəstəsilə müsəlman məhəlləsində yerləşdirmişdi. Müsəlmanlarla dostluq etdiyinə görə, həmin zabitə inanıb, ehtiram edirdilər.

(Ardı var)

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri!

(Ardı var)

Bu cür faktlar etnik assimilyasiya prosesində müəyyən rol oynayırdı. 1930-cu ildə aparılan bir araşdırma göstərdi ki, Laçın və Kəlbəcər rayonlarındakı bir sıra etnik kürd kəndlərin sakinlərinin ana dilləri artıq Azərbaycan dilidir. Halbuki bu kəndlərdə 40 yaşdan yuxarı kürdlər kürd dilində danışa bilirdilər. Azərbaycanda kürdlərin daha yığcam məskunlaşdığı yerlərdə tamamilə kürd dili qorunsa da burada da kürd dilinə Azərbaycan dilinin təsiri hiss olunurdu. Azərbaycanın digər etnik azlıq olan regionları ilə müqayisədə bu regionda Azərbaycan dilini bilməyən kürd kəndi yox idi. Kürdlərin assimilyasiyasını tətikləyən bir digər amil də kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında tez-tez qarışıq nikahların baş verməsi idi. Bu və ya digər təbii amillər kürd dilinin regionda xeyli zəifləməsinə gətirib çıxardı.

Təbii amillərlə yanaşı kürd dili dövlət tərəfindən də sıxışdırılmağa başlandı. Leninin ölümündən sonra SSRİ Kommunist partiyası Baş katibi seçilən Stalinin zamanında inzibati anlamda hər respublikada etnik azlıqlara qarşı dövlət assimilyasiya siyasətinə başlandı. 1929-cu ildə yeni regionlaşma ilə əlaqədar olaraq kürd və qismən azərbaycanlı əhalisi olan Kürdüstan uyezdində üç müstəqil rayon yaradıldı: Laçın, Kəlbəcər və Qubadlı (Bukshpan, 1932:10). Azərbaycan kürdləri üçün Azərbaycan dilli məktəblərin yaradılması onların kürddən azərbaycan dilinə keçməsinə böyük rol oynadı.

30-cu illərdən başlayaraq, bir çox Qafqaz millətləri kimi kürdlər də Stalin tərəfindən həyata keçirilən bir sıra repressiya tədbirləri ilə üzləşməyə başladılar. 1937-ci ildə minlərlə kürd zorla Azərbaycandan Qazaxıstana, digər Orta Asiya respublikalarına və Sibirə deportasiya edildi. 1937-ci il deportasiyasında uşaq olan Nadir Nadirov bunu belə xatırlayır: “Bütün yetkin kişilər bir yerə toplanaraq qatarla aparıldı, onlardan heç biri ilə bağlı sonra məlumat əldə edə bilmədik. Kişilərin ardınca qadınlar və uşaqlar evlərini və mal-qaralarını tərk etməyə məcbur edildi. Bizi heyvanlar üçün istifadə edilən qatar vaqonunda naməlum istiqamətə aparırdılar. Heç kim niyə və hara aparıldığını bilmirdi. Sağ qalanların yaxınlarının yerini tapması bir neçə il çəkdi. Bir çox məskunlaşma yerlərində komendant saatında yaşayırdıq, şəhər və ya kəndləri icazəsiz tərk etmək 25 il həbs cəzası ilə nəticələnə bilirdi” (McDowall, 1996:492).

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin o vaxtkı 1-ci katibi olan Mircəfər Bağirov regionda yaşayan digər kürdləri qorxutmağa yönəlik belə bir açıqlama ilə yadda qalır: “Əgər Ermənistandakı və Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasındakı soydaşlarımız kimi repressiya olunmaq istəmirsinizsə, “kürd” sözünü daimi unutmalısınız.” (Aliyeva, 1993:97) Kürd əhalisi ilə aparılan bütün maarifləndirmə işləri azalmağa başladı, məktəblər bağlandı, qəzetlərin yayımı dayandırıldı. “Kürd” sözünün işlədilməsi dövrü mətbuatda qeyri-rəsmi senzura salınırdı.

Şimali İranda bir kürd qadını. Foto Anton Sevryugin.

1933-cü ildə direktoru Müseyib

Axundov olan Kürd Pedaqoji Texnikumu Laçında açılsa da tezliklə bu texnikum ləğv dildi (Aristova, 1966:205-206). 1937-ci ildə əksər kürd kommunistlər, sovet və partiya işçiləri, ziyalıları həbs olundu. 1937-38-ci illərdə Azərbaycan və Ermənistandan olan kürdlər Orta Asiya respublikalarında və Qazaxıstanda məskunlaşmağa başladılar. Əgər Kürdüstan muxtariyyətinin quruluş illərində burada 48 min kürd yaşayırdısa, 1979-cu il siyahıyaalınmasına əsasən Azərbaycanda bir nəfər də kürd yox idi. Millət və millətçilik məsələləri üzrə rusiyalı ekspert Valeri Tişkov bunu belə şərh edirdi: “İttifaq respublikaları azlıqlara qarşı Moskvadan daha sərt davranırdı. Sovet İttifaqının parçalandığı ərəfədə bu kimi milli məsələlərlə bağlı bütün diqqətlər Moskvaya yönəldi, ancaq Gürcüstan, Azərbaycan və Özbəkistan ən böyük assimilyasiya edən dövlətlər sırasında idi.” (De Waal, 2003 :133).

Laçın və Kəlbəcər kürdləri

Kürdüstan uyezdində ən çox kürd yaşayan iki region Laçın və Kəlbəcər idi. 19-cu əsrin ortalarında Kürdhacı və ya Qasımuşağı adlandırılan tayfa Laçında Ərikli, Qasımuşağı (indiki adı Kürdhacı), Ələkçi, Bozdağan, Piçənis, Nağdalı, Çorman (eyni adlı kənd Kəlbəcərdə də mövcuddur), Hacısamli və Şamkənd kəndlərini yaratdılar (Qeybullayev, 1986:102). Laçın rayonunun Karakeşiş kəndi isə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz uyezdindən olan mühacirlər tərəfindən qurulmuşdu.

XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycana köç edən kürd tayfasından biri də Şahsuvarlılar idi. Onlar da keçmiş Kürdüstan uyezdi ərazisinə Şərur-Dərələyəz uyezdindən köçmüşdü. Bu tayfa Laçın rayonunun Minkənd kəndində yerləşdi. Şahsuvarovlardan bir qədər sonra Minkəndə daha bir neçə kürd ailəsi gəldi. Statistikaya görə, 1888-ci ildə kənddə 23 kürd və 47 erməni ailəsinə məxsus təsərrüfat mövcud idi. Laçın rayonunun digər kəndləri Bozlu, Ağcakənd, Mirik, Kamallının 19-cu əsrin sonlarında əhalisi tamamı kürdlərdən ibarət idi. 1960-larda artıq bu kəndlər azərbaycanlılarla kürdlərin ortaq kəndləri kimi xarakterizə edilirdi.

Azərbaycanın digər böyük kürd kəndlərindən biri də Kəlbəcər rayonunun Zəylik kəndidir. Bu kənddə yaşayan kürdlərin əcdadları 1826-1828-ci illərdəki ikinci Rusiya-İran müharibəsi zamanı Qacar hakimiyyətinin təzyiqi ilə Azərbaycana gəlmişdi (Aristova, 1962:23). Belə ki, XIX əsrin sonlarında Yelizavetpol quberniyasının Zəngəzur uyezdinin Şahsuvarlı kənd qrupu 7 kürd kəndindən ibarət idi: Şahsuvarlı, Minkənd, Bozlu Kamallı, Ağkərli (Boznalı), Alpaut, Varazgun, Minkənd-Həsənli. Fərəhqaanlı kənd ərazi qrupuna isə 2 kürd kəndi daxil idi: Fərəhqaanlı və Həsənli (Aristova, 1962:28).

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, Kəlbəcərdəki kəndlərin bir hissəsi Laçından köçən kürdlərin hesabına yaranıb. Məsələn, Kəlbəcər rayonunun Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin əsası Laçın rayonunun Ağcakənd və Minkənd kəndlərindən gələn kürdlər tərəfindən qoyulub (Aristova, 1966:40). Yerli əhalinin danışdığına görə, Oruclu kəndi bu əraziyə girən ilk şəxsin adını,

Ağcakənd isə kürd qızı Ağcanın adını daşıyır. Kəlbəcər rayonundakı Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin qurucuları kürd olmasına baxmayaraq onların adları Azərbaycan (türk) mənşəlidir. Bunun əsas səbəbi Azərbaycan kürdlərinin yerli türklərlə sıx qaynayıb qarışması, hətta öz aralarında belə bu dildə danışmasıdır.

Azərbaycan kürdləri qonşu Ermənistan kürdlərindən fərqli olaraq öz uşaqlarına da türk mənşəli adlar verirdilər.

Qubadlı və Zəngilan kürdləri

Azərbaycanda oykonim kimi rayon adlarından sadəcə Qubadlı və Zəngilan kürd mənşəlidir. Zəngilan Azərbaycanda kürdlərin yaşadığı ən qədim ərazilərdən hesab edilir. 13-cü əsrə aid mənbələrdə qeyd edilən Zəngilan oykonimi Azərbaycanda qədim kürd yaşayış məskənlərinin mövcudluğunu göstərir. İranın cənub-qərbindəki Bəxtiyari tayfalarından biri “Zəngi” adlanır. Zəngilər isə kürdlərlə qohum olan lor (Bəxtiyari) tayfalarından biridir. Zəngilan rayonunun adı isə həmin kürd-bəxtiyari tayfasının adından qalıb (Əliyarlı, 2013:247). Bəxtiyari adı hazırda da regionun kəndlərində mövcuddur. Zəngilanla qonşu olan Qubadlı rayonunda hələ də Bəxtiyarlı oykonimi mövcuddur və Zəngi etnonimi bu bölgənin kürd kəndlərinin dördüncü adlarında qorunub saxlanılır.

Zəngilana kürdlərin bir sonrakı köç dalğası 18-ci əsrin sonlarında başlayır. İran Azərbaycanında yerləşən Mincivan bölgəsindən olan kürd ailələri şimala köçərək indiki Zəngilan və Ordubad rayonunda eyni adlı kəndləri qurdular (Qeybullayev, 1986:101). Ordubadda yerləşən Mincivan kəndi bugünüməzə gəlib çatmasa da, Zəngilan rayonundakı Mincivan kəndi böyüyərək işğal ərəfəsində qəsəbə statusunu daşıyırdı. Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulduğu ilk dövrlərdə Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın kürdləri ilə müqayisədə Zəngilanda yaşayan kürdlərin sayı xeyli az idi. Bu səbəblə bu rayon Kürdüstan uyezdində daxil edilmədi. Burda yaşayan kürdlər, dil statusu olmaması və digər təbii və qeyri-təbii amillər nəticəsində assimilyasiyaya uğrayaraq tamamilə türkləşdilər.

Azərbaycan kürdlərinin yaşadığı bir digər ərazi isə Qubadlı idi. Qubadlı kürdlərinin çoxu bu əraziyə Çar Rusiyası dövründə köçən mühacirlərin nəsil-lərindən formalaşmışdır. Rayonun adı olan “Qubadlı” oykonimi kürd mənşəlidir. Qubadlı adında kürd tayfası indi də İranda yaşamaqdadır (Qeybullayev, 1986:101). 19-cu əsrin ikinci yarısında İran hakimiyyətinin təqibindən qaçan və burda yaşayan qohumlarına sığınan kürdlərin axını Qubadlıdakı etnik xəritəni xeyli dəyişirdi.

Qubadlıya ilk kürd tayfalarının axını 19-cu əsrin əvvəlində başlayır. XVI-XVII əsrlərdə Türkiyədə, Van gölünün şərqində yaşayan Cibikli və Mahmudlu tayfası sonradan digər tayfalara qarışaraq Azərbaycanda bir sıra kəndlər formalaşdırdı. (Qubadlıdakı Aşağı Cibikli, Yuxarı Cibikli, Mahmudlu kəndləri, Füzulidəki Birinci Mahmudlu, İkinci Mahmudlu, Üçüncü Mahmudlu kəndləri, Cəbrayıldakı Mahmudlu kəndi, Şəmkirdəki Mahmudlu kəndi və İmişli rayonundakı Kürdmahmudlu kəndi).

Kürd xalısı, Qərbi Persia, 19-cu əsr.

Ensklopaedia Britannica.

Qubadlıya kürdlərin ən böyük köçü isə 1807-ci ildə baş verir. Bu zaman İrandan Qarabağ xanlığına 600 kürd ailəsi köçür. Bu ailələrin çox hissəsi hazırkı Qubadlı rayonun ərazisindəki kəndlərdə məskunlaşır (Bukshpan, 1932:56). 1820-ci ildə İrandan Azərbaycana “Məhrizli” adında kürd tayfasının köçü başladı. Məhrizli etnonimi bugün Qubadlı rayonunda və Ağdam rayonundakı Məhrizli kəndində özünü göstərir. Qubadlıda İrandan gələn kürd tayfaların formalaşdırdığı kəndlərlə yanaşı tarixi qədim dövrlərə gedib çıxan kürd kəndləri də mövcuddur. Bu kəndlər Azərbaycan-İran sərhədi boyunca yerləşirdi və Rusiya-İran müharibələrindən əvvəl İran təbəələri idi. Bu kəndlərdən misal olaraq Qubadlı rayonunun Zilanlı və Şotlanlı (eyni adlı kənd hazırda Ağcabədi və Ağdam rayonunda mövcuddur) kəndini göstərmək olar (Aristova, 1966:39).

Naxçıvan kürdləri

Naxçıvan ərazisində kürdlərin ilk köçü ikinci Rusiya-İran müharibəsindən sonrakı dövrə təsadüf edir. İlk öncə Arazboyu ərazilərə Zilanlı tayfa itti-fağının köçü reallaşdı. Zilanlı tayfa itti-fağı Buriki, Cəlali, Milaya, İradi, Zabuq, Cunuq, Çaxmanlı, Arizanlı və Halisanlı tayfalarından ibarət idi. Bu tayfaların bir qismi Arazboyu ərazilərə, əsas qismi isə İrəvan quberniyasının Naxçıvan uyezdinə köçdülər.

Naxçıvanda yaşayan kürdlər barədə məlumatlar çox ziddiyyətlidir. 1833-cü ilin məlumatlarına görə, Naxçıvanda yaşayan kürdlər 9 tayfa icmasından ibarət idi: Hacısamli, Şadmanlı, Kulukçu, Küləqanlı, Həsənallı, Bozlu, Fərruxxanlı, Püsyən və Milli (Qeybullayev, 1986:101). Naxçıvanda Milli, Hacısamli, Əliyanlı, Şadmanlı, Püsyən, Küləqanlı, Fərruxxanlı, Bozlu və Həsənəlili tayfaları yaşayırdı. Kürd tayfası olan Bayramlı indiki Ermənistanda qalan Əzizpəyəsi, Damli, Zorkeşiş, İsgəndərhanası, Qovuşuq, Aşağı Uluxan kəndlərini formalaşdırmışdı.

1918-1920-ci illərdə bu regionda daşnaklar tərəfindən etnik təmizliyə məruz qalanlardan biri də kürdlər idi. Bu səbəblə artıq Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulanda Naxçıvanda yaşayan kürdlərin sayında xeyli azalma baş vermişdi. 1931-ci ilə qədər Arazdəyən stansiyasının ərazisindəki Sədərək ətrafında yerləşən ərazilərdən və Culfa-Bakı dəmir yolu xəttinin sərhədlərindən Araz çayına qədər olan ərazidə 7 kürd kəndi var idi: Qaraburun, Yanıx, Qorxmaz, Gələvan, Mahmudkənd (indiki Şərur), Vodokaçka və Kirqaç. Bütün bu yaşayış məntəqələri tayfa adını daşıyan kəndlər idi: Qaraburun və Yanıx kəndlərini Şavliki, Qorxmaz kəndini Banuki, Kirqaç kəndini Başki, Gələvan, Mahmudkənd və Vodokaçka kəndini isə Qariki tayfası qurmuşdu (Bukshpan, 1932:37-38). Naxçıvan MR-də yerləşən kürd kəndləri sırasına Dərəkənd də daxil idi. Bundan başqa XX əsrin 80-ci illərinə qədər Ordubadın Kilit kəndi özünəməxsus bir dildə danışdı. Kilit olaraq təsnifləşdirilən bu dili bir çox tədqiqatçılar kürd dilinə yaxın bir dil hesab edilir (Baskakov, 1971:34). Bu dil XX əsrdə Azərbaycanda ərəb dilindən sonra ölmüş ikinci dil kimi qəbul edilir.

(Ardı var)

**Vidadi
Qurbanov**

AGLA, TELLİ SAZIM, AGLA

Geri dönməz bu karvanın, yolu hardan haradı?
Karvanbaşı başın əyib:- Nigarandı, nalandı.
Vətənimiz əsir düşdü, sərvətimiz talandı,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Ağbirçəkli anaların sinəsində yara var,
Gülçöhrəli körpələrin taleyində qara var.
Yetim qalmış bu millətim hara getsin... hara var?
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Ruhlarımız girov qaldı, töhmətini götürdük,
Puça döndü həyatımız, mənasını itirdik.
Qaçqın-köçgün damğasıyla ömrümüzü bitirdik,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Köhlən atlar yəhərlənib, boş yəhərdə gəm yeyir,
El-obamız diyar-diyar, pərən düşüb, qəm yeyir.
Naxələflər yurdu satdı, kefin çəkir, dəm yeyir,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Nə ölməyə üzümüz yox, yaşamağa haqqımız,
Viran olub yurd yerimiz, talan olub taxtımız.
Gülə bilmir üzümüzə qara gəlmiş baxtımız,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

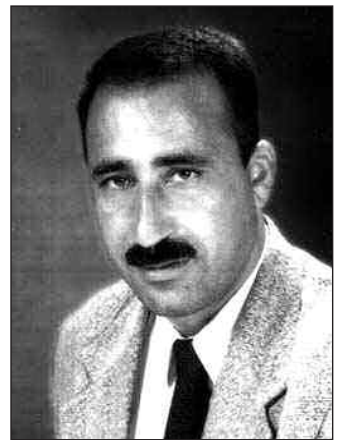
Qorqud ruhu yurd yerində qopyz calıb ağlayır,
Ələskərin nur qəbrini ah-nalələr dağlayır.
Qaçaq Nəbi məzarından Boz atını haylayır,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Bakı - 2006

Rəfayıl Cəlil oğlu Mayılov 1971-ci ildə Laçın rayonunun Şeylanlı kəndində kürd ailəsində dünyaya göz açmışdı. Ailəlidir, bir övladı var, ali təhsilə malikdir. Gözəl şeirlər yazır, bir kitabın müəllifidir.

Qarabağ döyüşlərində həmişə ön cərgələrdə olan Rəfayıl, tağı komandiri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdi. Onun bir arzusu var, oda tapdaq altında olan vətən torpaqlarını mənfur düşmənlərin tapdağından azad etmək və doğma yurd yuvasına qayıtmaqdır.

Rəfayılın şeirlərində vətən həsrəti, vətənə məhəbbət, yurd yağısı, özünü daha qabarıq göstərir. O, həm də kürd dilində şeirlər yazır. Şairin bir neçə şeirini oxuculara təqdim edirik və ona uğurlar diləyərək deyirik ki, gün o gün olsun, vətəndə qalibiyyət şeirləri yazasan.

LAÇIN

Elə qovrulmuşam çıxıb cızdığım,
Həsərinə dözmək olmur, ay Laçın.
Göynəyir sinəmdə hər bir an dağım,
Min-min zəhmətimiz olub zay, Laçın.

Xəyanətə qurban etdilər səni,
Düşməne verdilər cənnət vətəni.
Qəlbində el dərdi, yurdun şivəni,
Olub qəm dəryası, olub vay, Laçın.

Sənsiz didələrim qan ağlayır, qan,
İnan, xilasına hazıram hər an.
Yaralı ürəyim ayrılığandan,
Olub qəmlə dolu bir saray, Laçın.

Vətəndə-vətənsiz olmaq bələdi,
Bəslərə töhmətdir qaçqınlıq adı.
Böyük tanrı olsun xalqın imdadı,
Dərd qəlbində olub laybalay, Laçın.

Bircə çiçəyini üzüb-dərməyə,
Şeylanlı kəndimə salam verməyə,
Bir dəfə üzünü gəlib görməyə,
Olaydım bir uçan torağay, Laçın.

Rəfayıl, sənsiz qalmışam yetim,
Torpağına gəlib mən necə yetim?
Gecə də, gündüz də, budur niyyətim,
Şirin canım olsun sənə pay, Laçın.

RABE, RABE!

Laçın maye li bin destan,
Birinən dil wek goncale.
Pir girane va qul, va jan,
Büye revoke, gel bə hale.

Rabe, rabe Azərbaycan!
Hilgir waran, ji dest maran.
Li ber neyar, bibe beran,
Bavpîre me Ristem Zale.

Rafayıl bə Laçın maye,
Va belaye, ax û vaye.
Va çi bager, va çi baye,
Gel bə ware, gel bə male.

LAÇİNÊ MIN TU LI KUYE?

Warê eylo, dîyarê baz,
Laçînê min tu li kuye?
Kane govend, kane "Qaz-qaz",
Laçînê min tu li kuye?

Li dîrok me dît pir-pir gesp,
Te firotin, dijmin kir gesp.
Dillerzîne li ser te hesp,
Laçînê min tu li kuye?

Li te gundan çima revî?
Tu şemal bû, niha şevî.
Mertalê kurd bi çar devî,
Laçînê min tu li kuye?

Bila yekbe Azərbaycan,
Yekdî dibe bi dijmin jan.
Refayıl jî bi te qurban,
Laçînê min tu li kuye?

LAÇIN DƏRDİ, LAÇIN HƏSRƏTİ...

Təbiətin ən füsunkar gözəlliyini özündə cəmləşdirib, xüsusi bir ecəzkar cazibəyə malik olan, kiçik Qafqaz dağlarının qartallar oylağı olan İşıqlı dağının ətəklərində, Laçın rayonunun Kamallı adlı bir kürd kəndi yerləşirdi. Ərazisi 1900 ha çatan bu kəndin təsərrüfatı 180-ə, əhalisinin sayı isə 2000 nəfəri ötüb keçmişdi. Əhalinin əsas məşğuliyyəti heyvandarlıq və əkinçilik idi. Kəndin o dövrdə 800-900 baş iribuynuzlu mal-qarası, 6-7 min baş xırda buynuzlu davarı, meyvə və bostan məhsulları yetişdirmək üçün böyük bağ sahəsi var idi. Kolxoz təsərrüfatında isə 400 baş iribuynuzlu mal-qara, o cümlədən 150 baş sağmal inək, 4000 baş xırda buynuzlu davarı var idi. Əhalinin maddi və mənəvi vəziyyəti olduqca yaxşılaşmışdı. Camaatın istifadəsində 2 ədəd su artezian quyusu, müasir tipli böyük mağaza, çörək pişirmə müəssisəsi, rabitə şöbəsi, 170 nəfərlik komutator, mərkəzi kitabxana, həkim məntəqəsi, on illik orta məktəb binası, tele ötürücü stansiya və s. var idi. Kənd gənclərinin təşəbbüsü ilə şəhər tipli mədəniyyət evi inşa edilmişdi.

Kolxozun iqtisadiyyatı çox güclü şək-

ildə inkişaf edir, əhalinin maddi və mədəni rifahı yüksəlirdi. Təsərrüfatın 2 ədəd kombayını, 3 ədəd tırtıllı traktoru, 3 ədəd təkərli traktoru, 1 ədəd ekskavatoru, 8 ədəd yük avtomobili, yem dəyirmanı və digər kənd təsərrüfatı texnikası var idi.

Sabiq kolxoz sədri Cəfərov Ələddinin təşəbbüsü ilə bu zonada ilk olaraq kənddə elektrik dəyirmanı tikilərək son tamamlama işləri görüldü. Lakin bədnam və mənfur qonşularımızın (onlara qonşu demək mümkünsə) məkrli və iyrənc siyasəti güllü-çiçəkli, axar-baxarlı ərazilərimizi, münbit torpaqlarımızı zəbt etmək, mənimsəmək niyyətləri çox-çox qabaqcadan hazırlanmış bir plan idi.

Demək olar ki, erməni faşistlərinə 1988-ci ildən doğma Azərbaycanımızı parçalamaq, torpaqlarını işğal etmək, xalqlarımızın başına olmanın müsibətlərini gətirmək üçün fürsət düşmüşdü.

1992-ci il mayın 8-də alınmaz qala olan Şuşa şəhərimizi zəbt etdikdən sonra, Ermənistan və Rus orduları Dağlıq Qarabağ və Ermənistan tərəfdən Laçın rayonunu mühasirəyə aldılar. Tanklarla, toplarla və vertolyotlarla silahlanmış güclü hərbi birləşmələrə qarşı əliyalın camaat

nə edə bilirdi?

O zamankı hakimiyyətin səriştəsizliyi nəticəsində orduda özbaşınalıq, fərarilik baş alıb gedirdi. Laçın beş-on nəfər özünü müdafiə könüllü dəstələrinin ümidinə qalmışdı.

Dövlət tərəfindən heç bir kömək göstərilmədiyinə görə "Laçın dəhlizi" adı ilə məşhur olan Laçın-Şuşa, Laçın-Zabux yolu və bütövlükdə Laçın rayonu 18-i may 1992-ci ildə süquta uğradı.

Rus ordusu ilə birləşən Ermənistan ordusu əliyalın xalqımıza divan tutdu, kəndləri yandırdı, qız-gəlini, qoca-cavanı, uşaq-körpəni əsir tutdu, başlarını kəsdi, xalqımızı soyqırma məruz qoydu.

Laçın şəhəri və 130-a yaxın yaşayış məntəqəsi, 60 min nəfərə yaxın olan əhalisi amansız bir faciə ilə üz-üzə qaldı. Rayon əhalisi respublikamızın əlindən çox rayon və kəndlərinə səpələndi.

Hal-hazırda, təkcə Kamallı kənd əhalisi, on iki müxtəlif bölgədə məskunlaşmış, məşəqqətli və amansız məcburi köçkün həyatı sürürlər. Düz 14 ildir ki, vətən həsrəti onların qəlbinə, ürəklərinə parçalayıb üzür. Qocalarımız və orta yaşlı əhalimiz, demək olar ki, yurd həsrətinə

dözməyib qürbət diyarlarda vətən həsrətiylə dünyalarını dəyişiblər.

Dövlətimizin məcburi köçgün və qaçqınlara göstərdiyi qayğı hamımız tərəfindən razılıqla qarşılanır. Lakin nə qədər fırvan və qayğısız yaşasaq da bizə öz doğulub boya-başa çatdığımız elimiz-obamız gərəkdir.

**Əzizim, vətən yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı.
Qürbət cənnət olsa da,
Ölməyə vətən yaxşı.**

-xalq bayatımız bizim dərdimizi çox dolğun bir tərzdə ifadə edir.

**Bu gün hüzn günüdür!..
Bu gün əzm günüdür!..**

Bu gün biz birləşib torpaqlarımızı qanımız bahasına olsa belə almalıyıq!

Alçalmış, təhqir olunmuş, şərəf və ləyaqətimizi geri qaytarmalıyıq! Artıq vaxtdır, birləşib erməni cəlladlarını, torpaqlarımızdan qovub çıxarmalı, el-obamızı öz doğma yurd-yuvalarına qaytarmalıyıq.

Xalq səbrsizliklə o günü gözləyir!

Vidadi Qurbanov

MAHMUD BƏY SƏFİKÜRDSKI

Mahmud bəy Bala bəy oğlu Səfikürdski

Doğum tarixi 1898-ci il

Doğum yeri Səfikürd kəndi

Vəfatı 1977-ci il

Həyatı

Bala bəyin üçüncü oğlu Mahmud bəy 1898-ci ildə Səfikürd kəndində dünyaya boy göstərmişdi. 1909-cu ildə Gəncə gimnaziyasına daxil olmuşdu. Gimnaziyayı bitirmədən orduya çağırılmışdı. Rus qoşunlarının tərkibində rumın cəbhəsində döyüşlərdə iştirak etmişdi. Hərbi xidmətdən sonra Gəncəyə dönmüşdü. Gəncənin müsəlman-türk əhalisinin rusların himayəsi ilə ermənilər tərəfindən kütləvi şəkildə qırılmasının qarşısının alınmasında yeni yaradılmış

«Yaşıl qvardiya» adlı özün-müdafiə dəstəsinin tərkibində çıxış etmişdi. «Yaşıl qvardiya» əsasən gənclərdən, tələbələrə ibarət idi. Mahmud bəy Səfikürdskinin döyüş təcrübəsini nəzərə alaraq, onu qvardiyanının sədr müavini təyin etmişdilər. Gimnaziyayı 1919-cu ildə başa vurduqdan sonra bir müddət Gəncə Dairə məhkəməsinə müstəntiqliyə namizəd kimi hüquq elminin inceliklərini öyrənməyə çalışmışdı. Elə həmin il o, Bakıda BDU-nin tibb fakültəsinə daxil olmuşdu. Ailə vəziyyəti və maliyyə çətinlikləri ilə əlaqədar olaraq işləmək fikrinə düşmüş və ƏMT-nin rəisi Nağı bəy Şeyxzamanlı Gəncə hadis-

ələrindən Mahmud bəyi tanıyırdı. Və şübhəsiz ki, onun ƏMT rəisinin müavini kimi mürəkkəb və məsuliyyətli vəzifəyə təyin edilməsi həm də onların bir-birilərinə yaxşı tanımalarından irəli gəlirdi. Arxiv materiallarından məlum olur ki, Mahmud bəy Səfikürdski ƏMT-də rəis müavini kimi 1919-cu ildə noyabr ayının 15-dən martın 6-dək ƏMT-nin (əksinqilabla mübarizə təşkilatının) rəis müavini vəzifəsində çalışmışdı. O da bu vəzifədə hümmətçiləri təmsil edirdi. Çünki razılığa əsasən, ƏMT rəhbərliyi iki partiyadan təmsil olunmalı idi. ƏMT-nin rəis müavini vəzifəsi də hümmətçilərin payına düşürdü. Ancaq bütün bunlara

baxmayaraq, arxiv sənədlərinin də təsdiq etdiyi kimi Mahmud bəy bu vəzifədə özünü layiqincə apardı, gənc respublikanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsində öz bacarığını əsirgəmədi. Xüsusən də erməni cəsuslarına və denikinçilərə qarşı mübarizədə Mahmud bəy Səfikürdski bütün imkanlarını səfərbər etmişdi. Onu da deyək ki, əldə edilmiş materialların (MTN-nin arxivi, PR-1752 sayılı istintaq işi) bir qisminə onun bolşeviklərə qarşı da çıxışı qeyd edilir. Buna əlavə olaraq onu da demək olar ki, Nağı bəylə Mahmud bəyin barəsində söylənilən fikrə bir söykənəkdir. 28 aprel işğalından sonra bir qrup hümmətçi Azərbaycan Fövqaladə Komissiyasında işə qəbul edildi. Onlardan biri də Mahmud bəy idi. Bu elə çox uzun çəkmədi. 22 noyabr 1920-ci ildə onun həbs

edilməsi barədə 1906 sayılı order imzalandı. Bir gün sonra onu Quba şəhərində həbs edib Bakıya göndərdilər. Onu kommunistlərə qarşı çıxış etməkdə günahlandırırıdılar. Ziddiyyətli ifadələrin nəticəsində Mahmud bəy Səfikürdski haqqında 21 yanvar 1921-ci ildə qərar çıxırıldı: o, tutduğu vəzifəsində qala bilməz. Ancaq onun «cinayət»ləri sübuta yetmədiyindən həbsdən azad etmişdi. Təqiblər davam edirdi. Belə bir vəziyyətdə Mahmud bəy Səfikürdski Azərbaycanı tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Öncə Yuqoslaviyada yaşayıb ticarətlə məşğul oldu. Sonra Türkiyədə yerləşdi. Mahmud bəy 1977-ci ildə vəfat edib.

Mahmud bəyin Əli bəy adlı oğlu, Mələk xanım, Bilqeys xanım və Leyla xanım adlı qızları var.

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib

Yaşayış yerindən çoxlu qədim əşyaları tapılıb

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib. «Göl yeri» ərazisində aparılan qazıntı nəticələrinin qədim dövr tarixinin öyrənilməsinə töhvə olduğu bildirilir. Yaşayış yerindən çiy kərpiç, qazma şəklində evlər, təsərrüfat quyuları, ojaq yerləri, 3 insan skeleti, saxsı qablar və çoxlu sayda bəzək əşyaları tapılıb. Ərazidə tədqiqat aparan mütəxəssislərin fikrincə qazıntı işlərinin nəticəsi Azərbaycan arxeologiyasında az öyrənilən və mübahisələrə səbəb olan məsələlərə aydınlıq gətirəcək. Yeniliklər əsasən ilk Tunj dövrünə

qədərki mərhələni əhatə edir.

Tapılan kiçik öküz fiquru isə bu dövrdə insanların «toxa» əkinçiliyindən «xış»a keçdiyinə dəlalat edir. Bundan başqa metaldan dəmir ucluqlu kəsici alətlərin hazırlanmasında istifadə olunan «bitum» məhlulu da aşkarlanıb ki, bu əvvəlki arxeoloji qazıntılar zamanı az miqdarda olduğundan indiyədək onun tərkibi öyrənilməmiş qalıb. Dövlərə şahidlik edən bu daş natiqlərin hər parçası tarixin qaranlıq səhifələrini nurlandıran məşəl kimidir. O işıqda isə əcdalarımızın getdiyi yollara yolçuluq etmək insana mənəvi rahatlıq verir.

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Müzəffər Hüseynov: "Hazırda ərazinin hələ ki, 100 kvadratmetri araşdırılır". Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Tarixi abidə rayonun Səfikürd kəndi ərazisində tapılıb. Ekspedisiya qrupunun üzvü, arxeoloq Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə 2 il əvvəl aparılan tədqiqatlar zamanı bu ərazidə içərisində 10-dan çox insanın dəfn olunduğu kurqan aşkar edilmişdi.

"Sonradan aparılan araşdırmalar nəticəsində isə müəyyən olub ki, qara arxas adlanan bu sahədə yaşayış məskəni də

mövcud olub və yaşayış yeri təqribən 2 hektar ərazini əhatə edib. Qazıntılar nəticəsində tapılan maddi mədəniyyət nümunələri hələlik bu ərazidə yaşayan insanların toxuculuq və dulusçuluqla məşğul olduğuna dəlalat edir", - deyir o bildirib.

Bundan başqa arxeoloqların ehtimallarına görə tapılan heyvan sümükləri vasitəsilə o dövrün heyvanat aləmi barədə də informasiya əldə etmək mümkün olacaq.

Müzəffər Hüseynov əlavə edib ki, 2 ha ərazidə yaşayan insanların həm yaşayış yerləri, həm də təsərrüfat sahələri var. "Yəni burada onlar həm çörəklər bişirib, həm də, qab-qacaq hazırlayıblar. Hazırda biz onun hələlik 100 kvadratmetrini araşdırırıq", -deyir o vurğulayıb.

Son zamanlar Goranboy rayonunun Səfikürd kəndi ətrafında geniş çöl-tədqiqat işləri aparılıb. Bu işlərin nəticəsində isə rayon üçün ilkdə olaraq eneolit dövrünə aid yaşayış məskəni aşkar edilib. Həmin yaşayış məskənində aparılan kəşfiyyat xarakterli qazıntı nəticəsində abidənin e.ə. V minilliyə aid olduğu müəyyən edilib.

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun arxeoloqu Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə, burada eyni zamanda çoxlu saxsı məmulatlar da aşkar olunub. Bundan əlavə, kənd ətrafında son tunc-

əhəng daşlarından tikilib. Kurqanaltı kamera isəsərdabə tiplidir. Sərdabənin divarlarının hündürlüyü 145 sm-dir. Bu hündürlüyü həm də sərdabənin hündürlüyü kimi vermək olar.

Sərdabənin divarları isə çox yaxşı qalıb. Enli inşa edilmiş divarların şimal tərəfdə eni 1 metr 10 sm, cənub və qərb tərəfdə isə 1 metr 60sm-dir. Sərdabənin içəridən ölçüsü şərq-qərb istiqamətində 3 metr 70 sm, şimal-cənub istiqamətində 3 metr 40 sm-dir. Sərdabəyə giriş isəşərqdəndir. Girişin eni 1 metr 40 sm, giriş dəhlizinin uzunluğu isə 4 metr 30 sm-dir. Giriş dəhlizinin kənarındakı divarlar da ağ

muncuq, 10 ədəd iy başlığı aşkar edilib. İy başlığının 9-ü sümükdən, biri isə daşdan hazırlanıb. Daşdan hazırlanan iy başlığı çox ustalıqla hazırlanıb, üzəri üçbucaq formalı naxışlarla bəzədilib. 10 ədəd iy başlığının birqəbirdə aşkar edilməsi faktı ilk tunc dövrü üçün nadir hadisə hesab edilə bilər. Sərdabədən aşkar olunan skeletlər sağ və sol yanı üstə, yarıbükülü, baş tərəfi divara söykənmiş vəziyyətdə qoyulub.

Torpaq qəbirlər aşkar edilib Goranboyun Səfikürd kəndində tədqiqatlar aparan Müzəffər Hüseynov sonda onu da bildirdi ki, tədqiqatlar zamanı ilk tunc dövrünə aid kurqanlar-

Analıq olmaayan kurqan

Abidə tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid edilir

ilk dəmir dövrünə aid ikitorpaq qəbir tapılıb və qazıntı nəticəsində qəbirlərdən gil qablar, müxtəlif materiallardan, tuncdan bəzək əşyaları - muncuqlar, qolbaq və sığlaraşkar edilib. Ekspedisiyanın əsas uğurlarından biri Səfikürd kəndi yaxınlığında onun cənub-şərq tərəfindən ilk tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid kurqan abidəsinin aşkar edilərək qazılması olub.

Arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da bildirdi ki, kurqanın diametri 16 metr, hündürlüyü 2,8 metrdir. Kurqan hündürlüyü 18-20 metrolan uzunsov-oval formalı təpənin üzərində qurulub. Qazıntı zamanı kurqan örtüyündə son tunc dövrünə aid bir qəbir abidəsi də aşkar edilərək qazılıb. Kurqan örtüyündən aşkar olmuş salla-ma qəbir 2x1 metr ölçüdə olub, 110 sm dərinlikdə dəfn edilib.

Qəbirdə müxtəlif forma və ölçüdə 5 ədəd saxsı qab, əqiqdən hazırlanan 72 ədəd muncuq, 1 ədəd tunc iynə, 3 ədəd kəsici alət aşkar edilib. Əsas kurqanaltı oəbir çox maraqlıdır.

Arxeoloq M.Hüseynov onu da bildirdi ki, bu qəbir kamerasının divarları iri ölçülü

əhəng daşındantikilib. Girişdə 1 metr 70 sm plan sərdabənin ağzı 60-65 sm ölçüdə, qalınlığı 8 sm olan ağ əhəng daşı ilə örtülüb. Divarların ətrafı isə iki cərgəçay daşları ilə bərkidilib.

Sərdabədə 19 insan skeleti aşkar olunub

Sərdabənin içərisində onun 4 küncündə diametrləri 25x27 sm, dərinlikləri 45-50 sm olan dirək yerləri də aşkar edilib. Dirək yerlərinin içərisindən aşkar olunan kiçik və orta ölçülü çaydaşlarına əsasən gənc arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da ehtimal edir ki, bu dirəklərin ətrafıçay daşları ilə möhkəmləndirilib. Kameranin üst hissəsi ağac tirlərlə örtülüb. Bunu qazıntı zamanı sərdabənin içərisində yanib kömür olan ağacqalıqları da sübut edir. Bəzi ağac qalıqlarının diametri 30 sm-ə, uzunluğu isə 1 metrə qədər qalıb.

Sərdabənin üstü ağacla döşəndikdən sonra kameranın üzəri iri qaya daşları ilə təpə formasında qurulub. Sərdabənin döşəməsi ağ gillə-suyandıqdan sonra içərisi tamamilə münasib qaya daşları ilə döşənib. Skelet və bütün arxeoloji materiallar bundan sonra səliqə ilə sərdabəyə qoyulub. Sərdabə tipli bu qəbirdə 19 insan skeleti, 23 saxsı qab, 213

dan 150-200 metr şimal-şərqdə. son tunc-ilk dəmir dövrünə aid torpaq qəbir də aşkar edilib. Qəbir 80 sm dərinlikdə yerləşməkləşərq-qərb istiqamətində uzunluğu 2 metr, eni 1 metr yarımdır. Qəbirdən sol yanı üstə qoyulmuş skeletin ətrafında isə 3 saxsı qab, 48 ədəd əqiqmuncuq, 1 ədəd tunc muncuq, 1 ədəd tunc qolbaq, 1 ədəd tunc sırğa, 2 ədəd dəvəgözü kəsici alət askar edilib.

Digər torpaq qəbir Səfikürdün şimal-şərq tərəfindən aşkar edilib. 2 metr 5 sm dərinlikdə aşkar edilən torpaq qəbir kamerası 160x90sm ölçüdədir. Qəbirdən yarımbükülü vəziyyətdə sağ yanı üstə qoyulan skeletin ətrafından 3 ədəd saxsı qab, 12 ədəd muncuq, 2 ədəd kəsici alətaşkar edilib. Goranboy rayonunda, xüsusən Səfikürd kəndi ətrafında aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı eneolit, ilk tunc, son tunc- ilkdəmir dövrü mədəniyyətlərinin öyrənilməsi baxımından xeyli nailiyyətlər əldə edilib. Tezliklə nəzərdə tutulan tədqiqatlara vəsait ayrılan kimi Səfikürd kəndində yə rayonun digər istiqamətlərində yeni kəşfiyyat işləri başlanacaq.

VƏTƏNƏ LAZIMDIR XAN HEYDƏR PAŞA

Mən, Əhmədov Əhməd İsmayil oğluna (Əhməd Vedili) məxsus olan:

1. Xalqın şairi-Xalqın səsi
2. İrəvanda Xan qalmadı
3. Sözlün zamanı,Zamanın sözü
İndi Nə Var Danışmağa!
4. İrəvanda xan qalmadı,
Heç bir Müsəlman qalmadı!

Kitablarım 10.06.2021-ci il tarixində dərc olunmuşdur. Ulu Öndərimiz dəfələrlə Qarabağ və Qərbi Azərbaycan barədə, həmçinin İrəvan xanlığı barədə çıxışlarında demişdir, Sizdə çıxışlarınızda həmişə konkret sözünüzü deyirsiniz. Buda mənim kitablarımın məzmunu ilə tam uyğun gəlir.

Mənim sözlərimə:

1. Cənab Ali Baş Komandan!
2. İlhamdan İlham al,ay Vətən oğlu!
3. Qarabağ bizimdir, bizim olacaq! (bu söz müharibədən öncə yazılıb)
4. Qarabağ Azərbaycandır!
5. İrəvana gedək çıxaq, bayrağımızı ora taxaq! mahnıları bəstələnmişdir.

Mahnıları "Youtube" sosial şəbəkəsində "Əhməd Vedili" yazaraq dinləyə bilərsiniz. Məlumat üçün bildirim ki, bundan əvvəl "Mənim İdealım Heydər Əliyev" və "Xalqın oğlu-Xalqın Atası" kitablarım dərc olunmuşdur, eyni zamanda Heydər Əliyevə həsr olunmuş "Heydər Əliyevə Səs Verirəm" və "Əsrə bərabər 30 il" kitablarının redaktoru olmuşam. Ulu Öndərimiz hakimiyyətə gəlmədən öncə mənim onunla görüşlərim olmuş

və 1988-ci ildə yazdığım "Mən bu dərdi kimə açım, söyləyim?" şeiri 16.03.1990-cı ildə "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində çap olunmuş, 02.09.1992-ci ildə "Şərq qapısı" qəzetində "Heydər Paşa", 11.05.1993-cü ildə "Naxçıvan" qəzetində "Heydər Baba", 26.10.1998-ci ildə "Azərbaycan" qəzetində "Ayıbdır" bundan sonra "Ayıbdır" şeiri "Vətən Səsi", "Dövlətçilik", "Hüquqşünas", "İdeal" qəzetlərində dərc olunmuşdur və bir neçə başqa qəzetlərdə şeirlərimlə Ulu Öndərimizin lehinə çıxış etmişəm.

Hal-hazırda "Azərbaycan Respublikasında Prezident Hakimiyyətinə Dəstək Milli Komitəsinin" Sədriyəm. Eyni zamanda nəzərinizə çatdırmaq istədim ki, Ulu Öndər, Dahi Lider Heydər Əliyevin 100 illiyinə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin isə 20 illiyinə ithaf etdiyim "XİLASKAR ATANIN – XİLASKAR OĞLU" kitabım hazırdır və artıq dərc edilmişdir.

VƏTƏNƏ LAZIMDIR XAN HEYDƏR PAŞA

(ixtisarla)

*Heydər baba, xalqımız dar gündədir,
Türk oğlunun ümidi bir Səndədir.
İrəvan xanlığı yasda-qəməddir,
Sizintək ağıllı, müdrik Baş hanı?
Xalqımız istəyir Heydər Paşanı.*

*Xalqımızın ümidi Xan Heydər Paşa,
Qeyrətli oğullar keçərsə başa,
Onda biz gəzərik Təbrizdə qoşa,
Zəngəzur, Göyçəyə yollar açılar,
Durular-lillənmiş sular açılar.*

14.11.1988

Bu şeiri ilk dəfə 12.08.1992-ci ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevlə baş tutan görüşümdə oxudum çox bəyəndi və dərc olunmasına razılıq verdi. Bundan sonra 02.09.1992-ci ildə "Şərq qapısı" qəzetində dərc olundu.

İNDİ NƏ VAR DANIŞMAĞA

(ixtisarla)

Qeyrət vaxtı "qeyrət" inin
Göstərmədin qeyrətini,

Kişiyə xas qüdrətini
İndi nə var danışmağa.

"Yaş senzi" nə gəlməyənlər
Heydər qədrini bilməyənlər,
Onda cavab verməyənlər,
İndi nə var danışmağa.

Belə dedi Həsən Mirzə,
Kişi gerek desin üzə,
Təlxək lazım deyil bizə,
İndi nə var danışmağa.

"Bey" danışır, "xan" danışır,
Yerindən qalxan danışır,
Tülküdən qorxan danışır,
Tapıb bizi xam danışır,
İndi nə var danışmağa,
Efirdə əsib-coşmağa,
Bu günə şeir qoşmağa.

İNDİ NƏ VAR DANIŞMAĞA...!!

*Bu şeir ilk dəfə 10.05.1996-cı ildə
bir neçə qəzetdə dərc olunmuşdur.*

Mən bu şeiri 1996-cı ildə akademik, mərhum Aqil Əliyevin ad günündə oxudum. Ulu Öndərimiz və ailə üzvləri, mərhum Cəlal Əliyev, Rəfiqə və Şəfiqə Əliyevlər və möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev həmin məclisdə idilər. Çox bəyəndilər. İlham Əliyev şəxsən mənim oturduğum masaya yaxınlaşdı, mənim sağlığıma qədəh qaldırdı və mənə təşəkkür etdi. Məni öz qəbuluna dəvət etdi. General-polkovnik Bəylər Eyyubov da həmin məclisdə idi. Mən "İrəvanda xal qalmadı" mahnısını sifariş edib oynadım. Sumqayıt şəhər Univermağının müdiri Zaman İsgəndərov və Sumqayıt Maşın Bazarının müdiri, mərhum Sabir Tanrıverdiyev mənimlə "İrəvanda xal qalmadı" mahnısına oynadılar. Ulu Öndərimiz bizi çox diqqətlə dinlədi və alqışladı. Şən və razı baxışları ilə sanki mənə sağ ol dedi.

**Əsl canlı Heydərçi
şair Əhməd Vedili**

Lakin, Əhməd Vedili nin bu xidmətlərinə rəğmən hələ də nə Heydər Əliyev təqaüdü, nə də Heydər Əliyevin 100 illiyi mükafatı təqdim olunmayıb.

Maliki'den 3. Dünya Savaşı uyarısı: Irak da dahil olabilir

Kanun Devleti Koalisiyonu lideri Nuri el-Maliki, Iraklı yetkilileri bölgedeki yeni bir savaş konusun-

da uyararak, İsrail ile Hamas arasında Gazze'deki savaşın devam edebileceğini ve Irak'ın da dahil olduğu 3. dünya savaşına yol açabileceğini söyledi.

Maliki, başkent Feyli Kürt Şehitleri Günü dolayısıyla Bağdat'ta düzenlenen törene katıldı.

K24'ün aktardığına göre bölge ve dünyanın çok tehlikeli bir savaşla karşı karşıya olduğunun altını çizen Maliki, "Sonsuza kadar sürmeyecek bir savaşın eşiğine gelmiş olabiliriz ve savaş, Irak'ın da dahil olabileceği yeni bir savaşa dönüşebilir." ifadelerini kullandı.

Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları, 7 Ekim sabahı, İsrail'e karşı "Aksa Tufanı" adı altında kapsamlı saldırı düzenlemişti. Verilere göre saldırılarda 1400'den fazla İsrailli öldürülmüştü.

Öte yandan Gazze'deki Sağlık Bakanlığı'ndan 5 Nisan'da yapılan açıklamada, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarında yaşamını yitirenlerin sayısının 33 bin 137'ye, yaralananların sayısının da 75 bin 815'e yükseldiği bildirildi.

İsrail'den İran'ın saldırısına dair açıklama

İsrail kamu yayın kuruluşu KAN'ın ordu-dan aktardığı bilgiye göre, İran, dün gece yaklaşık 100 balistik füze, 30 seyir füzesi ve 160 kamikaze İHA ile İsrail'e saldırı düzenle-

di. İran Devrim Muhafızları Ordusu, İran topraklarından İsrail'e kamikaze insansız hava araçları ve füzelerle saldırı gerçekleştirdiğini duyurdu. Saldırının, Suriye'deki İran konsolosluğu saldırısına cevap olarak düzenlendiği belirtildi. İran, bazı askeri hedeflerin vurulduğunu, İsrail ise saldırıların çoğunun hava savunma sistemlerince önlendiğini ancak güneydeki bir askeri üsse füze isabet ettiğini açıkladı.

İsrail kamu yayın kuruluşu KAN'ın ordu-dan aktardığı bilgiye göre, İran, dün gece yaklaşık 100 balistik füze, 30 seyir füzesi ve 160 kamikaze İHA ile İsrail'e saldırı düzenledi. İran'ın saldırısına eş zamanlı olarak, İsrail'e Lübnan'dan da yaklaşık 40, Yemen ve Irak'tan da bireysel olarak füze ve İHA fırlatıldığı belirtildi.

İsrail ordusu, savaş uçaklarının ABD öncülüğündeki diğer ülkelerle birlikte İsrail toprakları dışında "20'den fazla seyir füzesini imha ettiğini" iddia etti. Haberde, (yapılan saldırılarda) İsrail'e herhangi bir seyir füzesinin ulaşmadığı, isabet eden balistik füzelerin ise altyapıya hafif hasarlar verdiği kaydedildi.

Myles Caggins: Petrol ihracatının yeniden başlaması için Kongrenin Irak'a baskı yapmasını talep ettik

Kürdistan Petrol Endüstrisi Birliği (APIKUR) Sözcüsü Myles Caggins, ABD Kongresinden Irak Hükümetine Kürdistan Bölgesi'nden petrol ihracatını yeniden başlatmaya baskı yapmasını talep ettiklerini söyledi.

Kurdistan24'e konuk olan Sözcü Myles Caggins, "Irak Başbakanı Sudani'nin ABD ziyareti ve Başkan Joe Biden ile görüşmesinin, Irak-Türkiye petrol boru hattı üzerinden Kürdistan petrol ihracatının yeniden başlamasına vesile olmasını umuy-

oruz." dedi.

Iraklı ve ABD'li liderlerin, Irak-Türkiye petrol boru hattı üzerinden (Kürdistan Bölgesi) petrol ihracatının yeniden başlatılması yönündeki açıklamaları konusunda oldukça iyimser olduğunu belirten Caggins, "Biz APIKUR olarak Kongre üyeleriyle iyi bir temas halindeyiz. Petrol ihracatının yeniden başlatılmasına yönelik Kongrenin bazı üyeleri aracılığıyla Beyaz Saray'a mesajımızı ilettik. Petrol ihracatının yeniden başlaması için Kongrenin Irak'a baskı yapmasını talep ettik." ifadelerini kullandı.

"Kongredeki dostlarımız ABD ile Kürdistan Bölgesi arasında ortaklığın önemini anlıyorlar." diyen APIKUR Sözcüsü Caggins, "ABD'ye vergi ödeyen şirketler Kürdistan Bölgesi'nde petrol sektörü ve diğer sektör- lere 300 milyon dolar değerinde yatırım yaptı. Irak Petrol Bakanlığı ve Kürdistan Bölgesi Doğal Kaynaklar Bakanlığının yanı sıra uluslararası petrol şirketleriyle, petrol ihracatının

yeniden başlamasını kolaylaştıracak birçok yeni anlaşmanın yapılması yönünde görüşmeler yapılıyor." dedi.

Paris'teki Uluslararası Tahkim Mahkemesinin Kürdistan Bölgesi'nden petrol ihracatına ilişkin 25 Mart 2023 tarihli kararının ardından Ceyhan limanından yapılan petrol ihracatı askıya alınmıştı.

Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, 1 Kasım'da yaptığı açıklamada, boru hatlarının Ekim 2023'ten bu yana petrol ihraç etmeye hazır olduğunu ancak ihracatın başlayamadığını belirterek, "Petrol ihracatında herhangi bir teknik sorunu yok, ancak Erbil ile Bağdat arasında bu konuda yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle ihracat henüz başlayamadı." demişti.

Öte yandan Irak Başbakanı Sudani, Moskova'da düzenlenen "Enerji Haftası" panelindeki konuşmasında, Irak'ın Ceyhan Limanı üzerinden petrol ihraç etmeye hazır olduğunu bildirmişti.

Bafıl Talabani'den 'seçim' açıklaması

YNK lideri Bafıl Talabani, Kürdistan Parlamentosu seçimlerinin ertelenmesine yönelik herhangi

bir önerinin bulunmadığını söyledi.

Irak'ın başkenti Bağdat'ta bulunan Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) Başkanı Bafıl Talabani, Başkan Neçirvan Barzani'nin de hazır bulunduğu Devlet Yönetimi İttifakı liderler toplantısına katıldı.

Toplantının ardından Rûdaw muhabiri Helkewt Aziz'in sorusunu yanıtlayan Talabani, "Toplantıda altıncı dönem Kürdistan Parlamentosu seçimlerinin ertelenmesine yönelik herhangi bir öneri gelmedi" açıklamasını yaptı.

Irak'ta "Devlet Yönetimi İttifakı" Sudani'nin liderliğindeki Irak hükümetinin iki kurucusu konumunda.

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) de bu ittifak içinde yer alıyor.

Kürdistan Parlamentosu seçimlerinin 10 Haziran 2024'te yapılması bekleniyor. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu sözcüsü Cumane Gulayi, 1 Nisan'da Rûdaw'a yaptığı açıklamada, 2 ittifak ve 10 partinin listelerinin komisyona sunduklarını ve ayrıca 54 bağımsız adayın da başvuruda bulunduğunu söylemişti.

ABD Başkanı Biden'den İran'ın misillemesine ilişkin açıklama: Her an olabilir

ABD Başkanı Joe Biden, 1 Nisan'da Suriye'deki büyükelçilik yerleşkesindeki konsolosluk binasını vuran İsrail'e yönelik İran'ın misillemesinin

"her an" olabileceğini bildirdi.

Beyaz Saray'da gazetecilere konuşan Biden'a, İran'ın İsrail'e düzenleyeceği olası saldırı soruldu.

İran'ın ne kadar kısa zamanda İsrail'e saldırabileceği yönündeki soruya Biden, "Güvenli bir bilgi almak isterdim ancak beklentim her an olabileceği yönünde" diye konuştu.

Biden, İran'ı İsrail'e saldırmaması konusunda uyararak, "Biz kendimizi İsrail'in savunmasına adadık. İsrail'i destekleyeceğiz. İsrail'in savunmasına yardım edeceğiz ve İran başarılı olamayacak" ifadelerini kullandı.

İsrail, İran'ın Şam'daki büyükelçilik yerleşkesinde yer alan konsolosluk binasına 1 Nisan'da hava saldırısı düzenlemişti. Saldırıda, İran Devrim Muhafızları Ordusundan 2'si general rütbesinde, toplam 7 kişi ölmüştü.

İran lideri Ayetullah Ali Hamaney, İsrail'in Şam'daki İran konsolosluğuna saldırısının, ülkesinin topraklarına saldırı anlamına geldiğini belirterek, "Kötü rejim bir hata yaptı, cezalandırılmalı ve cezalandırılacak" ifadesini kullanmıştı.

ABD Başkanı Joe Biden da İran'ın İsrail'e yönelik saldırı tehditleri karşısında Tel Aviv'e "sarsılmaz" şekilde destek vermeye devam edeceklerini belirtmişti.

Neçirvan Barzani: Kürdistan Bölgesi sorunların anayasal temelde çözümü konusunda ciddidir

Bağdat'ta Şii Koordinasyon Çerçevesi liderleri ile bir araya gelen Başkan Neçirvan Barzani, Kürdistan Bölgesi'nin Bağdat ile yaşanan sorunların anayasa temelinde diyalog yoluyla çözülmesi konusunda ciddi olduğunu vurguladı.

Irak'ın başkenti Bağdat'ta temaslarına devam eden Başkan Neçirvan Barzani, hükümeti oluşturan tarafları çatısı altında barındıran Devlet Yönetimi İttifakı ve Şii Koordinasyon Çerçevesi yetkilileriyle görüştü.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, Şii liderlerle yapılan toplantıda Başkan Neçirvan Barzani, Irak'taki siyasi partiler arasında koordinasyon ve anayasa ile federal sistemin korunmasının önemini yanı sıra, ülkenin yönetimi ve geleceği için ortak bir görüşün gerekli olduğuna dikkati çekti.

Erbil ile Bağdat arasındaki sorunlara değinen Barzani, Kürdistan Bölgesi'nin sorunların anayasa temelinde diyalog yoluyla çözülmesi konusunda ciddi olduğunu vurguladı.

Barzani, ilgili taraflar arasında periyodik toplantılar için bir mekanizmanın var olması gerektiğini belirtti.

Başbakan Muhammed Şiya es-Sudani ve Şii liderler Başkan Neçirvan Barzani'nin toplantıya katılmasından duydukları memnuniyeti

dile getirdi.

Sorunların çözülmesi yönünde ortak bir arzunun bulunduğunu vurgulayan Şii liderler, bunun için de ilişkilerin devamını gerekli gördüklerini kaydetti.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı ile ortak konuların ele alındığı toplantıda hükümetin kurulması aşamasında yapılan anlaşmanın hayata geçirilmesinin önemi ele alındı.

Irak ve Kürdistan Bölgesi'ndeki durumun da ele alındığı görüşmede ayrıca Irak Başbakanı Sudani'nin beklenen Washington ziyareti de masaya yatırıldı.

Konuya dair Irak Başbakanlığı'ndan yapılan açıklamada Irak Başbakanı Muhammad Şiya Sudani'nin toplantıda hazır bulunduğu ve Koordinasyon Çerçevesi liderlerinin de söz konusu toplantıya katıldıkları aktarıldı.

Yazılı açıklamada toplantıda

çok sayıda sorunun masaya yatırıldığı, Irak hükümeti ile Kürdistan Bölgesi arasındaki ortak çalışmanın güçlendirilmesinin ve sorunların çözümüne yönelik idari ve teknik düzenlemelerin ele alındığı duyuruldu.

Toplantıda "Sudani'nin hükümetin yapıcı ve verimli bir ortaklığa" vurgu yaptığı belirtilen açıklamada, liderlerin federal hükümet ile Kürdistan Bölgesi arasındaki ortak sorunların çözümüne yönelik olarak atılan adımları takdir ettikleri kaydedildi.

Irak'ta "Devlet Yönetimi İttifakı" ve "Koordinasyon Çerçevesi" Sudani'nin liderliğindeki Irak hükümetinin iki kurucusu konumunda.

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) de Devlet Yönetimi İttifakı içinde yer alıyor.

Sudani: Irak-Amerikan ilişkileri Ortadoğu'da istikrarın anahtarıdır

Irak Başbakanı Sudani, Foreign Affairs dergisinde yayımlanan bir makalede, Irak - Amerika ilişkisinin Orta Doğu'nun istikrarının anahtarı olduğunu vurguladı.

Irak Başbakanı Sudani, Foreign Affairs dergisinde yayımlanan bir makalede, Irak - Amerika ilişkisinin Orta Doğu'nun istikrarının anahtarı olduğunu vurguladı. Ayrıca, önümüzdeki 15 Nisan tarihinde Washington'a yapacağı beklenen ziyareti sırasında ABD Başkanı Joe Biden ile görüşmesinin, Irak - Amerika ortaklığını daha sürdürülebilir bir temelde yerleştirmek için bir fırsat olduğunu belirtti.

Sudani, Foreign Affairs dergisinde yayınlanan makalesinde şunları söyledi: "20 yıl önce, Amerika Birleşik Devletleri Irak halkının Saddam Hüseyin diktatörlük rejimini devirmesine yardım etti ve demokratik bir rejim için temeller attı. Bu, Iraklıların özgürlüğü tatmalarını ve baskıyı sona erdirmelerini sağladı, bu da sadece ülkemiz değil, aynı zamanda daha geniş bir bölgeye sorunlar getiren kaynakların kötüye kullanımına son verdi." dedi.

Sudani, "Bu 20 yıl boyunca, Irak - Amerika ilişkileri çeşitli aşamalardan geçti: bazen yükselme, bazen düşüş, bazen heyecan, bazen soğuma; bazen pozisyonların ve görüşlerin uyumu, bazen farklılık

ve gerginlik. Bununla birlikte, her zaman Irak ve Amerika liderliklerinin arasında net bir anlayış vardı: ilişkilerinin stratejik bir ilişki olarak kalacağı ve iki tarafın çıkarlarını sağlayan birçok ortak nokta taşıyacağı." dedi.

Sudani, makalesinde şunları ekledi: "Birlikte terörü yenmeyi başardık ve güvenlik işbirliği sayesinde Irak ordusunu ve etkili güvenlik güçlerini yeniden inşa etmeyi başardık. Bugün, stratejik ortaklığımızı korumak için onu yeni bir aşamaya taşımamız gerekiyor - bir aşama ki bu, Bağdat ile Washington arasındaki verimli işbirliğinden vazgeçmeden Bağdat'ın egemenliğini ve bağımsızlığını destekleyen bir aşama"

Irak Başbakanı Sudani şunları ekledi: "Ocak ayının sonlarında, Irak ve Amerika Birleşik Devletler-

i'nden üst düzey askeri yetkililerden oluşan Yüksek Askeri Komite'yi oluşturduk. Bu komite, sözde IŞİD tehdidini, Irak'ın güvenlik güçlerinin kapasitesini ve ülkenin tüm bölgelerindeki operasyonel koşulları değerlendirmek için kuruldu. Bu çaba, tüm ortakların kabul ettiği bir takvime göre kademeli ve düzenli bir şekilde uluslararası koalisyonu sona erdirmeye konusunda anlaşmaya varmalarını sağladı." ve "Artık Yüksek Askeri Komite, gelecekteki ilişkiler için bir yol haritası oluşturacak, Amerikalı danışmanların varlığı da dahil olmak üzere. Bu adımlar, ABD ile ilişkimizdeki d e r e c e l e n d i r m e n i n düşürülmesinin aksine, sadece güvenlik ve askeri konularla sınırlı olmayan bir işbirliği temelinde yeni bir ortaklık aşamasına geçmemizi sağlayacak" dedi.

Kalçık: AKP Kürt'e de coğrafyasına da düşman

Van Çev-Der Başkanı Ali Kalçık, nedeniyile kuruyan akarsular, Wan Gölü'nde büyük su kaybına neden

ların çok ciddi sorunlara kaynaklık ettiğini, Kürt kimliğini inkar ettiği gibi Kürt coğrafyasına karşı da düşmanlık politikası uyguladığını söyledi.

Ali Kalçık, "Yaşam alanları rant ve çıkar uğruna yok ediliyor. AKP, Wan Gölü havasında binlerce dönüm sulak ve sazlık araziye kurutarak betonlaştırdı ve rant yerleri haline getirdi. Kanuna göre sulak alanların doldurulması, tahrip edilmesi ve imara açılması suç olmasına rağmen bu alanlar yok edildi" dedi.

Kurdistan coğrafyasının yaşam kaynağı olan Wan Havzası AKP'nin bilinçli politikaları nedeniyle büyük tahribata uğradı. Wan Gölü'ne dökülen 100'ün üzerindeki akarsuyun üzerinde yüzlerce HES ve baraj yapılması, bu akarsuların yatakları ve çevresinde bulunan milyonlarca canlının yok edilmesini getirdi. HES'ler ve barajlar nedeniyle doğa tahrip edildi, yaşam alanları yok edildi. Baraj ve HES'ler

oldu. Wan Gölü ve çevresi AKP ve yandaşları tarafından rant merkezi haline de getirildi. Wan Gölü kıyısının birçok noktası başta olmak üzere, göl çevresinde bulunan sulak ve sazlık alanlarda dolgu yapılarak yapılar inşa edildi. Göl çevresinin kurutulması nedeniyle oksijen kaynağı, biyolojik arıtma görevi gören sazlıklar ile milyonlarca canlının yaşam ve üreme alanı olan sulak alanlar yok edildi.

Van Çevre ve Tarih Eserleri Koruma Derneği (Van Çev-Der) Başkanı Ali Kalçık, dünyada olduğu gibi bölgede de su krizinin yaşandığını belirterek, özellikle Wan Gölü Havzası'nda çok ciddi şekilde suyun azalmasının ciddi kaygılara neden olduğunu söyledi. Son dönemde AKP ile birlikte yaşanan doğa tahribatlarının çok ciddi sorunlara kaynaklık ettiğini altını çizen Kalçık, "Dünyanın her tarafında ekolojik ve çevresel sorunlar var. Bunlarla ilgili yönet-

menlikler, kanunlar ve kurallar var. Ama bizim bölgemizde hiçbir kanun ve kural uygulanmıyor, doğa talan ve tahrip ediliyor. Wan Gölü'nde büyük bir su kaybı yaşanıyor. Bu su kaybı küresel ısınmanın yanında yanlış uygulamalardan da kaynaklanmaktadır" dedi.

Kalçık, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Wan Gölü kadar önemli sulak alanlarımız ve sazlıklarımız var. Bu sulak alanlarımızın bataklık olduğu ile ilgili bir algı oluşturularak, bataklıkların korutulması mantığıyla hareket ediliyor. Bu alanlarımız, değerlerimizdir. Bu sulak ve sazlıklarımız birer ileri biyolojik arıtmalarımızdır. Aynı zamanda milyonlarca canlının üreme ve yaşam alanıdır. Sulak alanlar ve sazlıklarımız birer oksijen kaynağıdır. Yaşam alanları rant ve çıkar uğruna yok ediliyor. AKP, Wan Gölü havasında binlerce dönüm sulak ve sazlık araziye kurutarak betonlaştırdı ve rant yerleri haline getirdi. Kanuna göre sulak alanların doldurulması, tahrip edilmesi ve imara açılması suç olmasına rağmen bu alanlar yok edildi."

Yaşanan bu tahribatlar nedeniyle Wan Gölü balığının neslinin tükenmeye doğru gittiğini ifade eden Kalçık, "Wan Gölü çevresinde bulunan evsel ve kanalizasyon atıklarının Wan Gölü'ne dökülmesi çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bölgede Kürt kimliği inkar edildiği gibi, Kürt coğrafyasındaki ekolojik sorunlar da yok görülüyor. Bir düşman politikası uygulanıyor. Bu anlamda buradaki tüm insanlara çağrımız, ekolojiye ve yaşama saygılı olmasıdır. Yaşamı karartmamız gerekiyor" şeklinde konuştu.

Mazlum Abdi: "Moskova saldırısından sonra Rus askeri yetkililer IŞİD'e karşı bizimle temasa geçti"

YPG/ SDG (Suriye Demokratik Güçleri) komutanı Mazlum Abdi, Al-Monitor'dan Amberin Zaman'a

konuştu: "Moskova saldırısından sonra birçok Rus askeri lideri bizimle temasa geçti ve IŞİD tehdidi konusunda bilgi alışverişinde bulunduk", "Gazze'deki çatışma IŞİD'in tekrardan güçlenmesine yol açtı", "ABD'li yetkililer şu anda Suriye'den çekilme planının bulunmadığı konusunda ısrar ediyor." "Petrol gelirlerimiz yarı yarıya azaldı."

Mazlum Abdi'nin röportajından öne çıkan mesajlar şöyle;

"Moskova saldırısından sonra birçok Rus askeri lideri bizimle temasa geçti ve IŞİD tehdidi konusunda bilgi alışverişinde bulunduk."

"Güvenlik konularında bilgi alışverişinde bulunmak için Ruslarla rutin olarak buluşuyoruz. Bu kanal, IŞİD'i yenmek için ABD liderliğindeki koalisyonla ortaklığımızdan ayırdır."

"Gazze'deki çatışma IŞİD'in tekrardan güçlenmesine yol açtı."

"ABD'li yetkililer şu anda Suriye'den çekilme planının bulunmadığı konusunda ısrar ediyor."

"Donald Trump yeniden seçilirse, daha önceki hataları tekrarlamayacağını umuyoruz."

"Türkiye hayati altyapımızı yok etmek için seferberlik başlattı."

"Petrol gelirlerimiz yarı yarıya azaldı."

"İşsizlik artıyor ve bu da IŞİD'e fayda sağlıyor, eleman bulmasını kolaylaştırıyor. Bu nedenle müttefiklerimizden çok daha fazla mali destek almamız gerekirken tam tersi oluyor. ABD liderliğindeki koalisyonun IŞİD'i yenme kararlılığı zayıflıyor."

İran, İsrail'e kapsamlı saldırı başlattı

İran devleti İsrail'e yönelik çok sayıda İHA ile saldırı başlattı.

İsrail ordusu, İran'ın İsrail'e çok sayıda insansız hava aracı (İHA)

sız hava aracı yolladığını yazdı, haberi İsraili yetkililer ile dört ABD'li yetkiliye dayandırdı.

İsrail televizyonu Kanal 12 de

fırlattığını açıkladı. İran İHA'larının İsrail'e ulaşmasının saatler süreceği ve tehdit altındaki noktalarda sirenlerin çalacağı vurgulandı.

İsrail devlet televizyonu KANN, İran'ın İsrail'e İHA saldırısı başlatıldığını duyurdu.

Reuters ajansına konuşan üç güvenlik kaynağı ise Federe Kurdistan Bölgesel Yönetimi'nin Süleymaniye bölgesi üzerinde, İran yönünden gelen bir dizi İHA'nın görüldüğünü ifade etti.

Amerikan haber sitesi Axios'un muhabiri olan İsraili gazeteci Barak Ravid, İran'ın İsrail'e onlarca insan-

İran'ın yolladığı onlarca silahlı insansız hava aracının yolda olduğunu, İHA'ların İsrail'e ulaşmasının saatler alacağını kaydetti.

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, ülkenin savunma sistemlerinin aktif hale getirildiğini ve ordularının hazır olduğunu söyledi.

İsrail Başbakanı Netanyahu, "Bir prensibi net şekilde ortaya koydum: Kim bize zarar verirse, biz de ona zarar veririz. Her tür tehdide karşı kendimizi koruyacağız. Bunu soğukkanlı ve kararlı bir şekilde yapacağız" diye belirtti.

İran Devrim Muhafızları tarafından yapılan açıklamada, İsrail topraklarına "onlarca İHA ve füze" gönderildiği belirtildi.

İran'ın İsrail'e saldırı başlattığını belirten Beyaz Saray, "İsrail'in güvenliğine desteğimiz tam. ABD, İran'dan gelen tehditlere karşı (İsrail'in) savunmasını destekleyecek" dedi.

Bu arada İsrail ordusu, İran'dan gelecek olası saldırılara karşı iki gün boyunca geçerli olacak güvenlik talimatlarını açıkladı. Güvenlik uygulamaları kapsamında İsrail genelinde okullar iki gün tatil edildi.

Ülke genelinde uyarı yapılan yerler hariç bin kişiye kadar toplanmaya izin verildi, açık havada çalışmaya ve iş yerlerine ise kısıtlama getirilmedi.

Gazze Şeridi'nin çevresindeki bazı bölgelerde açık havada 100, kapalı mekanlarda 300 kişiye kadar toplanılabileceği vurgulandı.

Ürdün de İran'ın İsrail'e düzenlediği insansız hava aracı saldırıları nedeniyle olağanüstü hal ilan ederek, hava sahasını gelen, giden ve transit geçen tüm uçaklara geçici olarak kapatma kararı aldı.

Irak resmi haber ajansı INA'ya konuşan Ulaştırma Bakanı Rezzak es-Sadavi, hava sahasının tüm uçuşlara kapatıldığını açıkladı. Sivil Havacılık Kurumundan yapılan açıklamada da Irak hava sahasının kapatılmasının geçici ve önlem amaçlı olduğu bildirildi.

Avusturya'nın ardından Almanya İran'daki vatandaşlarından ülkeyi terk etmelerini istedi

Avusturya'nın ardından Almanya İran'daki vatandaşlarından ülkeyi terk etmelerini istedi. Yapılan açıklamada, güvenlik durumunun hızla ve önceden uyarı yapılmaksızın kötüleşebileceği belirtildi.

Almanya, İran'da bulunan vatandaşlarından ülkeyi terk etmelerini talep etti.

Almanya Dışişleri Bakanlığından yapılan açıklamada, özellikle İsrail ile İran arasındaki bölgedeki mevcut gerginliklerin, ani gerilimi tırmandırma tehlikesi barındırdığı belirtildi.

"İran'a seyahat edilmemesi uyarısı" yapılan açıklamada "Alman vatandaşlarından İran'ı terk etmeleri" istendi.

Açıklamada, güvenlik durumunun hızla ve önceden uyarı yapılmaksızın kötüleşebileceği belirtilerek, gerilimden hava, kara ve deniz ulaşım yollarının da etkilenebileceği ve buna bağlı olarak İran'a giriş ve çıkışlarda olası aksaklıkların yaşanabileceğine işaret edildi.

Ramazan KAVAK

Di sala 1985'an de li gundekî Kercewsê hatiye dinê. Li zankoya Abantê perwerdehî, li zankoya Anadolê jî civaknasî, dadwerî û fotograf qedandine. Niha li ser wêjeya kurdî xebatên xwe didomîne...

Berhemên wî;
Şiverêk (Helbest-weşanên Na 2017)
Êşa Genim (Helbest-Weşanên Na 2018)
Rêwiyê Demên Windayî (Roman-Weşanên Na 2020)

TENÊTÎ

Tariya şevê,
Ronîheyy
Bîrewerên tolaz,
Qedeheke tijî,
Û li ber çemê Dîjleyê
Min tenêtiya xwe berda
Çû...
Çû mîna kelekekê
Her tişt bi nivî me
Li binê dara biyê
Qedeh giriyan û ez giriyam...

BAVÊ MÎN

Sîlûetekî xeyal meyal
Berîkên wî,
Hêlîna hêvîyê zarokatiya min bûn
Hebûna wî,
Sedema kenê min
Ciwan bû,
Niha merhaba dabû salên sihî
Kesayeta wî,
Bi camêrî hatibû strandin
Bêhneke dostanî,
Ji rihê wî difurî
Hevalê lîstikên min
Qehremanê çîrokên min
Bavê min,

Lê derziya jehrê,
Li kezeba demê ketibû
Tariya salên notî,
Mîna melkemetekî,
Li bajarê kurdîstanê digeriya
Her roj ocaxek dîtemirand
Û jiyanek dişewitand

Hevdehê nîsanê bû
Kujerên çavsor,
Ji asîman dibarî,
Xwîn dibarî,
Mîna lehiyekê,

Girî dibarî
Û qîrên bi kolanê batmanê diket
Dilerizîn kuçe, bi wê xezebê
Canekî din,
Bêbext dikete erdê
Canekî, ji canê min
Gotin di qirika qasid de êsîr diman
Her gotin dibû janeke bêdawî
Dibû hêstireke birîndar
Di jiyana dayîka min de
Hêstirên ku di nava wan de
Zarokiya min xeniqî

Ber êvareke biharî
Herkes hat,
Lê ew nehat
Peyvek weşiya ji hebana dilê min
Axxx, bavê min...

RÊWÎTÎ

Bêhna çûyîne
Ji demên mayî tê
Pêlavên min bi xemgîniya rê ve dizeliqin
her gav dibe êşeke ji xwê
û tê reşandin li ser birînen min

Ezê çawa biqevizim,
Ji ser çiya û deştên xwe,
xak û çemên xwe,
bax û bexçên xwe
bîrewer û kulên xwe...
niha goleke xwînê me,
ji cokên çavên xwe
bi ser aşên janê de diherikim
û xeyalên zaroktiyê dihêrim...
axx li min evdalî,
niha fêm dikim niha
di wan demjimêrên xûrînê de,
rêwîti, mirin e...

Ez dizanim
bi wê çûyîna xafil
wê gul û gulşilan
ji temenê xwe yî nazdar bixeyfîdin
wê pûşê hêlînên xwe biveçîrînin
tîvîlkên warê min...

Berî wê xatir xwestina xenîqoyî
Li bin siya darberûkê bila hev hembêz bikin çiyayên min
Bang bikin Ararat û Cudî,
bila li hev werin
Dilê min ji keştiya Nebî Nuh pîroztir e
Û li ser navserên herduyan dideynim...

Ji kulîlkên hinaran re bibêjin,
bila hişk nebin piştî min
bila tî neminin,
kulîlkên ku, mîna bêriyên min bêhn didin
wextê ku,
di nav berfa zozanên welatê min de,
berfîn şiyar bûn,
li ser şaxên wan navê min binivîsin
û hingî zanîbin
ne tenê bihar tê...
pêlavên minî ku mîna kulmek xwelî,
nebûna min bi xwe re birin
wê di bin barê agirê hebûna min de
rê û rêçikên xerîbiyê bişewitînin...

EŞÎRÎ MÎN DEFINKE

Bo axa kal û bava,
Dinalim ez ro, şeva,
Bi hisret û kela dil
Kî, rik dinêrim hova,

Welat gazî min dike,
Min hemêzke û germke,
Li singê çiyay Sipanê
Eşîrî min definke,

Em hev bûne gurê har,
Çawa dûpişk, çawa mar,
Ketin bin nîrê dijmin
Îro mane ûstû xwer,

Gul, sosin û nêrgîza,
Bikin baq, çekin gurza,
Bixemlinin reng bi reng
Mexber qeytan, etleza

Bûme agrê antêxê,
Şewitîm keser, axê,
Gidîno roje nivro
Ketim ber derb û daxê,

Hêsir ji çevên beraş,
Kîşyan berbi behra reş,
Qutifim êş, azara
Dil bû bedhal û nexweş,

Fetisandin dengê dil,
Şikandin min bask û mil,
Ber gulê ez bûme kund
Mîna şarûr û bilbil,

Helbestvan
M. Hinara Tajdin

Joe Biden hişyarî da Îranê: Nebe ku karekî waha bikî!

Serokê Amerîkayê hişyariyeke tund da Îranê û got: "Nebe ku hun xwe li Îsraîlê bidin".

Joe Biden herwaha ragehand: "Eger Îran her çalakiyekî li dijî Îsraîlê bide, em pêbend in di berevanîkirina Îsraîlê, bi misogeri Amerîka piştevaniya Îsraîlê dike û berevaniyê lê dike û Îran serkeftî nabe, ji ber wê jî ez ji berpirsên Îranê re dibêjim nabe ku karekî waha bikin û bela xwe li Îsraîlê bidin".

Hêjayî gotinêye ku ev çend roj in berpirsên cîhanê û çapemeniyên navneteweyî li benda bersiveke tund a leşkerî ya Îranê li dijî Îsraîlê ne, ji ber ku berpirsên Îranê gefa tolhîlgirtina kuştîyên bombebarana Îsraîlê xwarin, ku di wê bomberabarê de 17 kes ji kuştîyên wan ku 7 jî wan fermandeyên paye bilind yên Sipaha Pas-taran bûn.

Biden: Em dê Îsraîlê biparêzin

Serokê Amerîkayê got, "Em pêşbînî dikin Îran dê di demeke nêzik de êrişî Îsraîlê bike."

Serokê Amerîkayê Joe Biden li ser zan-

yariyên ku dê Îran di nava 48 saetan de êrişî Îsraîlê bike daxuyanî da û hişyarî da ku êrişî Îsraîlê neyê kirin.

Serokê Amerîkayê Joe Biden li New Yorkê li ser gefên Îranê bersiva pirsên rojnamegeran da. Joe Biden di kongreyê rojnamegeriyê de li ser pirs, "Gelo dê Îran kengî êrişî Îsraîlê bike?" got:

"Min dixwest zanyariyeke cihê baweriyê bistînim lê ez li hêviyê me ew êriş niha dikare pêk were. Îran dê êrişî Îsraîlê bike."

Serokê Amerîkayê Joe Biden hişyarî da Îranê û got: "Em pabend in ji bo parastina Îsraîlê û em dê piştgiya Îsraîlê bikin û Îran bi ser nakeve."

Em ji bo parastina Îsraîlê amade ne. Îran dê her êrişî Îsraîlê bike."

Joe Biden di berdewamiyê de jî got: "Em pabend in ji bo parastina Îsraîlê û em dê piştgiya Îsraîlê."

Biden herwiha bangî Îranê kir êriş neke.

Careke din agir bazarê Lengê yê Hewlêrê ket

Îro danê sibê careke din agir bi bazara Lengê ya Hewlêrê ket û di encamê de hejmarek dikan şewitî. Berdevkê Berevaniya Şaristanî ya Hewlêrê Karwan Mîrewdelî ji K24ê re ragihand, îro demjimêr 7:50 careke din agir bi bazara Lengê ket û tîmên Berevaniya Şaristanî hewla

kontrolkirina agir didin

Mîrewdelî amaje bi wê kir, sedema agir ne diyar e, lê belê vê carê agir ji cara berê berfirehtir bûye û tîmên wan hewla kontrolkirina agir didin. Pêştir şeva 27ê Sibata borî jî agir bi bazarê Lengê ketibû û di encamê de, 166 dikan şewitîne û zirareke madî ya mezin çêbû.

Bazara Lengê ya Hewlêrê, ji bazarên navdar yên Hewlêrê ye, pêştir di sala 2018an de jî agir pê ketibû û piştê bi şeweyekî modern hatibû nûjenkirin, bi sedan dikan lê hene û hejmareke mezin ya welatiyan karê xwe tê de dikin.

Nêçîrvan Barzanî tekezî li ser daxwaza cidî ya Herêma Kurdistanê bo çareserkirina pirsgirêkan kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di çarçoveya serdana xwe de bo Bexdayê, şeva şemiyê li Bexdayê beşdarî civîna Çarçoveya Hevahengiyê ya partiyên şîe bû û beşdarî civîna Hevpeymaniya Birêvebirina Dewletê bû, ku ew civîn heta

derengiya şevê dewam kir.

Li hevdîtînê de Nêçîrvan Barzanî bakişand li ser giringiya hema-hengiya di navbera aliyên siyasî yên Iraqê û karkirina hevbeş û parastina destûr û sistema federalî û herwiha dîtina hevbeş ji bo birêvebirina welat û pêşarojê ku

pêwîstî pê dît.

Herdu alî li ser peywendî û kêşeyên di navbera Hewlêr û Bexdayê de jî gotûbêj kirin û Nêçîrvan Barzanî tekezî li ser wê yekê kir ku Herêma Kurdistanê rîjd e li ser çareserkirina kêşeyan bi rêya diyalogê û li ser bingeha destûr.

Ji aliyê xwe ve, Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şîa Sûdanî û beşdarên civînê, kêfxweşiya xwe ji bo beşdarbûna Serok Nêçîrvan Barzanî di civînê de nîşan dan û tekezî li ser wê yekê kirin ku daxwazeke hevbeş ji bo jihev têgi-hîştinê û çareseriyê pirsgirêkan heye.

Di civîna Birêvebirina Dewletê de mijarên hevbeş ligel Serokatiya Herêma Kurdistanê, giringiya cîbicîkirina rêkeftina avakirina hikûmeta federalî, rewşa Iraq û Herêma Kurdistanê, xizmeta xelkê û serdana Serokwezîrê Iraqê bo Washingtonê hatin gotûbêjkirin.

DEDAŞ elektrîka cotkarên deyndar qut dike: 'Cotkar her tim zerere dîkin'

Biryara DEDAŞê ya qutkirina elektrîka cotkarên Bakurê Kurdistanê bû sedema nerazîbûnan. Amed, Mêrdîn, Riha, Sêrt, Êlih û Şîrnex parêzgehên sereke yên çandiniyê ne lê

îsal astengiyeke mezin li pêşiya cotkarên wan parêzgehan heye.

Ew astengî jî qutkirina elektrîka cotkaran a ji aliyê Kompanyaya Dabeşkirina Elektrîkê ya Dîcleyê (DEDAŞ) ve ye.

DEDAŞê berî çend rojan di daxuyaniyekê de ragihand ku li wan 6 parêzgehan deynê elektrîka 20 hezar cotkarî gihîştîye 27 milyar lîreyên Tirkî û got: "Mixabin tevî derfetên dewletê û kompanyaya me piraniya cotkarên me yên ku çandiniyê dîkin deynên xwe yên elektrîkê nedane.

Ji ber wê yekê îsal ji bo ew ên çandiyê dîkin û di serdemên borî de deynên xwe yên elektrîkê nedane elektrîk nayê dayîn."

DEDAŞê da zanîn ku tenê li Rihayê deynê 13 hezar hevbeşên elektrîkê yên cotkaran 15,5 milyar lîreyên Tirkî ye.

Endezyarê Çandiniyê yê li Rihayê Abdurrahman Aydogdu ji Rûdawê re sedemên nedana wî deynî ji aliyê cotkarên parêzgehê ve eşkere kirin.

Endezyarê Çandiniyê yê li Rihayê Abdurrahman Aydogdu anî ziman: "Van salên dawî cotkar her tim zerere dîkin. Ji ber ku pembo, genim û garisê wan gelekî erzan in.

Dema cotkar zerere bikin nikarin deynên xwe bidin. Kompanyaya Dîcleyê jî dibêje cotkarên ku deynên xwe nedin ew elektrîkê nadin wan.

Heger kompanya elektrîkê nede çandini nabe. Îro jiyana mirovan li ser çandiniyê ye."

Li Mêrdînê jî 5 hezar cotkar bi bihayê 9.5 milyar lîre deyndarê DEDAŞê ne.

Îsal li ser derdora 70 hezar donim erdê wê çandini tê kirin.

Serokê Komeleya Cotkaran a Mêrdînê ji Rûdawê diyar kir ku ji bilî bîran ti aveke din nîne ku cotkarên parêzgehê berhemê xwe pê av bidin. Herwiha hişyarî da aliyên pêwendîdar ku eger elektrîk li ser cotkaran bê qutkirin dê li navçeyê çandini û berhemên rûbirûyê metirsîyeke mezin bibe.

Serokê Komeleya Cotkaran a Mêrdînê Mîkaîl Erbey jî da zanîn: "Em deynê xwe didin ne ku em nadin lê deyn zêdetirî hêza me ye û li gorî kêfa xwe deynan diyar dîkin û kes jî deng nake.

Pêşiya me tarî ye û xuya nake. Em nizanin em dê çi bikin. Em vî tiştî qebûl nakin. Nanê zarokên me ji vê derê ye. Ji bav û kalên me ve em vî karî dîkin. Em vê yekê qebûl nakin. Nikarin elektrîka me li ser me qut bikin. Eger qut bikin ev ne tenê ji bo me, ji bo hemû Tirkiyeyê zerere e. Bila ew jî hişê xwe bînin serê xwe û ji bo cotkaran derfetên dabîn bikin."

Bi gotina DEDAŞê li her 6 parêzgehên ku dê elektrîka wan were qutkirin bi giştî 9,8 milyon donim zeviyan çandiniyê yên avî hene.

Ji 140 hezar cotkarên wan parêzgehan jî 65 hezarê wan çandiniya avî dîkin û eger DEDAŞ elektrîka 20 hezar cotkarên deyndar qut bike ji sedî 30.7ê çandiniya avî ya wan parêzgehan namîne.

Zummar: Ereben hawirde dest datînin ser zevî û xaniyên Kurdan

Rêveberê nahiyea Zummarê Ehmed Cefer ragihand ku Ereben hawirde bi darê zorê dest daniye ser erd û xaniyên Kurdan û ji ber wê hewla wan li herêmê pirsgirêk derketine.

Rêveberê nahiyea Zummarê ya Nînowayê Ehmed Cefer derbarê pirsgirêkên erd û zeviyan ên di navbera Kurdan û Ereben hawirde de îro ji ajansa Rûdawê re axivî.

"Rejimê Ereban anîn herêmê"

Ehmed polîtîkayên dema Beasê bi bîr xistin û got:

"Rejima berê ya Iraqê sala 1974an Kurdên eşîra Hesiniyan ji gundê Berdiyeyê derxistin.

Sala 1985an jî dema Benda-va Mûsilê hat çêkirin, hinek gundên Kurdan di bin avê de man.

Wê demê rejimê Ereban anîn herêmê."

Herwiha Ehmed Cefer, amaje bi pêvajoya piştî rûxana rejîma Sedam Husên jî kir û wiha dewam kir:

"Piştî sala 2003yan Pêşmerge vegeriyan herêmê xelk jî careke din hat ser gund û malên xwe, Ereben hawirde jî ji herêmê derketin û li herêmê neman.

Yek ji wan eşîrên li herêmê jî eşîra Cêserî ya Cibûriyan bû.

Ew li leşkergeha Domîzê bi cih bûn. Artêşa Iraqê doz li ser wan vekir ku divê ji wir derkevin lê belê derneketin.

Niha ew dibêjin em ê vegerin Berdiyeyê û eşîra Hesiniyan jî hatina wan qebûl nake."

"Pirsgirêk çareser nebûye"

Li gorî gotina Ehmed Cefer, parêzgarê Nînowayê ji bo çareserkirina pirsgirêka erd û malan lijnayek ava kiriye û ew jî di nava lijnayê de cih digire.

Ehmed Cefer, derbarê civîna herî dawî ya bi parêzgarê

Nînowayê jî got:

"Rojê îne em bi parêzgarê Nînowayê re civiyan. Di civînê

rast were kifşkirin da ku pirs-girêk were çareserkirin.

Ehmed Cefer, di berde-

de nûnerên eşîra Hesinan dibêjin, ew erd ên bav û kalên wan in û tapoyên wan hene.

Ereb jî dibêjin hikûmetê ew anîne herêmê. Ji ber wê jî heta niha ew pirsgirêk çareser nebûye."

Serokê Lijneya Ewlehî û Parastinê ya Encûmena Nînowayê Mihemed Casim Kakeyî ku bi xwe li ser wê babetê dixebite ji Rûdawê re da zanîn ku pirsgirêk ji bilî xaniyan li ser 150 donim erd jî heye.

"Dest danî ser erd û xaniyên Hesiniyan û Mîraniyan"

Herwiha Mihemed Casim Kakeyî ragihand:

"Piştî bûyerên 16ê Çiriya Pêşîn ku Heşdî Şabî û artêşa Iraqê careke din hat herêmê, Kurd ji herêmê derxistin.

Wan dest danî ser erd û malên eşîra Hesiniyan û Mîraniyan."

Mihemed Casim Kakeyî, ragihand ku parêzgarê Nînowayê biryar daye ji Bexdayê belge bînin û xwediyan wan erdan ên

wamiya axaftina xwe de da zanîn ku piştî 16ê Cotmeha 2017an Kurd ji herêmê derketin û careke din venegeriyan herêmê û malên wan vala ne.

Ehmed Cefer diyar kir ku Ereban jî dixwazin bikevin malên wan.

Li gorî gotina Ehmed Cefer, pirsgirêka herêmê ne li ser zeviyan e, pirsgirêk li ser 200 xaniyê heye.

Gundê Berdiyeyê nêzîkî 300 malî ye û li ser Zummarê ye.

Li gorî Destûra Iraqê ew herêm dikeve ber Madeya 140î ya Destûra Iraqê û nakokî li ser hene.

Zummar jî li ser navçeya Teleferê ya Nînowayê ye.

Hejmara şênîyên wê nêzîkî 150 hezar kesî ye û ji Kurd û Ereban pêk tên.

Nêzîkî 80 gundên wê hene. Nêvî ji gundan ên Ereban in û nêvî û jî yên Kurdan in.

7 gundên nahiyea di çarçoveya guhertina demografiyê de bi nahiyea Rabîayê ve hatine girêdan.

Washington: Nûnerên Kurd dê beşdarî civînên Komîteya Bilind a Hevahengiyê bibin

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller ragihand ku nûnerên

Herêma Kurdistanê dê beşdarî civînên Komîteya Bilind a Hevahengiyê ya Amerîka-Îraqê bibin.

Berdevkê Wezaretê Derve ya Amerîkayê amajeyê dide destpêkirina civînên Lijneya Bilind a Hevahengiyê ya Amerîka û Îraqê û radigehîne, "Nûnerên Hikûmeta Herêma Kurdistanê jî dê tevî danûstandinan bibin".

Berdevkê Wezaretê Derve ya Amerîkayê Matthew Miller duh (Duşem, 08ê Nîsana 2024ê) ragehand, "Amerîka piştewaniya Kurdistanêke bihêz û xweragir di çarçoveya Îraqêke federalî ya seqamgir û serwer û parastî de dike".

Berdevkê Wezaretê Derve ya Amerîkayê got, "Civînên Lijneya Bilind a Hevahengiyê ya Amerîka û Îraqê Duşema bê balê dikişîne ser karên me yê dualî yê pêşiyê û peywendiyên berfireh ên navbera her du welatan, ji wan jî serxwebûna enerjîyê, çaksaziya aborî, dabînkirina xizmetkariyan ji bo Îraqê û bihêzkirina demokrasîyê tevî bihêztirkirina peywendiyên di warên perwerde û çandî de".

Matthew Miller amaje jî da, "Em daxwazê ji Hikûmeta Îraqê û Hikûmeta Herêma Kurdistanê her duyan dikin ku bizavên xwe ji bo çarekirina arêşeyên kevin du carî zêde bikin, ku feydeyê aborî ji bo tevaya Îraqê hebe".

Almanya daxwaz ji hemwelatîyên xwe dike ku Îranê bi cîh bihêlin

Wezaretê Derve ya Almanyayê ragehand ku daxwaz ji hemwelatîyên xwe kiriye Îranê bi cîh bihêlin û diyar kir "Metirsiya têkçûneke ji nişkav de heye". Piştî pêkhatina metirsiya şer û pêk-

daketeke di navbera Îran û Îsraîlê, Wezaretê Derve ya Almanyayê daxuyaniyek belav kiriye û dibêje: "Di van aloziyan de bi taybet ev aloziya di navbera Îran û Îsraîlê de, metirsiya serobin bûneke ji nişkavde heye û dîr diyar nake ku bandorê li ser rêyên asmanî, bejahî û behrî bike."

Di daxuyaniyê de daxwaz ji hemwelatîyên Almanya hatiye kirin ku Îranê bi cîh bihêlin û hatiye diyarkirin, "Metirsî heye ku di nav aloziyan de hemwelatîyên Alman bi awayekî ketûber bîn girtin, bitaybetî ew hemwelatîyên ku xwedî herdû nasnameyên Îranî û Almanî ne."

Duh 12.04.2024, Îranê gef xwar ku wê êrîşî Îsraîlê bike, ew jî li tolgirtina êrîşa asimanî ya 1ê nîsanê a ser konsolxaneyê Îranê a li Şamê, ku bû sedema kuştina 7 Pastaran ku di nava wan de fermandeyên payebilind hebûn. Îranê ew êrîşane xistine histiyê Îsraîlê û Îsraîlê jî di wê derbarê de ti daxuyaniyek nedaye, lê ragehandiye ku wê bi awayekî tund bersiva her êrîşekî Îranê bide. Amerîkaya hempeymana Îsraîlê hişyariyê dide Îranê ku êrîş neke ser Îsraîlê, her duh jî Serokê Amerîkayê got, "Em pêşbînî dikin ku Îran zû êrîş bike, lê nabe pêngavekî wî awayî neavêje û Amerîka piştewaniya Îsraîlê dike."

Mesrûr Barzanî: Ez spasiya berxwedan û sebira gelê nîştimanperwer yê Herêma Kurdistanê dikim

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi boneya hatina cejna Remezanê, peyameke pîrozbahiyê belav kir û tê de ragihand, "Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şahî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê."

Naveroka peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî:

Bi boneya hatina cejna pîroz a Remezanê, germtirîn pîrozbahiyê li hemû misilmanên Kurdistan, Iraq û cîhanê dikim, bi taybetî Pêşmergeyên qehreman, hêzên asayîş û navxwe û malbatên serbilind ên şehîdan û enfalkirîyan.

Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şadî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê.

Spasiya xweragiri û bihna fireh a gelê nîştimanperwer ê Herêma Kurdistanê dikim ku alîkarê me bûn ji bo derbaskirina vê rewşa dijwar a aborî. Hêvîdar im ev rêkeftin û hevtêgihiştina li gel aliyên peywendîdar ên hikûmeta federal li ser mûçe û mafên darayî yê Herêma Kurdistanê pêk hatiye, berdewam be û di paşerojê de jî mijara mûçeyan ku mafê rewşa û destûrî yê gel e, têkelî ti kêşe nakokiyên siyasî neyê kirin û fermanber û mûçexurên Herêma Kurdistanê jî

mehane bi wayekî asayî bi rêya aliyên peywendîdar ên Hikûmeta Herêma Kurdistanê mûçeyê xwe wergerin.

Herwiha em hêvî dikin ku ev pêşkeftin û pêngav bibin destpêka çareserkirina pirsgerêkên din ên hilawîstî û hemû pirsgerêkên mayî jî bi hevtêgihiştin û pabendbûna bi destûrê, çareser bibin.

Cejna we pîroz be û Xwedêyê mezin Kurdistanê biparêze

Mesrûr Barzanî
Serokwezîrê Herêma Kurdistanê

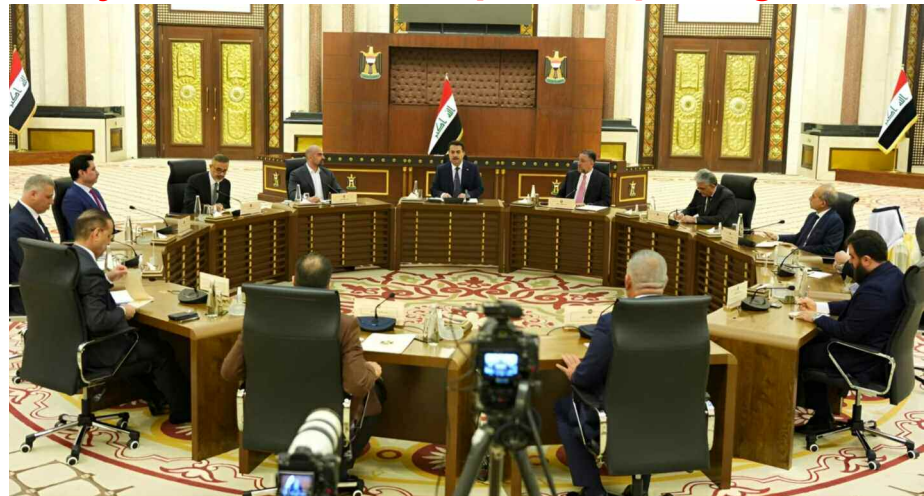
Aliyên Kerkûkê li benda diyarkirina kese bo postên parêzgehê ne

Endamekî encumena parêzgeha Kerkûkê ragihand, kesên serkeftî yê hilbijartinên encumena parêzgeha Kerkûkê li benda sêyemîn civîna li gel serokwezîrê Iraqê ne ji bo pêkanîna encûmena parêzgehê û biryarê li ser postê parêzgarê Kerkûkê bidin û got: "Divê encûmen weke parêzgehê din ên Iraqê karbidest be û posta parêzgariya Kerkûkê jî were diyarkirin."

Endamê encumena parêzgeha Kerkûkê ji Fraksiyona Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) Ehmed Fatîh ji PUKMEDIA re ragihand: "Piştî vegera serokwezîrê Iraqê ji Amerîkayê, aliyên serkeftî yê Kerkûkê dê careke din ji bo avakirina encûmena parêzgehê bicivin û pirsê posta parêzgarê Kerkûkê çareser bikin."

Fatih got: "Tê çaverêkirin di civînê de pirsê encûmen û parêzgarê Kerkûkê were çareserkirin, ji ber ku piştî hilbijartinên encûmenên parêzgehên Iraqê, niha tenê parêzgeha Kerkûkê maye ku çalak be û parêzgar destnîşan bike."

Ji aliyê din ve, Serokê Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) Bafîl Celal Talebanî û serokwezîr Mihemed Şte Sûdanî li Bexdayê du caran civiyan û li ser pêngavên avakirina hikûmeta xwecihî û dest-

nîşankirina parêzgar û serokê encûmena parêzgeha Kerkûkê gotûbêj kirin dîsa aliyên serkeftî yê Kerkûkê li ser maseya danûstandinan li Bexdayê dicivin.

Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) li parêzgeha Kerkûkê dengên herî zêde bidest xistiye û li gorî şarezayên hilbijartinan xwe mafdar dibîne ku bibe xwedan parêzgar.

Berpîrsê NMalbenda YNK'ê ya Kerkûkê Rewend Mela Mehmûd ji PUKMEDIA'yê re axivî û got: "Weke me berê jî gotibû, YNK amade ye li gel partî û pêkhatiyên Kerkûkê danûstandinan bike ji bo pêkanîna hikûmeta xwecihî û dabeşkirina postan li gorî encamên hilbijartinên parêzgehê."

"YNK'ê ku li parêzgehê herî zêde deng bi dest xistiye, mafê wê

ye ku li gorî nîrxê hilbijartinê parêzgarê bajêr û aliyên din werbigire, para xwe ji parêzgehê werbigire û em hemû dikarin xizmeta xelkê Kerkûkê bikin." got.

Hilbijartinên encûmenên parêzgehên Iraqê di 18ê Kanûna 2023an de li 15 parêzgehan hatin lidarxistin û niha tenê parêzgeha Kerkûkê maye ku encûmenê aktîf bike û kesekî ji bo posta parêzgarê wî bajarî destnîşan bike.

Hevpeymaniya Kerkûkê ku di navbera YNK û Partiya Komunîst de bû, li parêzgeha Kerkûkê herî zêde deng bidest xist. Yekem bû bi 157 hezar û 639 dengan, ku %43ê dengên parêzgehê ye û pênc kursî bi dest xistine, lê çar meh bi ser hilbijartinên encûmena parêzgehê re derbas bûne, encûmena parêzgehê nehatiye hilbijartin.

Girtiyê Kurd piştî 30 salî hat berdan

Girtiyê Kurd Tacettîn Turan, piştî ku 30 salî girtî ma hat berdan.

Tacettîn Turan sala 1994an li navçeya Bismilê a Amedê hat desteserkirin û piştê hat girtin.

Turan li Dadgeha Ewlehiyê ya Dewletê (DGM) hat darizandina û bi îdiaya "xerakirina yekîti û yekparçeyiya dewletê" cezayê heta hetayê lê hat birîn.

Li gorî nûçeya Ajansa Mezopotamyayê (MA), Turanê ku li bajarê Trabzonê yê Tirkîyeyê girtî bû, piştî 30 salî vegeriya mala xwe ya li Bismilê.

Tacettîn Turan bi coş û şahîyeke mezin hat pêşwazîkirin.

Amanc Rehîm: Li Îraqê garantiya ti tiştî nîne

Sekreterê Encûmena Wezîran a Herêma Kurdistanê Dr. Amanc Rehîm ragihand ku danûstendinên navbera

hemberî Bexdayê bicih bike.”

Dr. Amanc Rehîm da zanîn ku hikûmeta Îraq û Dadgeha Federal li

Hewlêr û Bexdayê heta asteke baş in lê li Îraqê garantiya ti tiştî nîne û biryar her tim bi guhertineke siyasî ve girêdayî ye. Sekreterê Encûmena Wezîran a Herêma Kurdistanê Dr. Amanc Rehîm bû mêvanê bernameya Rûdawa Îro ya ku Nûner Fatih pêşkêş dike.

Amanc Rehîm li ser pêwendiyên Herêma Kurdistanê û Îraqê, biryarên Dadgeha Federal a Îraqê, serdana Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ya ji bo Bexdayê, projeyasaya petrolê û projeyasaya budceyê axivî.

Dr. Amanc Rehîm ragihand ku piştî Cejna Remezanê dê danûstendinên wan li gel Îraqî careke din dest pê bike û got: “Eger Herêma Kurdistanê bixwaze şandina mûçeyan ji Bexdayê berdewam bike, wekî Dadgeha Federal jî biryar daye divê pabendiyên xwe li

hêviyê ne ku careke din pirsgrîk ji bo mûçegirên Herêma Kurdistanê durist nebe.

“Rêkeftineke daîmî çênebûye”

Rehîm amaje bi wê yekê jî kir ku danûstandin navbera Hewlêr û Bexdayê bi mehan e berdewam dikin lê heta niha ti rêkeftineke daîmî çênebûye û got:

“Dadgeha Federalî ya Îraqê 21ê Sibata 2024an biryarek derbarê dayîna mûçeyên Herêma Kurdistanê bi rêya bankayan derxist û ev mijar xist çarçoveyeke yasayî.”

“Ez jî bi gotina Nêçîrvan Barzanî re me”

Di beşekî din ê axaftina xwe de jî Dr. Amanc Rehîm behsa serdana Nêçîrvan Barzanî ya ji bo Bexdayê kir û got:

“Ez jî bi gotina birêz Nêçîrvan

Barzanî ya ‘êdî nabe mûçeyên karmendên Herêma Kurdistanê bibe nûçe’ re me ku ew mafekî aborî, yasayî û asayî yê her mûçegirekê ye.”

Derbarê biryarên ji aliyê Bexdayê tînin dayîn jî Dr. Amanc Rehîm got: “Bi rastî li Îraqê garantî li ser biryaran ne pir hêsan e, biryar her tim bi guhertineke siyasî ve girêdayî ye. Lê belê ez wekî endamekî şanda danûstandinan dikarim bibêjim ku hinek garantî hene.

Garantîkirina çend biryarên Dadgeha Federalî hene.

Her çend li Herêma Kurdistanê tîbîn li ser Dadgeha Federalî bi xwe jî hene lê ji bo Îraqê biryara Dadgeha Federalî, erkdariyê ji bo hemû desthilatan çêdike.”

“Çareserî li Bexdayê ye”

Li ser çareserkirina pirsgrîkan jî Amanc Rehîm wiha got: “Niha hemû alî gihîştine wê baweriyê ku çareserîya pirsgrîkên me li Bexdayê ye.

Derket holê ku eger bi rastî pêwendiyên li se hevserîgiyê destûrê di navbera Hewlêr û Bexdayê de hebin ev pirsgrîk gelekî aloz nînin û dikarin werin çareserkirin. Beriya her tiştî jî babeta mûçegirên Herêma Kurdistanê.

Niha pêwendî heye di navbera Serokwezîrê Herêma Kurdistanê û Serokwezîrê Îraqê de.

Serokê Herêma Kurdistanê ji bo bihêzkirina pêwendiyên bi berdewamî diçe Bexdayê. Em dikarin bêjin, ew pêwendî garantî ne ji bo çareserkirina pirsgrîkan û bi taybetî jî pirsgrîka mûçeyan.”

Kosret Resûl: Cejn bibe qonaxek ji bo çareserkirina pirsgrîkan

osret Resûl Elî Cejna Remezanê li Misli-manan pîroz kir û got: “Ez pîrozbahiyên xwe yên

taybet pêşkêşî Pêşmergeyên qehreman, malbatên serbilindên şehîdan û tevahiya Kurdistanê dikim. Hêvîdarim ev cejn bibe qonaxek ji bo çareserkirina pirsgrîkan û hemû bi hev re ji bo aramî û pêşketina gelê me bixebitin.”

Teksta peyama Kosret Resûl Elî

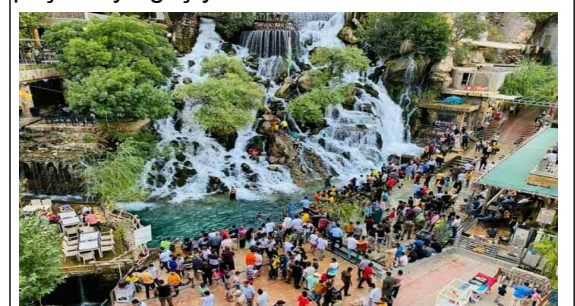
Bi helkefta hatina meha Remezanê germtirîn pîrozbahiyên xwe pêşkêşî hemû misilmanên cîhanê bi giştî û Kurdistanê bi taybetî dikim. Bi taybetî pîrozbahiyên xwe pêşkêşî Pêşmergeyên qehreman, kesûkarên serbilindên şehîdan û hemû Kurdistanê dikim. Ez şanaziyê bi şehîdan û hemû gelê Kurd dikim, hêvî dikim ev cejn bibe cihê dilxweşiya gelê me ji bo parastin û yekrêziya gelê Kurd.

Cejnê olî û netewî ji bo gelê Kurd hertim bûye qonaxa tolerans û kûrkirina ruhê yekrêziyê, hêvîdarim ev cejn bibe qonaxa çareserîya pirsgrîkan û her kes bi hev re kar bikin. Ji bo bextewerî û başkirina rewşa jiyana miletê me, divê em hemû bi bîr bin ku miletê me hêj negihîştîye xewnên xwe û bihêlin ku tekoşin ji bo parastina berjewendiyên bilind ên miletê xwe berdewam be.

Birahê we Kosret Resûl Elî

Desteya Geştûguzar a Herêma Kurdistanê plan û bernameyên ji bo cejna Remezanê aşkera kirin

Berdevkê Desteya Geştûguzar a Herêma Kurdistanê ragehand, îro ku cejna Remezanê ye, temamê asankarî û xizmetguzarî ji bo pêşwaziya geştyaran bê kirin.

Berdevkê Desteya Giştî ya Geştûguzar a Herêma Kurdistanê Îbrahîm Ebdulmecîd ji BasNewsê re ragehand: “Wekî cejn û boneyên din, îro hin tevdîr û rêkar dê bînin girtin û em dixwazin hejmarekî zêde ya geştyaran berê xwe bide Herêma Kurdistanê û navçeyên geştyariyê.” Herwaha got: “Amadekarî pêkhatine ji pêkanîna çend lijneyekî li ser asta rêveberîyan ji bo ku li rawestekan amaran amade bikin û pêşwaziyeke xweş li geştyaran bikin û karasanî ji bo wan bikin û nexşeya rêberî li cîhên geştyariyê bidin wan, wekî temamî mêvanxane û xwaringeh û hotêl ji rûyê geştyaran re tê vekirin. Îbrahîm Ebdulmecîd got: “Li rawestek û xalên kontrolê dê asankarî ji bo hatina geştyaran bê kirin û kêmî 5 hûrdeman karên pêwîst dê bînin temam kirin. Herwaha tîmên me yên din hene serdana binkeyên geştyariyê dikin ku bizanin ji aliyê xizmetguzariyê ve di çi rewşê de ne. herwaha çavdêriya nîrxê dê bikin û rê nayê dayîn ku li cîhên geştyariyê nîrxê tîştan bînin giran kirin.”

Herwaha got, li temamê navçeyan xeta germ a geştyariyê ketiye kar ji bo ku kêmasiyek hebe pêwendiyê pêkbinin û ji bo wan geştyaran bê çareser kirin.

36 sal li ser Enfala Başûrê Kurdistanê derbas bûn

Îro 36 sal di ser êrîşa enfala Kurdistanê re derbas dibe ku tê de rêjîma

gundên Kurdistanê û bi sedan bajarok û zozan wêran kirin û xelkê wê ber bi

Beis a rûxandî bi hezaran jin û zarokên Germiyanê veguhastin û winda kirin.

Berî 36 salan rêjîma Beis a Îraqê li pêş civaka navdewletî di heyama 7 mehan de û di çarçoveya 8 qonaxan de, proseya enfalkirina gelê Kurdistanê bi rê ve bir. Di wê proseya leşkerî ya rêjîma Beis de, zêdetir ji 4 hezar û 500

çarenivîseke nediyar ve birin.

Di êrîşa enfalê de artêşa Îraqê bi hemû cure çekên nû û teknolojiya nû ji asman û zemînê ve êrîş kir û bi hezaran malbatên kurdan enfal kirin.

Enfal yan proseya jenosîd û qirkirina Kurd yek ji tawanên rêjîma Beis a rûxandî bû, ku di 8 qonaxan re derbas

bû. Qonaxa yekem: Ji 22ê Sibata û ta 18ê Adara 1988an berdewam kir û di wê qonaxê de gelê Cafayêti hat enfalkirin.

Qonaxa duyem: Ji 22ê Adarê û ta 1ê Nîsana 1988an birêve çû, navçeya Qeredax hat enfalkirin.

Qonaxa sêyem: Ji 7ê Nîsanê û ta 20 Nîsana 1988an li navçeya Germiyan hat encamdan.

Qonaxa çarem: Ji 3ê Gulanê û ta 15ê Gulana 1988an li navçeya Qelasêwkê û geliyê Zê yê biçûk hat encamdan.

Qonaxa pêncem, şeş û heftem: Ji 15ê Gulanê û ta 26ê Îlona 1988an birêve çû û tê de navçeyên Şeqlaw û Rewandîzê bi ber pêla enfalê ketin.

Qonaxa heştam: Ji 26ê Tebaxê û ta 6ê Îlona 1988an birêve çû û tê de êrîş li ser devera Badînanê hate kirin.

Di koma heşt qonaxên proseya enfalê de, rêjîma Beis ya jînavçûyî 182 hezar Kurd li bajar û gundên Kurdistanê enfal kirin.

Buroya Wanê: Xwepêşander hatine êşkence kirin

Baroya Wanê, Komeleya Mafên Mirovan û Komeleya Yasanasên Azadîxwaz rapora xwe ya li ser xwepêşandan û pevçûnên vî mehê yê Wanê weşand.

Li gorî wê raporê, di heyama du rojên xwepêşandanê de 264 hemwelatî rastî lîdan û desteserkirinê hatine û 27 kes ji wan girtiyan jî bîyî hincetek yasayî hatine girtin.

Di berdewamiya wê raporê de hatiye diyarkirin hêzên ewlehiyê li 134 girtiyan îşkence û muameleya xerab kirine.

Rêxistinan di raporta xwe de destnîşan kirine, Hêzên ewlehiyê ji bo belavkirina xwepêşanderan guleyên plastîk, gaza rondîkrêj û hêza zêde bikar anîne.

Piştî ku Komisyona Bilind ya Tirkîye

YSKê li ser daxwaza Wezareta Dadê biryara nedayîna mazbataya berbîjê serkeftî yê Şaredariya Bajarê Mezin ya Wanê yê Partiya DEMê Abdullah Zey-

dan da, pêleke nerazîbûnê li bajêr belav bû û piştî du rojan Komisyona Bilind ya Hilbijartinan ev biryar betal kir û mazbataya Zeydan vegehand.

Em Qencên Xwe Jibîr Nakin: Hemza Begê Miksî

Konê Reş

Di roja 05.04.2024an de, (66) sal di ser koçkirina lehengê kurd (Hemza Begê Miksî) re derbas bû. Werin em wî bibîr bînin.. Ku ez û te wî bibîr neynin ma wê kî wî bibîr bîne?! Di baweriyê min de, yê ku li kevnê xwe nepirse û di ser guhan re bavêje, zor e ku karibe tiştêkî nû û çak ji civaka xwe re pêşkêş bike.. Em lehengên xwe jibîr nakin..

Di destpêka sala 1918an de Hemza Beg Miksî û Memdûh Selîm Wanlî li Stenbolê yekemîn rojnameya Kurd/ Tirkî bi navê (JÎN), weşandine.. Di dest-

pêka çerxa 20an de, ew yek ji pêşengên rewşenîrên kurdan bû li Stenbolê.. Di sala 1946an de rêveberiya yekemîn dibistana fermî di parêzgeha Hesekî de kiriye.. Roja îro gora wî li gundê Dugirê, nêzikî Qamişlo ye.. Dema ku di roja 05/04/1958an de koça dawî kir, helbestvanê mezin (Hejarê Mukiryanî), yê ku wê salê wek penaber li Tirbespiyê bû, ev nivîsandin li ser kêla ber serê wî nivîsandiye:

*Mamoste Hemza Beg!
Rehberê fidakar!
Pir kes ji xew te kirine hişyar
Raze bi xoşî bes menale
Peyman elê me ew hewale
Rojî ku welat bijî bibînim
Ez mijde bi xo bo te bînim.*

Min bihîst ku dostaniya wî û mamoste Enîs Hina Midêwayî/ 1926, xwediyê yekemîn pirtûkxaneyê li Qamişlo bi hev re hebû, ji bo bêtir pêzanînan li dor vê yekê, min xwe bi mamoste Enîs Hina ve gîhand û çend pirs li dor Hemza Begê Miksî jê kirin.

Wî ji min re wiha got: (Hemza Beg dostê bavê min bû, hêj li Antakyayê an Hatayê bûn hev nas dikirin.. Min jî di

rêka bavê xwe re, ew naskir û dostaniya me bi hev re dirêj kir ta ku çû rehmetê.. Di sala 1946an de, dema ku Sûriyê serxwebûna xwe ji Fransiyayê stand, hingê Wezareta Mearifa li Şamê, Mifetişiyek Mearifa li parêzgeha Hesekê di bin çavdêriya Memdûh Selîm Wanlî de vekir.. Ew yekemîn car bû di dîroka parêzgehê de ku tiştêkî wiha ji bo ilm û zanîne li Cizîrê vedibe.. Hingî Memdûh Selîm ji bo wan kesên ku qonaxa sere-tayî bi dawî anîne, dibistanek amadeyî li Hesekê, di bin rêveberiya Hemza Begê Miksî de vekir, anku Hemza Beg rêveberê yekemîn dibistana fermî bû di parêzgeha Hesekê de û Memdûh Selîm Wanlî Mifetişê Mearifê bû di parêzgeha Hesekê de).

Gazinek ji tevgera siyasî û rewşenbî, ta niha min nebihîstîye kesî ji wan serdana gora vî lehengê kurd kiriye..! Tevî ku gora wî li gundê Dugirê ye, di bin guhê wan de ye..! Bi tenê Ji berî çend salan ve partiya Yekîtiya Demokrat a Kurd li Sûriyê (Yekîtiya), gora Hemza Beg restore kiriye.. Ez jî, ji dil pasiya wan dikim û di serê wan de nivîskar Newaf Bîşar Abdullah.

Qubad Talebanî: Kurd ti carî teslîmî dîktatoriyê nebûne, teslîm nabin!

Cîgirê Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Qubad Talebanî di salvegera herifandina Rejîma

Beisê de daxuyaniyek weşand û got, "Kurd ti carî teslîmî dîktatoriyê nebûne û teslîm nabin.

Qubad Talebanî li ser hejmara xwe ya face-bookê bi boneya salvegera herifandina Rejîma Beisê daxuyaniya weşand û diyar kir, Kurd tevî zext, komkujî û qirkirinan bi têkoşînê bi ser ketin.

Qubad Talebanî got, "Rejîma Beisê nekarî vîna gelê me bişkîne û Kurd gelek caran rastî kiryarên dijmirovahî hatin. Rejîma Saddam xwîna Kurdan rijand. Li dijî wan jenosîd pêk anî. Sedam Hisên di Enfal û Helebçeyê de kurd qetîl kirin. Gundên Kurdan şewitandin, girtiyên siyasî bidarve kirin û bi darê zorê kurdên Feylî koçber kirin, lê dîsa jî nikarî vîna wan bişkîne.

Qubad Talebanî bi bîr xist ku 9'ê Adarê salvegera rizgarbûna ji rejîma Baasê ye û got. "Kurd tu carî teslîmî dîktatoriyê nebûne û teqez di pêşerojê de jî teslîmî dîktatoriyê din nabin.

APIKUR: Serdana Sûdanî bo Amerîkayê derfetek e ji bo vekirina boriya petrolê ya Kurdistanê

Komeleya Pîşesazî ya Petrola Kurdistanê (APIKUR) di daxuyaniyekê de ragihand, serdana

Serokwezîrê Iraqê bo Washingtonê, derfetek e ji bo pêşdebirina bi arasteya vekirina boriya petrolê ya Kurdistanê.

APIKUR di daxuyaniya xwe de got, serdana Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî bo Koşka Spî ya ku biryar e di 15ê Nîsanê de bê kirin, derfeteke girîng e ji bo bidawîkirina astengiyên li pêş destpêkirina hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê. APIKUR got amaje bi wê jî kir, kompaniyên endamên wê pabend in bi girêbestên xwe yê ligel Hikûmeta Herêma Kurdistanê û pêşwaziyê li her destpêşxariyekê ji bo destpêkirina hinardekirina petrolê dikin.

Bal kişande ser wê yekê, civîna Sûdanî û Biden dê bibe sedem ku hemû kes bi hev re kar bikin ji bo çareserkirina pirsgrêkan bi hêsanî û vegeandina hinardekirina petrolê ji Herêma Kurdistanê. Diyar kir jî, her çend e Tirkîyeyê di Cotmeha 2023an de bi fermî ragihandibû ku ew amade ye hinardekirina petrolê bi rêya boriya petrolê ya Iraq-Tirkîyeyê ji nû ve dest pê bike, lê hinardekirina petrolê hatiye rawestandî, ku rojane bazara enerjîyê ya cîhanê nêzikî 400 hezar bermîlên petrolê jidest dide û ev jî dibe sedem ku buhayê petrolê bilind bibe.

APIKUR dibêje, nebûna rêkeftinekê ji bo destpêkirina hinardekirina petrolê, 14.5 milyar dolar zerer gihandîye Iraqê, Herwiha li Herêma Kurdistanê, Iraq û kompaniyên navdewletî yê petrolê, hejmareke mezin ya karkeran jidest dane û derfetên veberhênanê jî kêmtir bûne.

Tekez kir jî, kompaniyên endamên APIKURê pabend in bi girêbestên xwe yê ligel Wezareta Samanên Sirûştî ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê û çaverêyî rêkeftineke hevbeş in ku bibe sedema destpêkirina hinardekirina petrolê bi rêya boriya Iraq-Tirkîyeyê re.

Di konferansa Parlamenta Ewropayê de biryara têkoşîna kolektîf a li dijî tecrîdê

Di konferansa li Parlamenta Ewropayê de ya li ser rewşa girtiyên siyasî ku

ku bandorê li mehkûmên siyasî dikin, çend ji mijarên di rojê konferansê de

têne tecrîdkirin û êşkence li wan tê kirin, îşaret bi pêwîstiya têkoşîna hiqûqî û siyasî ya li dijî tecrîdê hate kirin.

Konferansa bi sernavê 'Mehkûmên siyasî: Tecrîd, kiryarên xerab û êşkence' bi malovaniya endamê Parlamenta Ewropayê Massîmîlîano Smerîglîo hate lidarxistin. Ji gelek welatan beşdar tevî bûn. Konferans ji aliyê Yekîtiya Parêzerên Ewropayê ya ji bo Mafên Mirovan a Cîhanê û Demokrasiyê (ELDH), Parêzerên Demokrat ên Ewropî (AED) û Komeleya Hiqûqê ya Navneteweyî ya Demokrasiyê (MAF-DAD) ve hate birêxistin.

Di encamnameya konferansê de îşaret bi sistema tecrîd û êşkenceyê hate kirin û li ser rê û rêbazên têkoşîna li dijî vê yekê hate rawestîn. Di encamnameyê de ji bo rakirina tecrîdê û bidawîkirina êşkenceyê pêwîstiya bi têkoşîna hiqûqî û siyasî ya kolektîf hate destnîşankirin.

Di konferansê de ev tespît hatin kirin: "Di serî de girtîgehên Tirkîyeyê li girtîgehên tevahiya Ewropayê bûyerên kiryarên xerab û êşkenceyê her roj hîn zêde û şênber dibin. Çavdêrî nîşan didin ku tecrîd veguherîye rejîmeke înfazê, bi biryarên sirgûnê yê kîfî malbat û xizmên girtiyên tene cezakirin. Pêkhatiyên konferansê destnîşan kirin ku êşkence û kiryarên xerab ên li girtîgehên pirsgrêkeke bingeîn e ku encamên xwe yê sosyopolîtîk ên cidî hene.

Rewşa li Herêma Baskê, Katalonya, Macaristanê, qanûna înfazê ya cihêkar û nebûna şert û mercên têrker ên hîjyenê

bûn. Ji ber kêmaniya demê neketibe rojevê jî tê zanî ku rewşa li Yewnanistanê bi taybetî di mijara penabêran de ji Îngilistan û Elmanyayê cuda nîne.

Tirkîye ku yek ji wan welatan e ku hejmara girtiyên siyasî lê gelekî zêde ye, ji gelek aliyên ve xwedî rewşeke welê ye ku cihê fikaran e. Bi saya rejîma otorîter a ku AKP û hevalbendên wê ava kir, serweriya hiqûqê veguherîye amûreke zexta siyasî kiryarên hiqûqî û îdarî yê nû yê li Tirkîyeyê li dijî girtiyên siyasî bi cih tene anîn, her roj dikevin meriyetê. Modelên nû yê girtîgehê, sirgûnkirina bi kîfî, betalkirina berdana girtiyên bi hinceta dîsîplînê, standina mafê serbestiyê bi kontrol, astengkirina xizmetên tenduristiyê, qedexekirina ragihandinê çend ji van e. Lêgerîna bi rengê tazîkirinê û serjîmartina ku li girtîgehê bi rêk û pêk tene kirin, êşkence û kiryarên xerab dikin parçeyek ji jiyana rojane.

Tecrîda li Girava Îmraliyê mîna keke xwe li deverêke din nîne. Sê salên dawî bi ti awayî agahî ji Birêz Abdullah Ocalan nikare bê wergirtin. Ev kiryarê tecrîda giran ku li nava civaka Kurd, hêzên demokrasî û hiqûqê bûye cihê fikaran e, di heman demê de asteke êrîşa îmha û înkare ya li dijî gelê Kurd e. Tecrîd û şerê ku li dijî gelê Kurd tê meşandin nîşaneyê aliyên cuda yê heman nêzîkatiya siyasî ye. Têkoşîna li dijî tecrîdê ku ji bo bilindkirina rûmeta mirovahiyê divê bi rêk û pêk bê meşandin, bi taybetî yek ji dînamîkên herî girîng ên têkoşîna demokrasî û aştîyê ya li Girtîgeha Girava Îmraliyê ye.

Pêkhatiyên konferansê li hemberî rewşa mafên mirovan a ku li tevahiya Ewropayê nebaş dibe, bi taybetî jî li dijî sistema tecrîd û êşkenceyê ya li girtîgehên biryar dan ku divê têkoşîneke siyasî û hiqûqî ya kolektîf bê meşandin.

Di vê çarçoveyê de beşdarên konferansê van banga li Yekîtiya Ewropayê û Konseya Ewropayê dikin:

Ji bo dawîanîna li Girtîgeha Girava Îmraliyê ku navnîşana sereke ya êşkenceya tecrîdê û rejîma înfaza kîfî ya li hemberî girtiyên siyasî, kiryarên li derveyî mirovahiyê yê li girtîgehên Tirkîyeyê ye, helwesteke hîn çalak bê nîşandan, gavên şênber bîne avêtin.

Ji bo şopandina şert û mercên girtîgehên li Macaristanê û sererastkirina şert û mercan gavên pêwîst bîne avêtin. Li dijî rejîma înfazê ya cihêkar û qanûnên din ên li Herêma Baskê, Tirkîye û welatên din destwerdanên şênber bîne kirin.

Her wiha CPT di mijara Girtîgeha Girava Îmraliyê de ji bo şopandina pirsgrêkên li girtîgehên Ewropayê kûr bûne û nixandina wan, bi erk û berpirsyariya xwe rabe.

Beşdarên konferansê di encama pêşkêşî û nîqaşan de nêrîn û pêşniyarên xwe anîn ziman û biryar dan ku li van qadên hevpar têkoşînê bimeşînin:

Ji bo têkoşîna hiqûqî ya hevkar a li dijî tecrîd û êşkenceyê bi rêk û pêk û bi bandor bê meşandin, destpêkê tevneke vekirî ya ji beşdarên konferansê bê avakirin.

Ji bo nîqaşkirina kiryarên xerab û êşkenceya li girtiyên, bi pêşengiya rêxistinên hiqûqê û parêzerên tevî konferansê bûn, konferanseke du rojan a bi beşdariyê berfireh bê lidarxistin. Konferanseke bi vî rengî dikare kiryar û mewzûatên li welatên cuda hîn bi hêsan nîqaş bike. Ji bo amadekirina vê konferansê wê koma xebatê bê avakirin.

Bi armanca piştgiyariya ji bo daxwaznameya 1.330 parêzeran ku Çileyê 2024'an îmze kirin, pêşkêşî Wezareta Edaletê ya Tirkîyeyê kirin û xwestin dawî li tecrîda li Girtîgeha Girava Îmraliyê bê anîn, ji aliyê parêzerên Ewropî ve bi heman armançê kampanya îmzeyan bê destpêkirin.

Parêzer û hemû nûnerên saziyên civaka sivil ên tevî konferansê bûn biryar dan ku bala baroyên xwe û rêxistinên hiqûq û mafên mirovan ên navneteweyî bikişînin ser pirsgrêkên li girtîgehê."

Dîrok û Sebebên wendakirina Berxwedanên Kurdistanê!

Heta destpêka 1800 Mîrên Kurdistanê otonom in.

Ji destpêka 1805an û virde, Osmanî berê xwe didin eşîret, beg û mîrîtîyên kurdan. Hêzek leşkerî a mezin dikişîne Kurdistanê û ji bona hêza kurdan yên **çekdar, aborî û îdarî** zeîf bike û ji holê rake; dest bi zilmê dike, zorîyê dide Mîr û eşîrên kurdan, ku sebra wan biqede û yeko yeko serî hildin, ku bingeha komkujî û surgûnan çêbibe. Ji ber ku Osmanî, nîfaqên di navbera mîrîtî û eşîrên kurdan de baş dizanin. Bi kurt û gilover, osmanî li ser Kurdistanê dest bi avakirina bingehêk milîtarî-îdarî dikin. Ev îdara milîtarî li Kurdistanê bi serkêşîya Hafîz Paşayê osmanî dimeşe.

Di salên 1820an de navenda tevgera hereketa Kurd a azadîxwaz, di nav mîrên **Baban** yên **Rewandûzê** de bû. Serkêşê Mîrîtîya Herêma Rewandûzê, **Memmed Paşa** bû. Sînorên hikumdariya mîrê Rewandûzî, ji Rewandûzê heta Eşîrên kurdan yên sînorê Ezerbeycanê berfireh bû.

Di **1829-1830** an de yekem li henber zordariya Osmanîyan, li herêma Rewandûzê serhildanê destpê dike. Împaratoriya osmanîyan; hêzên di destê waliyê **Sêwasê Reşid Paşa** û hêzên waliyê **Bexdayê Elî Rîza Paşa** û waliyê **Mûsilê Mehmed Paşa** de hene, dike yek û dişîne ser Mîrên Rewandûzê. Li gor dîroknasan ev digihêje 40 hezar leşkerî.

Di navbera hejmara Kurdan û artêşa Osmanîyan de ferqek pir mezin heye, lê Mîrên Rewandûzê bi berxwedanek mezin li ber xwe didin. Artêşa Osmanî mecbûr dikin ku bipaş de vegere. Hêzên kurdan di herêmek berfireh de şerekî mezin organîze dikin. Wê demê **Helmut Fon** şahidiyê ji şervaniya kurdan re dike û dibêje; **“ji bona ku hêzên osmanî di şer de sikurekê bidest bixin, mecbûr dibûn ku 30-40 rojî şerbikin.”** Mîrên Rewandûzê ji eşîrên Rohilatê Kurdistanê jî piştgirîyek mezin digire. Artêşa Osmanîyan vedikişe. Birçî bûn û nexweşî di nav artêşa osmanîyan de destpê dike.

Osmanî dest bi listikan dikin. Bi rîya dan û stendinan Memmed Paşa qanih dikin ku were stenbolê û Mohra xwe bigire. Bi şikleki Mehmed Paşa qanih dikin û wî dikîşînin Stenbolê, asalet û diyarîyan didin Mehmed Paşa û di ser Trapezûnda re, bi refaqatê, bi paş de dişînin. Li herêma Trapezûnda kemîn li pêşîya Mîrê Rewandûzê Mehmed Paşa tê danîn û wî qetil dikin. Di sala 1830 de tevgera Mîrên Rewandûzê dişkê.

Heta 1840 zilma artêşa Osman-

îyan li Kurdistanê duqat zêde dibe. Navenda berxwedanê ji Rewandûzê derbasî Herêma Mîr **Bedirxan Begê Botan** dibe. Mîr Bedirxan beg, hêzek mezin berhev dike û heta jê tê itîfaqên xwe bi eşîrên Kurdan, Ermenîyan û Nastûrîyan re xurt dike.

*Kabîneyek xwe a hikûmetê ava dike.

*Li ser navê xwe pera derdixe û li herêmê qanûn û sistemek îdarî datîne.

*Kabîneyek wezaretê aborî, çandinîyê û artêşê ava dike. Yekî Ermenî dike berpirsîyarê aborîyê.

*Kargehek çekan ava dike û çekên xwe çêdike.

*Ji bona berhemên leşkerî û bikaranîna teknîka keştîyan li ser Gola Wanê, pîlan dike ku xwendevanan bişîne Ewrûpa.

Piştî demekê, sistem, aşitî û ewlekariya ku li herêmê têt avakirin, dibe sebebê ku bidehhezan insan derbasî herêma Emir Bedirxan Beg bibin.

Di vê demê de sê malbat li ser beşek mezin ji Kurdistanê xwedî hêz û bandorin. Yek ji van malbatan li herêma deşta **Mûşê**, heta **Erzurom** û **Sêrtê** ye. Ji eşîrên Kurdistanê federasyonêk heye li herêmê û serkêşê wê **Mîr Elaadin** e. Ev malbat, xwedî dîrokek **300 salî** ye. Malbata din **Mîrên Çolemêrgê** ne. Hêza din a sêyemîn jî **Mîrên Botan**, malbata **Bedirxanîyan** e. Helbet li herêma Dêrsim, Koçgirî û Erzincanê jî hêzên eşîrên kurdan wek otonom xwedî bingeh hene.

Wahşeta artêşa Osmanîyan ne tenê li herêmên ku serhildan lê hene, li seranserê Kurdistanê destpê dike. 35 sal, bi zilim surgûn û zordariyê, herêm dibin neçarîyê de dijî.

Armanca Osmanîyan perçekirina dînamîkên kurdan yên dewletbûnê ne. Ji ber vê armancê, yek bi yek serokeşîr û mîrîtîyên Kurdistanê tasfiye dike, ku bingeha serkêşîya mîletê Kurd nemîne.

Emir Bedirxan Beg xwedîyê mîrata Mîrên Botan e, ku ji sedsala 700 û 800 an de hikimdariya xwe meşandine.

Her çiqas di navbera Mîrê Çolemêrgê û Mîrê Botan de nakokî hebin jî, di navbera Mîr Eleadin û Mîrên Botan de tîkilî başin û dostên hevîn.

Elîsee Reclûs, di pirtûka xwe a **“Nouvelle Geographie Universelle”** de tîne ziman ku;

“Li herêmê Kurd pir û bi malbatên mezin re serdest bûn. Piranî jî li derdorê Zapê. Li herêmê wek mîletekî dijîn û tevdigerin. Kurd mîletekî pir xurt e. Li henber Osman-

îyan û Iranîyan azad tevdigerin. Dikarin li henber Osmanîyan û İranîyan dewletek hur û mustaqîl ava bikin. Ev hêz bi kurdan re heye. Piştî vê sefera min a dawî, bi rastî serhildanên ku kurdan pêk anîn, armanca hemîyan dewletek mustaqîl bû.”(Rûpel 342)

Mixabin ev hêz û dînamîka sedlala 19 an baş nayê honandin û perçe perçe dibe hedef ji osmanîyan re. Nakokîyên di navbera malbat û Mîrên Kurdistanê de pêşî li tevgerêk navendî, millî a Kurdistanê digire. Nakokîya di navbera Mîrên Çolemêrgê û Botan de jî, sebebêk ji wê ye ku, avakirina tevgerêk giştînavendî zahmet dikir.

Di nav mîrên Botan de hestên mîletperwerî xurt bûn. Dîrokek Bedirxanîyan heye, ku wek hanedanî çandek hempa a Kurdewarî, medresên bi destê vê mîrîtîyê dimeşîyan ava bûne. Di nav mîrên Botan de hêla perwerdê pir li pêş bû. Gelek alim û nivîskarên Kurd, berhemên hêja dane û ev berhem, ji mîrîtîya Botan, ji me re diyarî mane û li seranserê Kurdistanê belav bûne. **Ahmedê Xanê, Melayê Cizîrî** û bi dehan rewşenbîr di van medresên Botan de perwerde bûne. Eynî perwerde û berhemdan di nav mîrîtîya **Rewandûzê** û herêma **Bedlîsê** û **Mûşê** de jî heye. Bi dehan berhem derketine di wê demê de.

Cara yekem berî 334 sal berê bizrê Kurdperwerîyê di nav vê mîrîtîya Botan û mîrên Rewandûzê de derketiye ber me. Berhema **Mem û Zîn** yek ji van berhemên pîroz e.

Ji her alî de nîfaqên di navbera mîrên kurdan de, serê Mîr Bedirxan diêşîne. Di pîlanên serhildana Mîr Bedirxan de; Ji herêma Botanê, heta Amedê, Mûşê, Bedlîsê, Wanê û

Urmîyê ye.

Patrîyarlik a Ermenîyan, bi Osmanîyan re, bi hemû îmkanên xwe li henber serhildana Mîr Bedirxan tîkilîyan dimeşîne. Di qada navdewletî de jî tîkilîyên xwe li henber serhildanê organîze dike. Lê eşîrên Ermenîyan, yên li Kurdistanê piştgirên serhildanên Kurdistanê bûne.

(Di vî warî de li ser dijminatî û hemahengîya ermenîyên Stenbolê bi osmanîyan re, di pirtûka **“Batmutyûn Hayots-Dîroka Ermenîyan, setenbol 1871”** ku bi destê **Avedis Berberyan** ve hatiye nivîsandin de berfireh ev dijminatî heye.)

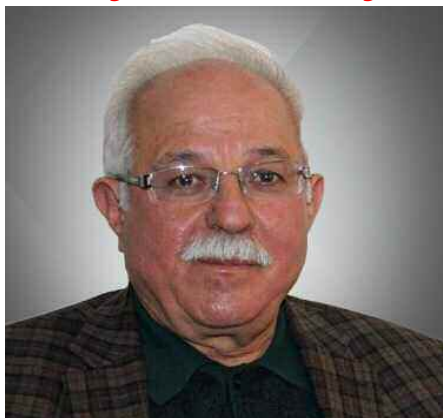
Piştî demek dirêj, bi şerekî dijwar di navbera tevgera Mîr Bedirxan û artêşa osmanîyan de, osmanîyan qenaat pê tînin ku bi şer nikarin vê tevgerê tîkbibin; **bi hîle û nîfakê dest bi perçekirin tifaqa navbera Mîr û eşîrên kurdan dike.** Bi pera û bi rutbên bê sînor dest bi dîtina xayînan kir. Di virde osmanî biser dikevin û birazîyê Emir Bedirxan Yezdanşêr eyar dikin.

Osmanîyan, bi şikestina tevgera Emir Bedirxan re, dînamîkên Kurdan ku mane jî da ber talanan û jihev hatin belav kirin. Malbata Bedirxanîyan pêşî birin **Stenbolê** û ji wir surgûnî girava **Girîtê** kirin. Beşek din ji Mîr û begên Kurdistanê surgûnî **Stenbolê, Silîstrê, Erebiştan** û giravên **bahra Egeyê** kirin. Yên ku hatin dardakirin û yên ku hatin kujtin û bi zîncîran di zîndanên de perîşan bûn, mirin, ji yên surgûnê pirtir bûn.

Xîyanet û bêtifaqî sebebê wendakirinê ne.

Bu makalede yer alan fikirler yazara aittir ve Nerina Azad'ın editöryal politikasını yansıtmayabilir.

Di siyaseta Tirkîyê de erdhej û encamên nedihatî hêvî kirin (I)

İbrahim GUÇLU

Di salekê de di siyaseta Tirkîyê de 3 erdhej pêk hatin û di hilbijartinan de encamên nedikhatin hêvî kirin derketin holê.

ERDHEJ A YEKEMÎN

Li Tirkîyê di Gulana 2023-an de hilbijartina serokkomar û hilbijartina meclîsê hat li darxistin. Du tîfaq beşdarî hilbijartinan bûn. Tîfaqa yekemîn Tîfaqa Cûmhûr bû û tîfaqa duyemîn tîfaqa millet bû. Ji Tîfaqa Cûmhûr re Partiya AKê û ji Tîfaqa Millet re CHPê pêşengî dikir. Tîfaqa Cûmhûr di nav xwe de li hevkerî bû, Tîfaqa Millet di nav xwe de xwediyê gelek nekokiyan bûn.

Lê dîsa jî, ji bona ku partî û serokên di nav Tîfaqa Millet de cîh girtibûn, li hemerî Serokkomar R.T. Erdogan û Hikûmeta Partiya AKê dijîminîtiyeke gelek xurt û bêsînor çêkiribû, gelek welatên Yekîtiya Ewropayê û Emerîkayê jî bi awayekî jî Tîfaqa Millet re alîkarî nîşan didan û rewşa aborî nebaş bû û li Tirkîyê jî Cowîdê bi awayekî pirr mezin nebe jî dîsa zirar dabû û di Sibata 2023-an de li deh bajaran û ku nîfûsa wan bajaran 14 mîlyon bûn, erdhejeke gelek mezin çêbibû, dihat gotin ku "felaketa sed salî ye û qiyamet e", pêk hatibû, rewşa aborî nebaş bû. Loma hêvî dihat kirin ku Tîfaqa Millet dê hilbijartinê qezenç bike.

Heta dihat hêvî û tehmîn kirin ku Tîfaqa Millet dê bi %60yî hilbijartina serokkomar û meclîsê qezenç bike. Bi taybetî jî piştî erdhejê hêvî nedihat kirin ku hilbijartin pêk bên. Lê Hikûmeta Serokkomar a Partiya AKê hilbijartin lidarxistin. Di encama hilbijartinê de encameke nedihat hêvî kirin, derket holê. Tîfaqa Cûmhûr di hilbijartina serokkomar û

meclîsê serkeftî bûn. Heta li bajarên ku erdhej pêk hatibûn jî Tîfaqa Cûmhûr hilbijartin qezenç kir. Lewra Hikûmeta Serokkomar û Partiya AKê di herêmên erdhej pêk hatibûn da di demek nêzik de gavên mezin avêtibûn û gelê wan herêman jî Tîfaqa Cûmhûr re bawerîya diyar kiribûn. Li Kurdistanê li bajarên ku PKK xurt bû, serokê CHPê Kemal Kiliçdaroğlu qezenç kir. Lê piştigiriya PKKê ji Tîfaqa Millet re û di tespîtkirina parlamenteran de ji derveyî dengdaran tespîta berhilbijerên meclîsê bû sedem ku 2 mîlyon deng wenda bike.

Ew di siyaseta Tirkîyê de bû erdheja yekemîn.

ERDHEJA DUYEMÎN..

Ev encama di hilbijartina serokkomar û meclîsê de derkete holê bû sedem ku Tîfaqa Millet di demekî kurt de belav bibe û di eniya Tîfaqa Millet de bêhêviyeke mezin çê bibe. Encama tîfaqê partiyên ku dengên wan ji sedî 2yan derbas nedibûn ji kontenjana CHPê 40 mebusan zêde qezenç kiribûn. Ev yeka û sedemaên din di nav CHPê de bûn pirsgrîkên mezin ku di CHPê de her kes hevdû tewanbar bike. Ew jî bû sedem ku li hemerî berpirsiyariya CHPê û Kemal Kiliçdaroğlu mixalefet çê bibe. Di CHPê de ji guhertinê qal hat kirin. Ji mixalefetê re ew kesên piştî hilbijartinê wek serokkomar ji Kemal Kiliçdaroğlu re bibe cîgir Ekrem İmamoğlu û di Hikûmeta Kemal Kiliçdaroğlu de bibin wezîr, pêşengî kirin. Mixalefetê di CHPê de guhertin daxwaz kir. Di encama niqêşeyan de derket holê ku serok û organên CHPê bê guhertin.

Piştî gelek niqêşeyan di encamê de biryara Kongreya Giştî ya serokê CHPê û organên CHPê hilbijêre jî hat girtin û hat li darxistin. Di kongreyê de kesî hêvî nedikir ku Kemal Kiliçdaroğlu dê serokî wenda bike û Ozgur Özel di kongreyê de qezenç bilke. Loma jî Ekrem İmamoğlu cesaret nekiribû ku bibe berhilbijêre serokîya CHPê, ji Ozgur Özel re bû alîkar.

Lê di encama kongreyê de encama hêvî nedihat kirin derket holê,

Ozgur Özel bû serokê CHPê.

Ev jî di siyaseta Tirkîyê de bû erdheja duyemîn.

ERDHEJA SÊYEMÎN...

Di siyaseta Tirkîyê de erdheja sêyemîn jî di hilbijartina herêmî ya 31ê Adara 2024an de derket holê.

Wek tê zanîn û min jî di rêzên pêşî de diyar kir, di hilbijartina serokkomarî û hilbijartina Meclîsê de Tîfaqa Cûmhûr û serokkomar R.T.Erdogan qezenç kiribû. Ji bona hilbijartina Herêmî jî Tîfaqa Cûmhûr ji derveyî Partiya Refahê yekîtiya xwe parasti bû û lihevkerî û amade bû. Xwediyê tu nekokiyeke nebibû. Tîfaqa Cûmhûr gelek bi hêvî û bi moral bû. Bi hemû enstrumana xurt bû. Kesî jî hêvî nedikir ku Partiya Refahê zirareke pir mezin bide Tîfaqa Cûmhûr. Dihat hêvî kirin ku ji bona avakirina bajaran li dijî erdhejê û li herêmên erdhej çêbibû jinûve avakirin dê bi destê Hikûmeta R.T.Erdogan û Tîfaqa Cûmhûr ava bibe, Loma jî di encamê de dîsa Tîfaqa Cûmhûr dê Hilbijartinên Herêmî qezenç bike.

CHPê beriya Hilbijartinên Herêmî di nav xwe de xwediyê niqêşeyan û nekokiyan mezin bû. Piştî kongreyê di nav CHPê nekokî û pirsgrîk zêde bibûn. Dihat gotin ku di nav CHPê de tasfiyeyê kurdan û elewîyan heye. Mixalîfên ku Kemal Kiliçdaroğlu jê re pêşengî dikin dê neçin ser sandûqan. CHPê qempenyayeke xurt û bi plan jî nameşîne. Loma jî dê hilbijartinên Herêmî de jî wenda bike.

Lê di Hilbijartinên Herêmî de encameke nedikhat hêvî kirin, ji hemû terefên partiyên de derket holê. Tîfaqa Cûmhûr û Partiya AKê wenda kir û CHPê dengekî bilind gelek bajar qezenç kir û hejmara şaredariyên xwe zêde kirin..

Tê tespît kirin ku ev guhertina beriya hilbijartinê 10 rojan hatiye rojevê. Ew jî ji bona siyaseta Tirkîyê bû erdheja sêyemîn. Hemû teref dixwazin vê erdhejê derbas bikin.

Nûha li ser sedemên wê niqêşeyên gelek girîng hene. Di nîvîsa xwe ya bê de ezê li ser van sedeman rawestim.

Diyarbakir, 09. 04. 2024

Endamê Civata Goran: PDK riya neba, Bexda pare nedîşand

Endamê Civata Giştî ya Tevgera Goran ragehand, riya bûna PDKê ji bo vê qonaxê gelek giring

bû, ji ber pêwîstbû hêzek li hemer Bexdayê raweste û jê re bibêje kurd li vê Iraqê xwedî maf in û nabe neheqî li hemer bê kirin.

Endamê Civata Giştî ya Tevgera Goran Dilşad Reşîd ji malpera KDP.info re ragehand: "Riya bûna PDKê ji bo vê qonaxê giring bû, ji ber eger ew riya bûna neba bi asanî Bexdayê pareyê mûçe nedîşand. Hecarê bi bahane û hincetêkî radigirt û xelk jî baş têgeheşt ku nabe hemû pêngavekî de fikra partîtiyê ya teng bê kirin. Tiştê ku PDKê kir divê destxweşî lê bê kirin, êdî çima divê em çeperan li hev bigrin."

Herwaha diyar kir: "Yê ku li gel civak û gelê xwe rast be û bi berovajiyên kar neke ew dê serbîkeve. PDKê vê qonaxê de karekî baş kir, hem riya bûna li ser

Îran piştî Jîna Emîniyê dîsa qedexeyê tund dike

Rêveberiya Polîsê Parêzgehê Îranê ragihand ku ji roja şemiyê ve dê li cihên giştî careke din dest bi sepandina yasaya hîcabê bikin. Femandariya

Polîsê Parêzgehê Îranê îro bi daxuyaniyekê nivîskî ragihand, projeya hîcabê dê careke din li cihên giştî li ser cade û kolanan were bicihkirin.

Herwiha Femandariya Polîsê Parêzgeha Kirmaşanê jî daxwaz kir ku pabendî yasa û nirxan bin û heger pabend nebin dê lêpirsîn derbarê wan de were kirin. Femandariya Polîsê Îranê piştî gotara Rêberê Komara Îslamî ya Îranê Elî Xameynî ya Cejna Remezanê ew biryar derxist.

Elî Xameynî di gotara xwe ya Cejna Remezanê de ragihand ku ew dê pabendî projeya hîcabê bin û divê her kes pabendî yasayan be.

Polîsê Îrşadê yê Îranê, 13ê Îlona 2022yan li Tehranê bi hinceta pabendî yasaya hîcabê nebûye şkence li keça Kurd Jîna Emîniyê kiribû. Jîna Emîniyê piştî şkenceyê li nexweşxaneyê Tehranê canê xwe ji dest dabû. Piştî mirina Jîna Emîniyê li seranserê bajar û bajarokên Îran û Rojhilatê Kurdistanê xwepêşandanan dest pê kiribû ku ji aliyê gelek mediyayên cihanê wekî "Şoreşa Jîna" hatibû binavkirin. Xwepêşandananê Şoreşa Jîna zêdetirî salekê berdewam kir. Li gelek bajaran Îran û Rojhilatê Kurdistanê pevçûn di navbera hêzên ewlehiya Îranê û xwepêşandanan de derketin.

Li gorî rêxistina Mafên Mirov Mirovan a Kurdistanê di xwepêşandananê Şoreşa Jîna de 537 kes hatin qetilkirin û zêdetirî 10 hezar kesên jî hatin desteser kirin. Herwiha piştî xwepêşandananê giştî heta astakê jin pabendî biryarên projeya hîcabê nedibûn û sistiyek hatibû kirin. Projeya pabendbûna hîcabê hîn li Îranê nebûye yasa.

Sala borî Parlamentoya Îranê projeyasaya hîcabê pesend kir û biryar da ku heta 3 salan ew projeyasaya were bicihkirin. Li aliyê din Encûmena Parastina Destûra Îranê têbîniyên xwe li ser projeyasaya hîcabê destnîşan kiribûn û ew projeyasaya careke din li parlamentoyê vegeandibû.

Kanala CBS a Amerîkayê: Êrîşa Îranê bo ser Îsraîlê gelek nêzîke û dibe ku her îro pêkbê

Kanala CBS a Amerîkayê bi zimanê berpirsên payebilindên leşkerî ragehand, êrîşa Îranê li ser Îsraîlê dê demekî pir nêzîk de pêkbê û dibe ku her îro çêbe.

Îro 12.04.2024ê kanala CBS daxuyaniyên çend berpirsekî Amerîkayê

belav kir û amaje bi wê yekê kir ku êrîşa Îranê li ser Îsraîlê dê demek nêzîk de pêkbê û dibe ku îro ew êrîş çêbe. Herwaha kanaleke Îsraîlê jî ragehand, Amerîkayê keştiya mûşekî li peravên avê yê nêzîk Îsraîlê belav kirine û armanc jî berevanî kirina li

Îsraîlê ye. Ji ber tengezariyên di navbera Îranê û Îsraîlê gelek welatên Ewropayê, Amerîka û Asyayê daxwaz ji hemwelatîyên xwe kirin, heta demekî nediyar serdana Rojhilata Navîn nekin. Kanal 12 ya Îsraîlê jî ragehand, Serokwezîrê Îsraîlê Benjamin Netanyahu li gel Wezîrê Berevaniyê û berpirsên payebilind ên leşkerî dicive û hêlengandinê ji bo êrîşa bendewarîkirî ya Îranê dike.

Roja 1ê Nîsan a 2024ê êrîşek li ser avahiyeke balyozxaneya Îranê ya li Sûriyê pêkhat û di encamê de du femandarê payebilind, 5 efser û şewirmendên Sipaha Pasdarên Îranê û li gel hejmarek din ên Îranê hatin kuştin û aloziyên di navbera herdu welatan ketin qonaxêke nû ya cuda de.

Kurdistan yek ji dergûşên herî kevin a şaristaniyê ye

Li cîhanê gelek ciyên kevin yên şaristaniyê hene. Ji wan hinek ev in: Filistîn, Misir, Yûnanîstan û Mezopotamya.

Mezopotamya axa navbera çemên Dicle û Feratê ye (mezo: navber, potam: çem).

Paristaniya vê herêmê digihîje 8-9 hezar salên berî zayînê (b.z.).

Hin cîranên kurdan yên dîrokî asûrî, faris, ermenî û romayî bûne.

Bi qasî ku tê zanîn cara

pêşî sumeriyana qala kurdan kiriye. Wan ji welatê kurdan re gotiye:

KAR-DA-KA (*)

Ev gotin 2000 sal b.z. li ser keviyekî hatiye nivîsîn. Ev kevir li Mezopotamyayê li kavilekî sumeriyana hatiye dîtin.

Welatê Kardakan diket navbera Bedlîs û Wanê.

Asûriyan jî ji kurdan re gotiye kardox û ji welatê wan re jî gotiye Kurtiye.

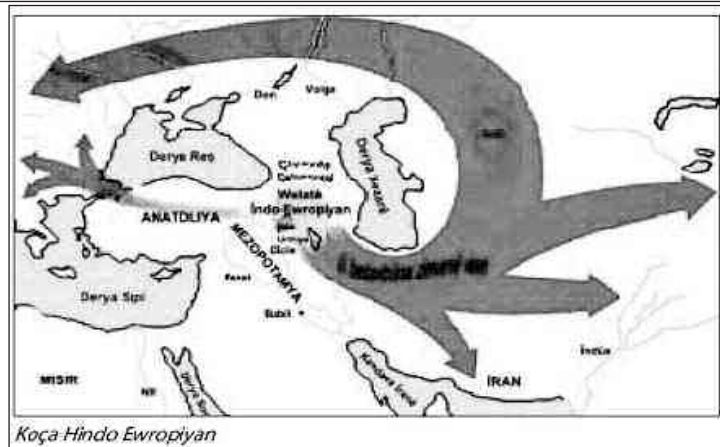
Piştî navê kurdan di bel-

geyên dîrokî de wek kurtî, kirtî, kardox, kardox, gutî, med, kardo û kardukhatiye nivîsîn.

Li gor dîroknasan kurd arî ne û neviyên medan in.

Gotina arî ji sanskrîtî (**) tê, maneya wê jî binijad, esilzade, yên xweşik, yên baş û rind e. Navê zimanê ariyan aryavaşa bû. Navê welatê wan Aryavarta (Welatê Arya/Warê Arya) bû. Welatê wan başûr û rojhilatê Derya Qezwînê (Xezar) bû.

(*) Navê KARDAKA li ser

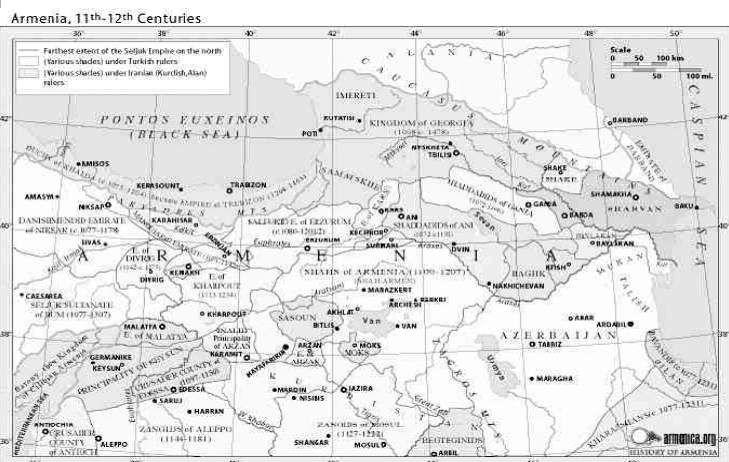
Koça Hîndo Ewropîyan

kevir bi awayê KRDK hatiye nivîsîn. Zimannas gava ku nivîseke ku tenê bi tîpên dengdar hatibe nivîsîn, A-yekê (dengêkî di navbera A û E'yê de

ye) dixin navbera hemû tîpan. Loma KRDK dikare KURDIK, KARDOK, KURDOK û hwd. be. (**Sanskritî zimanê kevn ê hindî ye.

Ş e d d a d î

Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 11'AN, ÎMPARATORİYÊN KURDÎ

Şeddadî navê dewleteke kurdan e ku di sala 951'ê (340'ê hicrî) de ji aliyê Şeddadiyan ve li herêma Erana bakurê Azerbeycanê (Başûrê Qafqasyayê) hatiye damezrandin. Vê dewleta Kurdan heta sala 1164'an xwe ser piyan girt. Bajarê Anî (li Qersê/Tirkiye), Tifîs (Gurcistan), Demirçapî, Qerebax, Nexçivan, Gence (li Azerbeycanê ye), Duwîn (li Ermenistanê ye)

Dewleta Şeddadiyan, di sala 951'ê miladî da bi deste Muhammedê kurê Şedadê li (Başûrê Qafkasya) hatiya sazîrîn. Ev dewlet, yek ji wan dewlatên Kurda yên ku di dema îslamiyete da hatine sazîrîn. Bi rastî ev dewleta kurdî, gelek xurt û temen (umir) direj buyê. Sinoren wê pir fireh bûye, hemu bi vê dewletê ve girêdayî bûne. Di wê demeda li başûr ji,

hukumeta Merwaniyan, li rojhilat hukumeta Hesnevi hebûye. Ev devlet ji aliye cardeh hukumdaren Şeda-di ve hatiye idarekirin. Ie belê bi erîşa Melîkşah

hukumdare Selçuqî li ser wê herême di sala 1075'an da dawî lê hatiye.

Piştî dîlketina Salar Marzûban Mihemedê keyayê Musafirogullari di sala 948'an de Mihemed Şeddad Qartû (Mihemedê Kurê Şeddad jî tê gotin) cihe wî girt. Mihemed Şeddad Qartû pêşî tenê keyayê Debîlê bû, lê di 951'ê de li tevahiya Azerbeycanê bû desthilat. Herçend tê gotin ku dewleta Şeddadiyan di sala 1164'an de hilweşiyaye jî em ji kitabeyeke ku Key-Siltanê Şeddadî li Aniyê daye nivîsandin dizanin ku wî heta 1198'an desthilatdariya xwe meşandiye. Li gor hin çavkaniyan Şeddadî bi êrîşa xundekarê Selçûqîyan Melîkşah bi ser vê herêmê de di sala 1075'an de hilweşiyane, lê xwiyaye ew bi vê êrîşê qels bûne û heta sala 1198'an jî xwe girtine.

Gutî (Qurtî, Gutium)

Beş: BERIYA ZAYÎNÎ, DEWLETÊN KURDÎ, ÎMPARATORİYÊN KURDÎ

Gutî di dîrokê de yek ji pêşiyê Kurdan e li çiyayê Zagros û li kêlêka çemê zapê jiyan e, 2700 sal berya miladê, dewletek xurt û serbixwe sazdikin û tenê heta mezarbata, lewre axa wir gelek xwes û bijun bu.

Di sala 2649 pêşiya mîlade êrîş dibin ser Sumer û Akadiyan welatê Akadiyan jî zevt dikin du qerna wan îdare dikin, peşe di sala 2400 berya mîlade da bi biraye xwe gele

Lolora yekbunê cedikin dewlata wan bi vî rengî gelek xurt û peşve diçe. Lê piştî li hember Akadayî dîsa mexlûb dibin û diçin warê xwe yê kevn çiyaye

Zagrose. Piştî di sala 2270 B.Z. di dema padişahê Asûriyan Salmanasarê yekemin de bi wan re şereki giran datinin. Navê padişahê dawîya Gutiyana Tîrîgan bû.

Sedsala 12 'anda, ji pirtûka destnivîsa gerîdokekî Roavada wêneya Seroke Dewleta Dostikî Emîr Ebu Nasr Dewleta Dostikî (Merwanî) di sala (982 an, BZ) de hatiye damezrandin Damezrênerê vê dewletê Badê Dostikî bû (1). Bad jî, di wexta xwe de, bi mêranî û cegerdarî û bi bîrtûjî û şarezayîyê hatibû naskirin.

Ibin Elesîr di pirtûka xwe de ya bi navê (Elkamîl Fî Eltarî) de dibêje ko xelîfeyê Ebasiyan (Udid Eldewle) wexta bi Badê Dostikî re civiya, bi dizî ji wezîrê xwe re gotiye ko ev zilam mirovan

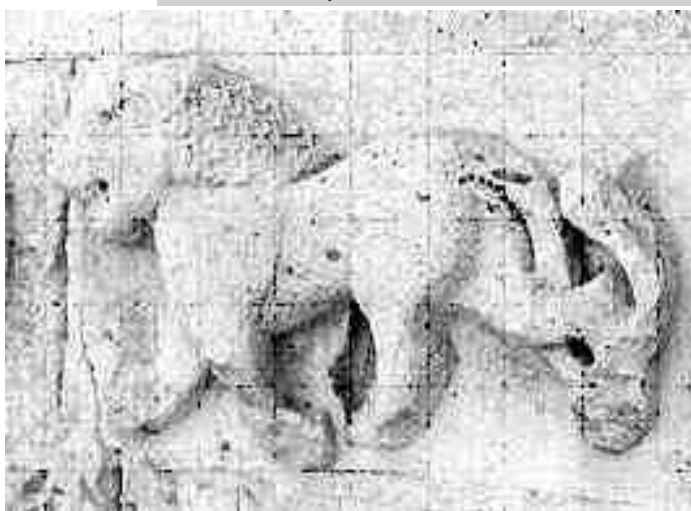
ditirsîne. Wa dixuye ko Bad bi xwe jî di çavên xelîfê de hin tişt xwendibûn, lewra şîya ligel siwar û leşkerên xwe ji qesrê bireve û xwe ji tora xelîfê û leşkerên wî rizgar bike. Piştî wê dest bi avakirina dewleta xwe ya di çesnê stîraneke kurdî de, dike. Di destpêkê de êrîşa xwe dibe ser Ardîş (2) û yeko yeko piştî hinartina nameyan, keleha û bajarên kurdan dergehên xwe bê xwîn rijandin li ber wî vedikin. Bi vî awayî navûdengê Bad belav dibe û dewletên cîran jî tîrsa xwe re, bi taybetî dewleta Biweyhî û xîlafeta Ebasî dest bi amadekirina hêz û betalyonên xwe dikin da ko li bermberî destkeftin û berfirehkirina dewlata wî rawestin. Gelek caran hewl dane ko wî bikujin. Di êrîşa xwe ya li ser Mûsilê de, Bad vî carê bi rastî têt kuştin. Rawestana li ser şexsiyeta Bad pêdiviyî lêkolîneke taybetî ye digel ko jiyan wî tarî û di çavkaniyên dîrokî de ne ewqasî zelal e. Navê wî Husênê Ebdulahê Dostikî ye, ji kurdên Harbexî ye ji mîrên Botan e. Piştî Mirîna Bad, Ebasiyan û Biweyhiyan û romê wa texmîn kirin ko êdî ji tîrsnakiya dewleta dostikiyan xelas bûn, lê belê berevajî gumana wan, cîgir û mîratgîrên Badî, bi taybetî Ebû Elî kurê Merwanî, di demeke kurt de şîya bajarên xwe ji nû ve asê bike û hêza xwe jî careke dî berhev û tundtir bike. Ibnû Kesîrê Dîmesqî vî yekê bêtir zelal dike: "xelîfeyê Fatimiyan şandeyeke giranbuha digel diyarî û entîkeyan hinartibû cem Mir Ebû Elî û hebûna dewletê pejiwandibû, herwilo xelîfeyê Ebasiyan û Imperatorê pîzantiyan jî her yekî ji milê xwe ve daxwaza hevalbendî û sînorbendîyeke hêja jê dixwestin"

Firehbûna Dewleta Dostikî

Destnîşankirina firehî û zemîna ko dewlet li ser ava bûbû, hinekî aloz e. Lê eger em navçe û herêmên di bin destê dewletê de bi

Dewleta Merwanî (P.Z. 990 -1085)

Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 12'AN, ÎMPARATORİYÊN KURDÎ

Eldîmesqî di vî warî de wisa dibêje: "Kurê Nebhan ê bazîrgan di rojekê de 500 Dînarên pîzantî qezenc dikir". Ibnulfariqî jî dibêje ko, Dewleta Dostikî li rada desthilata xwe sermîyanê tu kesî ji wan nedistend, ji bilî mirovekî Erebo ko çek di mala wî de dîtibûn, wek nokerekî ji bo welatekî dî hatibû nav wan dixebitî.

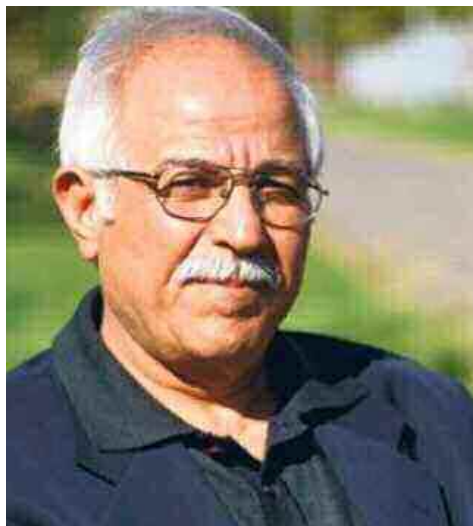
Dîroknasên ko li ser qonaxa dîrokî ya navçeyê radiwestin didin xuyandîrîn ko (Nesîr Eldewle) Mîrê Dostikiyan, mirovekî siyasî, şareza û hişmendekî bê hempa bû. Di tîgîhiştina hunera desthilatdariya dewletê de dîrbûn bû, lewra şîya gelê xwe di aşîti û xweşiyê de bihêle. Li seranserê 53 ê salan bi hiştûjî danûstendin ligel dewlet û imperatorên herêmê dikir bîyî ko welatê xwe hogirî asteng û nakokiyên siyasî bike. Herweha beşdarî çareserkirina pîrsîgîrêkên di navbera dewletên navçeyê de, dibû.

Dewleta Dostikî û hunera avahiyê

Jibermayî û kaviî û şûnşopên hunera avahiyê yên dewleta Dostikiyan mirovan mit û mat dikin. Di wê wextê de, û di wê navçeyê ko bi şer û pevçûnan mijûl bû, Dostikiyan berê xwe dabûn avakirina pêdiviyên jiyanêke xweş, hewl didan ko xwe ji ber pevçûnan bidin alî da ko xwe ji avakirina şaristaniya mirovane re û xwe ji avakirina welatekî bajarvanî û xweşkirina jiyanê xelkên wî welatî re, vala bikin. Ji nû ve tekûzkirina Keleha Amedê û ji nû ve tebûtkirina sûra wê û keleha Batmanê û sîrên Miyafarqîn û pîrên asê li ser çemê Batmanê û kelehen Botan, tev, çend nimûne ne ji hunera avhiya Dostikiyên ko navên xwe û navên avahîkar û hostayên kurd li ser wan kaviîlan koldandine. Herwisa, Dostikiya bi awakî pir balkêş guh dabûn avakirina bazaran û kolanan û hewl dabûn ko ava paqij li hemî mal û taxan belav bikin. Bêguman hemî avahî û eywanên ko di wexta Dostikiyan de avadibûn, wek pîşe û hunereke spehî; bi taybetmendiya giyanê kurdan ve girêdayî bûn. Lewra ji yên herêmê û ji hunera avahiya Romanî pir cihê bûn.

Sahîfani hazîrladî: Pervîz Pînahogîlu

Serokê Kurdistanê Xalid Begê Cibrî...

İbrahim GUÇLU
(ibrahimguclu21@gmail.com)

Di Dîroka Kurdistanê de deme ku ji serhildana milî ya Kurdistanê ya 1925an bê qal kirin du navên dîrokî û hêja derdikevin pêş. Yek ji wan Xalid Beg e. Yê din jî, Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg serokê Rêxistina Azadiyê (Komîteya Îstîklalê ya Kurdistanê) ye. Şêx Seîd Efendî, serokê Tevgera 1925an e.

Serokê Rêxistina Azadi Xalid Beg û hevalê wî Yisûf Ziya Beg di 14 Nîsana 1925an de hatin darve kirin. Ew û hevalê wî Yisuf Ziya Beg bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin.

Jiyana Xalid Beg a malbatî û leşkerî û siyasî û rêxistinî...

Xalid Beg, di sala 1882an de li Gimgimê (Wartoyê) tê dinyayê. Bavê wî Mehmûd Beg e. Mehmûd Beg him serokeşîra Cibran e û him jî li Wanê qeymeqamî kiriye. Diya wî Xaltiya Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg, di heman dem de bi Şêx Seîd Efendî û Şêx Abdûllahê Melekan re kûrmet û kûrxaltiyê hev in.

Xalid Beg, dibistana Eşîretî ya li Kabataşê û Dibistana Leşkerî ya Bilind xelas dike. Ew yek ji yaverên leşkerî yê jîr e. Wezîfeya wî ya yekem Fîlîstîn e. Erebi û Farisî jî baş dizane. Ew kesekî çand û edebîyadhezê kurdî bûye jî. Loma li ser çand û edebiyata kurdî û li ser zimanê kurdî jî xebat kiriye.

Mirovê doza miletê kurd bûye. Kemalîstan xwestine ku dema ew dest ji doza kurd berde, dê îmkânên mezin ji wî re pêk bînin. Ew van yekan red dike.

Di dema Şerê Osmanî û Rûsyayê de di bin serokatiya Xalid Beg de çend hêz ava dibin. Ew hêzan di şer de gelek serkeftî dibin.

Dema ku leşkerên Rûsyayê tînin Xinûs û Wartoyê, wê demê Alaya Xalid Beg tê Elazîxê û zivîstana xwe li Palûyê derbas dike (1915). Di sala 1916-an de hikûmet wezîfaya avakirina Qonaxa Ovacık a Dersîmê dide Xalid Beg. Wê demê ji Apê kevneparlamentarê SHPê Mehmed Elî Eren Xidir Beg re dibe mêvan. Leşkerên xwe li ser erdê wî bi cîh dike.

Xalid Beg li Ovacîxê ji pêwendiya dewlet û gel eciz dibe. Loma jî li hemberî siyaseta dewletê helwestekî rexnegirî bi awayekê nîşan dide. Loma jî dewlet ji ew helwesta Xalid Beg eciz dibin û loma jî alaya wî paşve digrin.

Di sala 1918an de Eşîretên elewîyan êriş tînin ser Eşîreta Cibraniyan. Mehmet Şerîf Firatê ku nivîskarê "Dîroka Wartoyê", giliyê Xalid Begê ji dewletê re dike. Dibêje ku: "Halid Begê Mîralay yê Cibrî û Halid Begê Mîralaya yê Eşîra Hesenan eşîretan çekdar dikine. Bi cilûmergên kurdî li

gûnda digerine. Propagandaya kurdewarî dikine. Li gûndan pitûkên xwe yên bi kurdî nivîsandine û pirtuka Ehmedê Xanî Mem û Zînê li gûndan bela dikine."

Xalid Beg pişt re li Erziromê dibe Şerleşker.

Nûrî Dersîmî,, endamê Cemiyeta Tealî ya Kurd bû. Ew yek ji serokatiya Koçgiriye bû û di serpêhatiyê de dibêje ku Xalid Beg li Kurdistanê li gelek bajarên rêxistinên Cemiyeta Tealî ya Kurdistanê ava kiriye.

Ew agahdarî jî derdixin holê ku Cemiyeta Tealî ya Kurdistanê li gelek herêmên Kurdistanê di bin serokatiya Xalid Beg de rêxistin bûye.

Ev rastiya bi nêrînên M. Şerîf Firatê ku Dîroka Wartoyê nivîsandiye û li dijî kurdîtiyê bûye jî derdikeve holê.

Xalid Beg, piştî Şerê Cîhanî yê Yekemîn dest bi xebata rêxistinkirina kurdan dike

Piştî ku Cemiyeta Tealî ya Kurd belav dibe, Xalid Beg ji bona ku rêxistinek nû ava bike, bi mîr, axa, şêx, serokeşîr, mele û munewerên Kurdistanê re danûstandin dike. Encama van danûstandinan jî di sala 1921-an de

Rêxistina Azadiyê ava dikin. Wek tê zanîn piştî Şerê Cîhanê yê Yekemîn, di 10 Tebaxa 1920an de Peymana Sevrê pêk hat. Vê peymanê şer qedand.

Peymana Sevrê, peymanek naverok dagirtî bû. Ji sê sed xalî zêdetir bû. Di Peymanê de ji bona kurdan jî mafê dewletbûnê hatibû pejirandin. Ew xalên Peymana Sevrê, xalên 62-65an bûn. Di Peymana Sevrê de hatibû tespît kirin ku: Komîsyonek dê ji Îngilîzan, Fransîzan, Îtalyayîyan ava bibe. Ev Komîsyona dê li beşek Kurdistanê li Rojavayê Firatê sîstema rêvebiriyek herêmî çê bikin.

Piştî salekê dema Kurdan xwestin dê serî li Cemiyeta Miletan bidin dê bibin serbixwe û dewletekê.

Xalid Beg her çiqas ev peyman ji bona miletê kurd û Kurdistanê peymanek têr û tijî nedidît jî, piştigiriya Peymana Sevrê dike. Ji bona ku xalên Peymana Sevrê yên di derbarê miletê kurd û Kurdistanê bikevin jiyana xebat dike. Hezar mixabin Xalid Beg, di ew hewildana xwe de bi sernakeve. Lewra Kemalîst li dijî vê xebatê derdikevin. Kurdan berdidin hevûdu.

Wê demê Xalid Beg ji bona doza Kurdistanê vekirî û profesyonelî xebat bike, dixwaze ji wezîfeyaxwe dest berde û îstîfa bike. Lê îzin naye dayîn. Encama vê rewşê Xalid Beg, tê sirgûn kirin.

Xalid Beg dişînin Dersîmê. Dema ku Xalid Beg diçe Dersîmê Ovacîkê, ji bona ku kurdên elewî û sînî di arman-

ca milî û Kurdistanî de bibin yek xebat dike.

Ev yeka Kemalîstan û dewleta wan eciz dike, Alayîya Xalid Beg li Dersîmê xeter tê dîtin, loma jî emir tê dayin ku ew paşve vegere. Ew vedigere Wartoyê (Gimgimê) li wir xebata xwe didomîne.

Di wê demê de Kongreya Erziromê tê li darxistin. Ji bona kongreyê Xalid Beg jî tê vexwendin. Lê Xalid Beg vê vexwendinê red dike û beşdarî kongreyê nabe. Ev helwesta Xalid Beg zêdetir Kemalîstan eciz dike. Loma jî biryar tê girtin ku Xalid Beg ji serokatiya eşîrê were dûrxistin bête şandina Erziromê. Ev di sala 1920-an de sirgûnî Erziromê dibe.

Şerîf Firatê Wartoyî ew hewildana Xalid Beg ya di derbarê Peymana Sevrê de di pirtuka xwe ya "Doğu İlleri ve Varto Tarihi" de qal dike. Wusa dibêje: "... Di vê navberê de Mîralay Xalid Begê Cibrî, li herêma Gimgimê, Kopê, Melezgirtê, Kela Xinûsê, Kanîreş, Boglan û Çewligê ji serokeşîr û şex û mela û keyayên gûndan mezbetayên morkirî berhev dikir û bo Cemiyeta Tealî ya Kurd dişand. Ji wira jî, qaşo ji bo vî karî bo Mistefa Nemrûdî û Şerîfê Kurd ku li Yekîtiya Netewan dixebitin, dihatine şandin." (s. 156-157)

Piştî ku Xalid Beg sirgûnî Erziromê dibe, êdî navenda xebata wî ya milî Erzirom dibe. Ew bi hevalên xwe re dest bi rêxistineke nû dikin. Di ew xebatê de leşkerên payebilind yên kurd di vê xebatê de cîh digrin. Di xebatê de rola Mîralaybûna Xalid Beg gelek mezin e.

Ew rêxistinekê ava dikin. Ev rêxistina "Komîteya îstîklalê ya Kurdistanê (Azadî)" ye. Rêxistin di sala 1921-an de ava dibe. Rêxistina Azadî, ji mîran, axayan, serokeşîran, şêxan, munewer-ran, meleyan, esferên kurd ava dibe.

Di derbarê Rêxistina Azadî de agahdariyên zêde di belgeyên Îngilîzande hene.

Beşek damezrênêrên Azadiyê ew in: Xalidê Begê Cibrî, Dr.Fuat, Ekrem Cemîlpaşa, Hecî Mûsa, Husên Paşayê (kor) Heyderanî, İhsan Nuri Paşa, Şêx Tahir, Seyid Ebdilqadir, Hecî Axdî (Bavê Tûjo), Hecî Mûsa Beg, Wusîf Ziya, Xalidê Hesenan.

Rêxistina Azadiyê, heta sala 1923an xebata xwe îlegal (veşartî) û di qadeke teng de dimeşîne.

Lê piştî ku Peymana Lozanê teyê îmza kirin, Rêxistina Azadiyê dest bi rêxistinek giştî li Kurdistanê dike. Di demek kurt de 23 bajar û bajarokan şaxên wê tînin ava kirin. Ji hemû çînan tebeqeyan gel dibe endam û piştgirê Rêxistina Azadiyê. Xebata xwe gurrî dikin ku di rewşek musaîf de dest bi serhildanê bikin.

Dilketin û îdama Xalid Beg û Dadgeha Dîwanê Herb ya Bedlîsê...

Pêşketina xebata Rêxistina Azadiyê bala dewletê bi xurtî dikşîne. Agahdarî ber bi Enqereyê di derbarê Rêxistina Azadiyê de û xebata Xalid Beg de diherike.

Mistefa Kemal, piştî van agahdariya di dawîya sala 1924 de diçe Erziromê. Di şîvekê de Mistefa Kemal û Xalid Beg hevûdu dibînin. Xalid Beg, ji Mistefa Kemal re dibêje ku "ez dixwazim ji wezîfeya xwe ya leşkerî îstîfa bikim. Ez nizanim ku çima hûn nahêlin yekî ku bi were îxanetîyê dike ji kar veqete?" Axevtin germ dibe. Xalid Beg derdikeve devre.

Mistefa Kemal û hevalên wî, baş fahm dikin ku Xalid Beg ji wan dûr e û ew xwediyê armançek din e û dixwaze ku ji bona Kurdistanê serbixwe xebat bike.

Dema ku birayê wî Ehmed Beg (Ahmet Sever) vê yekê tespît dike ew diçe Erziromê Xalid Beg re hevûdîtin çê dike.

Ehmed Beg dibêje "Dema ku min ji Xalid Beg re got, jiyana te di xetereyê de ye, divêt tu ji Erziromê derkevi."

Wê demê wî ji min re got: "Ez hay jê heme ku li dora min xetere heye lê çî dema ku ez vê serê zivîstanê ji Erziromê derkevim ev dê ji bo kurdan bibe felaket, teqez divêt em li benda biharê bimînin."

"Piştî van gotinan, lê zêde dike û dibêje "Herin, xwe amade bikin lê bisekinin heta ku bihar têye."

Xalid Beg, wê demê gelek aşkere biryar dide ku biharê dest ji wezîfeya xwe berde, bi profesyonelî karên rêxistinê bike û amadekariya serhildanê bike.

Hezar mixabin beriya wê, serhildana Beytûşebabê dest pê dike. Wê demê di derbarê Rêxistina Azadiyê de operasyon dest pê dike.

Xalid Beg, di roja 20 kanûn 1924 de li Erziromê tê girtin û wî dibin zindana Bidlîsê. Wê demê Yisûf Ziya Beg jî dîl dikeve.

Xalid Beg û Yisûf Ziya Beg di Dîwana Herbê ya Bedlîsê de bi awayekî ne hûqûqî û bi lezûbez tînin darizandin.

Xalid Beg û Yisuf Ziya Beg di dadgehe de parêznameyek gelek cidî û naverok dagirtî pêşkêş dikin. Di parêznameyê de Rêxistina Azadiyê, armançên wê, mafên miletê kurd, mafê çarenivîsiya miletê kurd diparêzin.

Di derbarê Xalid Beg û Yisûf Ziya Beg de biryara îdamê hat dayin.

Ew di 14ê Nîsan a 1925-an de bi gulebaraniyê hatin kûştin. Piştî Serhildana 1925an demekî kurt şûnda hatin îdam kirin.

Dewleta Eyyubîyan (1175-1348) Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 12'AN, ÎMPARATORİYÊN KURDÎ

Malbata Eyûbiyan li hawîrdorî Aranê (rojawa û bakûrê Îrana îro) dima. Ew malbateke kurd bû, ji êla Rewadiya bû. Ji vê êlê Şadî bi herdû kurên xwe re Şêrko (Esededdîn) û Eyûb (Nîcmeddîn) ji gundê Acdanqanê çûne Bexdayê û ji wir jî piştî çûn li Tekrîtê bicihbûn.

Şadî li Tekrîtê mir û herdû kurên wî çûn ketine xizmeta Micaheddînê Gitanî de. Gitanî dît, ko Eyûb jî û zane ye, rabû ew kire destkarê Tekrîtê. Sala 1136 li Tekrîtê Selaheddîn bû. Bav û apê Selaheddîn çûne cem Îmadedînê Zengî xwediyê Mûsilê. Wî gelekî guh da wan û Eyûb kire waliyê Balebekê.

Piştî mirina Îmadedîn Eyûb bi maltaba xwe ve çû Şamê û xwe gehande Nûredînê kurê Îmadedînê Zengî xwediyê Helebê. Nûredînê Zengî Hims û Rehba dane Eyûb û ew kire mîrekî mazin, Şêrko jî rêkire Misrê, da perê melek Mensûr bike, yê destdirêjî Pawîrê kiribû. Şêrko biraziyê xwe Selaheddîn jî bixwe re bir. Şêrko ji ber mîranî û rastiya xwe bûbû destê siltan Nûredîn, yê rastê. Şêrko piştî demekê vegera welatê Şamê, ji hingî ve êdî rola Selaheddînî siyasî destpêkir û berz bû.

Ji ber ko Francan çavên xwe berdane Misre, Şêrko diçe vegeyayê û Selaheddîn jî rêkire bajarê Skenderiyê. Şêrko wezirê Misrê bû û dest li ser danî. Ta mirina wî sala 1168 her Şêrko karûbarê Misrê gerand. Piştî li wir Selaheddîn bû wezirê pêşî, lê ji ber rastî û dadeweriya xwe êdî ew bûbû bahê dilê misriyan. Selaheddîn Franc di perê li Dimyatê de pkand. Bavê wî jî hate Misrê, gehayê. Piştî mirina xelîfê fatimî Aladdid êdî Selaheddîn bû serdestê Misrê yê bêhempa. Û piştî ko Nûredînê Zengî mir êdî Selaheddîn xwe kire siltanê Misrê. Bi vê hikmê Maltaba Eyûbiyan saz kir.

Bi şer Yemen, Sûdan û Felestîn vekirin û sala 1174 dest danî ser Şam, Mûsil û Helebê. Sala 1187 di perê Hitînê de zora xaçperestan bir û Quds vekir. Şahê İnglistanê Richard (bixwêne rîçard!), yê bi Dilê şêr navkirî careke din êrîşî Eyûbiyan kir, da Qudesê vegeyê, lê biser neket. Di sala 1192 levhantînek di nav herdû alîyan de çêbû, û şer rewasta. Li gor vê levhatîne ji erda ber lêva deryayê pê ve, ya di nav Sûr û Yafa de titîşt di destê xaçperestan de nema.

Selehaddîn Eyûbî

Silhedînê Eyûbî (Selaheddîn, Selaheddîn, Selaheddîn Eyûbî, Simko) serleşkerê misilmanan bû li dijî xaçperestan (mesîhiyên ku çûbûn xakên pîroz li Filistînê ji bo ola xwe biparêzin) û di bîdestxistina bajarê Qudsê (Orşelîm) de û qewirandina xaçperestên Ewropî ji Rohîlata Navîn serketî bû.

Piştî ku Selaheddînê Eyûbî di 4 adara sala 1193an de li Şamê wefat kir, Maldara(Dynastie) Eyûbî ya Kurd di heman salê de hilweşiya. Împaratoriya Eyûbî, ji aliyê Selehaddînê Eyûbî

ve di gulana sala 1175an de hate damezirandin.

Sultan Selaheddîn, sala 1138 li Tikrîtê hatiye dinê. Navê bavê wî Necmeddîn el-Eyyubî bin Şadî bin Mervanî ye. Malbata wî ji eşîreta Revadî ye û Revadî jî digihîjin Hîzbanîya. Derheqê piçûktîya wî da zêde tişt nayê zanîn. Gorî lêkolîna Dr.Ahmet el-Bilî, bavê Selaheddîn Necmeddîn Eyyubî û Esededdîn Şêrko ji Tikrîtê diçin Mûsilê. Li wir tek- ilî ordiya Imadeddîn el-Zengî dibin û ji wî ra gelek xizmetê dikin. Sala 1140'î da wexta ku Imadeddîn el-Zengî Baalbekê zefî dike, bavê Selaheddîn dibe hukmdarê Baalbekê. Piştî miri-

na El-Zengî, dibe qumandarê ordiya Şamê. Wê demê birê wî, Şêrko jî qumandarê ordiya Sultan Mahmut Nureddîn bin Imadeddîn el-Zengî ye.

Zarokatîya Sultan Selaheddîn li Baalbekê derbas dibe. Xwendina xwe li wir diqedîne. Piştî bi bavê xwe ra diçe Şamê, li wir warê çekdarîyê da perwerde dibe. Piştî xwendina xwe gorî liyaqata xwe dibe xwedî maqam û di demekê kurt da jî dibe waliyê Şamê. Sala 1164'an da bi apê xwe Şêrko ra diçe Misrê. Li wir têkilî şerê Bilbîsê dibe. Sala 1168'ê da li dijî hukmdarê Filistîn Amorî ra şer dike û bajarê Iskenderiyê digre. Dijî êrişên ordiya Frenkan berxwe dide. Piştî lihevhatîne, bi apê xwe Şêrko ra vedigere Şamê.

Piştî vegera wîya Şamê, ordiya Filistînê dikeve Misrê. Li ser ricaya Xelîfe El-Adid el-Fatimî û Wezirê wî Savar Sultan Nureddîn, carek din Şêrko û Sultan Selaheddîn berê xwe didin Filistînê. Şêrko ordiya Frenk teslim digre, Savar dikeve û dibe wezirê Adidî el-Fatimî. Duh meh şunda piştî mirina Şêrko, Sultan Selaheddîn 22 salîya xwe da cîyê apê xwe digre û dibe wezirê El Fatimî. 25'ê Adarê sala 1169'an da Xelîfe El-Fatimî navê El Melîk el-Nasir Ebu el-Muzaffer Selah el-Dunya û El-Dîn lê dike û ordiya Suriyê dikê bin qumqndariya wî. Sultan Selaheddîn berê êrişa Sudanî ya ku li ser welatê wî da hatibu, bertêref dike. Bi alîkariya birayê xwe Turanşah bajarê el-Nobe digre û berê xwe dide bajarê El-Quddus'î Şerîf û Filistînê.

Qumandar û Emirê Sultan Nureddîn gelek caran jê ra gilîyê Sultan Selaheddîn dikin. Lê tucarî nikarin navbera wî û Sultan Nureddîn xirabikin. Sultan Selaheddîn bi

zanayîya xwe û bi cesareta xwe tim li ba Sultan Nureddîn cîyekî girîng digre.

Sultan Selaheddîn, piştî mirina El Xelîfe el-Adid, sala 1172'an da dibe hukmdarê Misrê. Du sal şunda, sala 1174 da Sultan Nureddîn wefat dike. Rêya hukmdariyê ji Sultan Selaheddîn re ve dibe, lê ew xwe grêdayî hukmdar El-Melik el-Salih Ismail bin Nuerddîn dihesibîne.

Sultan Nureddîn li ser erîşên birê xwe yê bi navê El-Emîr Seyfeddîn el-Melik el-Salih alîkarî ji Sultan Selaheddîn dixwaze. Sala 1175'an da Sultan Selaheddîn bi ordiya xwe êrişî Şamê dike, Şam, Humus û Hamayê

digre û davê ser Halebê. Ser vê yekê El-Emîr Seyfeddîn bi Frenkiya ra itîfakê çêdike û Sultan Selaheddîn tehdît dike. Lê Sultan Selaheddîn li nêzikî Hamayê berî ordiya wan dide. Hemû bajarê ku di destê El Emîr Seyfeddîn da hene, digre û vedigere Şamê. El Xelîfe el-Bagdadî, sala 1175'an da liyaqata Sultanîye li Selaheddîn dike. Bi navê wî pere derdikeve û li ser navê wî wek El-Melik el-Nasir Yusuf ibn Eyub, xutbe dide xwendin.

Bi alîkariya birê wî Turanşah Yemen û Aden jî dikeve bin hukmdariya Sultan Selaheddîn. Sala 1178'an da bi Frenkiyan ra dikeve şerekî giran û bi zafiyatek mezin şer winda dike. Lê di zemanekî kurt da jî bo heyfa xwe carek din berê xwe dide Filistînê. Li Mecr el-Uyunê berî Frenkiya dide û gelek prensê wan êsîr digre. Piştî wî şerî sunda berê xwe dide Ermenîstanê û wê derê jî li hukmdariya xwe girêdide. Vedigere Misrê û ji bo îmara welatê xwe dixebite. Lê tu car Filistîn jî bîra wî dernakeve. Carek din dîsa berê xwe dide Filistînê û Berûdê digre. Cara yekemîn davê ser Mûsulê, Sincar û Diyarbekrê bi welatê xwe va girêdide. Digihîje Enteb û Halebê. Sala 1185'an da cara duduya êrişî Mûsulê dike. Piraniya Mezopotamyayê û Kudistanê dike bin hukmdariya xwe. Nav hukmdarê misilman da dibe xwedî cîyê herî bilind. Lê dilê wî da daxwazek wîyê girîng dimîne, ew jî girtina hemû axa Filistînê ye.

Sultan Selaheddîn li Filistîn e

Hukmdarê El-Kerk, peymana ku navbera wî û Sultan ve çêbibu, dide alîkî û sala 1186 da erîşê heciya dike.

Ser vê yekê Sultan jî bi hazîriyek mezin, carek din berê xwe dide Filistînê. Salek şunda, sala 1187 da li Hutînê ordiya Frenk ji hev bela dike û Kralê Qudus û Prensê El-Kerk êsîr digre. Ala xwe xêncî Qudus û Surê li hemû Filistînê dardixe. Meha Recebê sala 1187 Qudusê jî bi hukmdariya xwe girê dide û digihîjê miradê xwe.

Di bin hukmdariya wî da cihuyên ku di Filistînê da dijiyan, bê tade û bê ezîyet jiyana xwe didomînin. Ji bo wê yekê hemû dirokvanên Frenkan jî, derheqê Sultan Selaheddîn da gelek tiştên baş dinivîsin.

Ser girtina Qudusê Împaratorê Alman, Kralê İngilîz û yê Fransayê bi kîn û nefretek mezin ordiyek mezin amade dikin û berê wî didin Filistînê. Ordîya wan wexta ku êrişî Filistînê dike, ne Xelîfe ne jî sultanek misilman ji bo alîkariya Sultan Selaheddîn tu tiştê nakin.

Ordîya Frenk, serîda tê Akkayê û wir işgal dike. Ordîya Sultan jî, alîkîda dijî wan berwe dide, aliye din jî hêdî hêdî şunda dikeve. Dawîya şer da Akka dikeve destê Frenkan. Frenkan li wir bi tade û zilma xwe gelek mirovên sivil qetildikin. Ser vê yekê hemu dinê da ferqa Sultan û ya Frenka jî eşkere tê xuyakirin.

Şerê nevbera Ordîya Sultan û Frenkan da derdikeve, pênc sal berdewam dike. Sultan, bi planek mezin wan ji Qudusê durdixe. 2 lîlonê sala 1192 an da navbera wan da peyman çêdbibe, gorî wê peymanê Sultan Selaheddîn ji şer mûzzafer derdikeve û vedigere Şamê. Ser hatîna Hacac ya Şamê, Sultan diçe pêşîya wî, lê di rê da nexweş dikeve. 4 Adarê sala 1195 an de, di 57 salîya xwe da wefat dike. Sultan Selaheddîn li Camîya Ummeyê de tê definkirin.

Sultan Selaheddîn, bavê 18 zarokan bu, ji van 17ê wan kur yek jî qîz bû.

Kirinên wî

Şerê dijî ordiya Frenk qezenckir û yekîtiya emirên misilmanan çêkir.

Suriyê û Misirê kir bin hukmdariya xwe. (Her du dewlet alî meshebê da bi hev ra dijmînatî dikirin.)

Sinorê hukmdariya xwe ji Kudistanê heta Tunusê, ji Sudanê heya Yemen û Adenê freh kir.

Hukmdariya xwe bi rewşek baş domand. Ew, sultanek adil bu, ji zulumkaran heznedikir. Qimetek mezin dida fikrê mirovên derdora xwe. Tu ferq nedikir navbera gelê xwe.

Zengîn û feqîr, esnaf û aristokrat wek mîna hev didît. Derê wî ji hemû kesan ra vekirî bu. Di hemû jiyana xwe da tu qîmetek ne dida dewlemendiye.

Wexta ku waliyê Şamê jê ra qonaxek çêdike û Sultan qonaxê dibîne, weha dibêje: „Ez nikarim di vê qonaxê da bijîm. Ev qonax layiqî mirovê ku mirina wî nêzik buye, nine. Alîyê din gere armanca me ji bo xizmeta Xwedê be,

ne ji bo jiyana koşk û sera be.“ Wî ji mal û milkê dinê heznedikir. Tim wiha digot; „mal, milk û xwelî wek mîna hev in.“ Prens Muhammed Ali dibêje; „Piştî mirina wî, di berîka wî da 47 Dirhemê wî tenê hebû. Ev jî, ji serweta ku mirovek feqîr dihêle, gelek kêmtir e.“

Mirovên di bin hukmdariya wî da dijiyan, wî wek mirovek bi şewqet, kiralek bi merhamet û sultanek adil dizanibun. Ew ji bo refah û emniyeta

gelê xwe xebitî. Pistî mirina wî hemû kesên di bin hukmdariya wî da, şînek mezin kirin.

Jiyana wî di şer da derbas bu. Di saxî û nexweşiya xwe da tim li ser piştî hespê xwe bû. Wexta ku jê ra digotin hinek peya be û bîhna xwe bide, wî bersiva wan wuha dida; „Wexta ku pîyê min dighêjin erdê, ez xwe nexweş dihesibînim.“

Wesiyetê wî

Sultan Selaheddîn ji kurê xwe Melik el-Zahir re wesiyetê xwe dike û jê ra weha dibêje: „Ji rêça Xwedê dernekeve. Ez serfiraziya xwe deyn-darê Xwedê me, ji bo vê yekê ez emrê Xwedayê alemîn ji te ra emir dikim. Xwîne nerijîne û xwin rijandinê ji xwe ra neke edet. Xwîn rijandin, xwîn rijandinê bi xwe re tîne. Zilma xelqê xwe neke, ji bo emniyeta mal û milkê wan bixebite. Nebe kîndarê kesî. Dilê mezina neşkîne, dilê mirovên ku dibin destê te da ji bo îdarekirina dewletê dixebitin, qezençke. Em hemu mahkumê mirinê ne. Tu hata ku rîza gel qezenç nekî, ya Xwedê nikarî qezenç bikî. Ser vê yekê têkilîya xwe bi gelê xwe re baş çêbike. Tobedarê Xwedê be, lewra Ew Kerim û Qadir e“

Berî cihata xwe ji derdora xwe ra digot; „Min bi şûrê min ve defin bikin ku bila roja mahşerê tevî min rabe û li hizura Xwedê ji min re şahidiyê bike.“

Gotinên ji bo wî

Împaratorê Alman, piştî hatina xwe ya Suriyê diçe qebra wî ziyaret dike û wuha dibêje; „Ez ji bo hatina xweya vir gelek kîfxweşim, ku Sultan Selaheddîn li vir jiyana xwe domandiye. Ew Sultanek bê hempa û kahramanek mezin bû.“

Berî şerê navbera wî û Xaçliya, Qumandarê ordiya Xaç Perest Richard (Richardê dil Şêr), ji eskerê xwe ra dibêje; „Di cîyê xwe da bisekinin. Dilê vî şêrî ji dilê şêrê we mezintir e.“ Dîrokvan Dr. Stanley; „Hinek kes wesfê wî zatê mezin nizanin. Bê şuphe ew, mirovek xwedî şeref û bê tirs bu. Dilê wî tîjî merhamet bû. Ew mirovek misilman û di bin emrê Xwedê da bû.“ Tarîh el Muherrîrîn de gelek wesfê wîyê baş tîrêz kirin.

Dîrokvan Stivatsîn derheqê Sultan de wuha dibêje; „Sultan Selaheddîn quweta dijmînen xwe baş texmîn dikir û gorî wan planên şer çêdikir. Bi sebrek mezin hareket dikir û şîxulê kû dest pê kiriba, heya dawiyê dikudand. Serfiraziya wî girêdayiya sebr û temûla wî bû.“

Jiyana Selaheddîn

Eyûbî di şer da debas bu.

Lê wî gelek eserên dîrokî ji dane avakirinê.

El Medrese el-Nasir: Li Kahîrê, li mihla El Fîrafe kêleka tîrba Imam Şafîî hatiye avakirin.

El Medrese el-Kamhiye û El Medrese el-Hanefî

Hanaka el-Salahiyye: Li Taxa Said el- Suade ji bo perwerdekirina dînî hatiye avakirin.

Dîwan el-İstul: Temelê wî teref

Sultan Selaheddîn hatiye avêtin.

Sur a Iskenderiye: Ev Sur jî li Kahîrê bi emrê wî hatiye inşakirin.

Kasr-i Yusuf: Ev Sur jî li başurê Kahîrê li ser bilindayîyek mezin wî daye çêkirin.

Komara Agiriyê yan Komara Araratê (1927-1931) yek ji dewletên Kurd ên dîrokî ye. Di pêvajoya Serhildana Agiriyê de ji aliyê tevgera Kurd ve hatiye îlankirin.

Gelê Kurd piştî tîkçûyîna Osmanî wekî gelên din li azadiya xwe digere. Gorî peymana Sevîrê mafê Kurd û Ermenîyan ên dewletbûnê ji aliyê Osmanîyan ve hatibû pejirandin. Lê di pratîkê de Tirkan

Komara Agiriyê yan Komara Araratê Beş: GOTAR, SEDALA 20'AN

nedixwastin Kurd bibin xwedî dewlet û ji bo wê jî çî ji destê wan bihata dikirin.

Bi şikestîna tevgera di bin pêşengîya Şêx Seîd re, navenda doza azadiya Kurdistanê bû Agirî. Serokê Kurd Îhsan Nûrî Paşa tevger û şereke nûjen dida û roj bi

roj Kurd berî bi serkeftîne dibûn. Tê zanîn rêxistina Xoybûnê serhildan birêvedibir. Xoybûn îlankirina Komara Agiriyê (li Ewropa Komara Araratê dihate binavkirin û pîrranî wisa tî zanîn) bi fermî kir. Komar dê sazûmanîyeke demokratîk avabikira û Kurd û Ermenî di nava

dostanî û tîkildariyê de bijîyan.

Bro Heskî Têlî (Îbrahîm Heskî) bû serokê birêvebiriya avakirina hikûmetê û karên sîvil. Herwekî Temir Axa wekî serokê artêşê û berpirsiyarê birêvebiriya avakirina karên leşkerî hate peywardarkirin.

Bi alîkariya YKSS, Brîtanya û Îranê hêza Kurdan hate şikestî û serhildan tîkçû. Lê heya sala 1931'î ala Komara Agiriyê her di hate pêldan

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

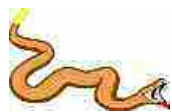
Ev çiye? Ev **a**ve.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

dir**a**n

Ev çiye? Ev dir**a**ne.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

a**g**ir

Ev çiye? Ev **a**gire.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

ma**r**

Ev çiye? Ev ma**r**e.
Bu nədir? Bu ildir.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bi**z**in

Ev çiye? Ev **b**izine.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

ba**l**on

Ev çiye? Ev **b**alone.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

ba**c**an

Ev çiye? Ev **b**acane.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

oto**m**obil

Ev çiye? Ev oto**m**obile.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

ta**c**

Ev çiye? Ev ta**c**e.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

ca**n**î

Ev çiye? Ev **c**anîe.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cû**c**ik

Ev çiye# Ev **c**ucike.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

fi**n**Can

Ev çiye# Ev fi**n**Cane.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

ç**a**v

Ev çiye? Ev **ç**ave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

ç**ê**lek

Ev çiye? Ev **ç**êleke.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

ç**a**ynîk

Ev çiye? Ev **ç**aynîke.
Bu nədir? Bu çaynikdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

ç**a**kûç

Ev çiye? Ev **ç**akûçe.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

de**f**ter

Ev çiye? Ev **d**eftere.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

da**r**

Ev çiye? Ev **d**are.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

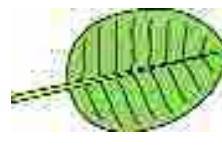
de**s**t

Ev çiye? Ev **d**este.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

di**l**

Ev çiye? Ev **d**ile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

be**l**g

Ev çiye? Ev **b**elge.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

e**l**ok

Ev çiye? Ev **e**loke.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ke**r**

Ev çiye? Ev **k**ere.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

ze**b**eş

Ev çiye? Ev **z**ebeşe.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

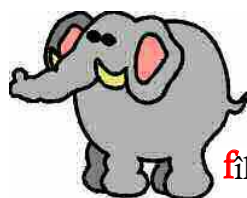
ê**l**eg

Ev çiye? Ev **ê**lege.
Bu nədir? Bu jiletir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

h**ê**k

Ev çiye? Ev **h**êke.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

Ff

fi**l**

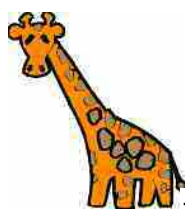
Ev çiye? Ev **f**ile.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elefoant.

fi**r**ok

Ev çiye? Ev **f**iroke.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолет.
What is it? It is a plane.

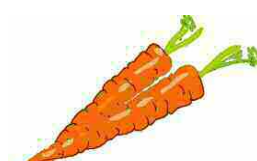
fi**n**d

Ev çiye? Ev **f**inde.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

ze**r**a**f**e

Ev çiye? Ev ze**r**a**f**eye.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

Gg

gi**z**êr

Ev çiye? Ev **g**izêre.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carot.

g**ê**zî

Ev çiye? Ev **g**êziye.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

go**r**e

Ev çiye? Ev **g**oreye.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

gu**h**

Ev çiye? Ev **g**uhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

p**ê**

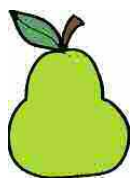
Ev çiye? Ev **p**êye.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

k**ê**r

Ev çiye? Ev **k**êre.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

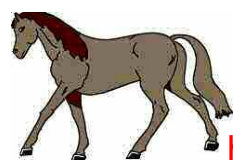
hirmê

Ev çiye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çiye? Ev hirç.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çiye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çiye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

İi

dil

Ev çiye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

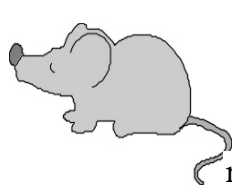
lepik

Ev çiye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

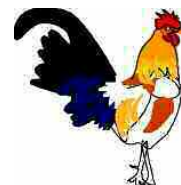
Ev çiye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çiye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

Îî

dîk

Ev çiye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çiye? Ev Îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çiye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çiye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

Ev çiye? Ev jûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çiye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

Ev çiye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjâl

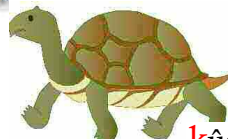
Ev çiye? Ev kevjale.
Bu nêdir? Bu xəçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

Ev çiye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çiye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

kund

Ev çiye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çiye? Ev kevçiye.
Bu nêdir? Bu qasıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

Ll

lêv

Ev çiye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

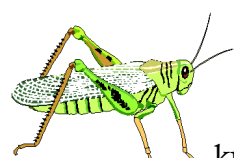
lîmon

Ev çiye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

xezal

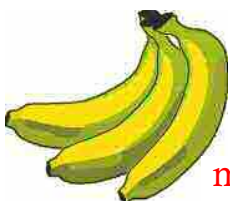
Ev çiye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu ceyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

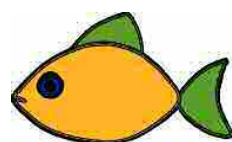
Ev çiye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çiye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çiye? Ev masiye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

Nn

nan

Ev çiye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çiye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çiye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çiye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çiye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çiye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çiye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

top

Ev çiye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a bool.

gamêş

Ev çiye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

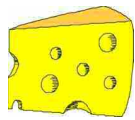

meymûn

Ev çiye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

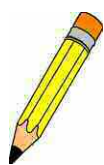
pîvaz

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is a onion.

perçemek

Ev çîye? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

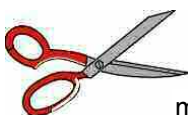

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portaqaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is a orange.

Rr

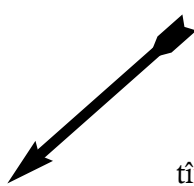
şêr

Ev çîye? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çîye? Ev kêwrîške.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is a arrow.

rovî

Ev çîye? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is a apple.

stêrk

Ev çîye? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

se

Ev çîye? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çîye? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

tiîr

Ev çîye? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

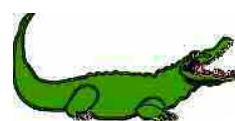
tûtî

Ev çîye? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtûk

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çîye? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is a iron.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is a ear.

Ûû

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ildırımdır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightningi.

Vv

çav

Ev çîye? Ev çaVe.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is a eye.

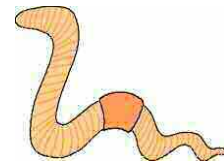
keVok

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çîye? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

biVir

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is a axe.

berçaVik

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glass.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBƏ-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ôkdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ew r

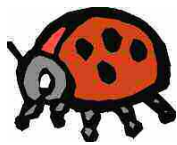
Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kêklickir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

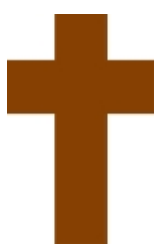
xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzêndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

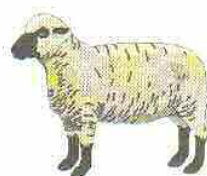
xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdir.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardir.
Что это? Это огурец.
What is it? It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

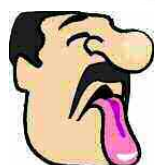
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

KURDÎ

Azerî

N b/s	ya bi tîpên latînî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî
1	Aa	Aa	Aa
2	Bb	Бб	Bb
3	Cc	Цц	Cc
4	Çç	Чч	Çç
5	Dd	Дд	Dd
6	Êê	Ее	Ee
7	Ee	Яя	Əə
8	Ff	Фф	Ff
9	Gg	Гг	Gg
10	Hh	Нн	Hh
11	Îî	Ии	Ii
12	Îi	Ьь	İi
13	Jj	Жж	Jj
14	Kk	Кк	Kk
15	Ll	Лл	Ll
16	Mm	Мм	Mm
17	Nn	Нн	Nn
18	Oo	Оо	Oo
19	Pp	Пп	Pp
20	Qq	Qq	-
21	Rr	Рр	Rr
22	Ss	Сс	Ss
23	Şş	Шш	Şş
24	Tt	Тт	Tt
25	Ûû	Уу	Uu
26	Uu	Юю	Üü
27	Vv	Вв	Vv
28	Ww	Ww	-
29	Xx	Хх	Xx
30	Yy	Йй	Yy
31	Zz	Зз	Zz

DIKARÎ BIXWÎNÎ

Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
Quling, qawe, qîr, qelem, qaiş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şîrîn, sekir, şewaq
Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
Kûr û dûr, pêûs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
Gul, sur, duðu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zela, Zîver, zêytûn

"Благотворительный фонд Барзани" передал одежду детям в сирийском Африне

Курдский "Благотворительный фонд Барзани" (BCF) передал одежду детям и ученикам сирийского города Африн.

В рамках гуманитарной акции, осуществляемой офисом фонда в Африне, благотворительная группа оказала помощь населению города, в рамках которой десятки детей и учеников получили одежду в преддверии мусульманского праздника Рамадан.

"Благотворительный фонд Барзани", дислоцированный в Иракском Курдистане, играет ключевую благотворительную роль на местном и региональном уровне, помогая обездоленным семьям, пострадавшим от стихийных бедствий и конфликтов. Усилия благотворительной группы охватывают широкий спектр инициатив, включая предоставление финансовой помощи и распределение жизненно важных ресурсов внутренне перемещенным лицам.

США вновь подтверждают поддержку Курдистана

Соединенные Штаты подтвердили свою непоколебимую поддержку "сильного и устойчивого" Курдистана, подчеркнув важность поиска подходящих решений давних проблем между Эрбилем и Багдадом.

Во время пресс-брифинга в понедельник, 8 апреля, официальный представитель Госдепартамента США Мэтью Миллер подтвердил поддержку Америкой суверенного, стабильного и безопасного федерального Ирака,

уделив особое внимание региону Курдистан.

Представитель призвал как федеральное правительство Ирака, так и Региональное правительство Курдистана (КРГ) активизировать свои усилия по решению их затянувшихся проблем, тем самым обеспечивая экономические выгоды для всех иракцев. Говоря о предстоящих обсуждениях, Миллер отметил, что на следующей неделе планируется создать высший совмест-

ный комитет США и Ирака. Эти переговоры предшествуют запланированной встрече президента США Джо Байдена и премьер-министра Ирака Мухаммеда ас-Судани. Ожидается, что их дискуссии охватят ряд тем, включая свертывание возглавляемой США Международной коалиции по борьбе против "Исламского государства" в Ираке. Заявление прозвучало на фоне недавних попыток Багдада изгнать силы коалиции из страны после ответных авиаударов США по иракским вооруженным группировкам. Эти авиаудары были нанесены в ответ на многочисленные нападения на силы США, дислоцированные в Ираке, Сирии и Иордании.

Пока обе стороны ведут эти деликатные переговоры, США продолжают подчеркивать важность решения застарелых проблем между Эрбилем и Багдадом, подчеркивая необходимость совместных усилий для содействия экономическому процветанию и стабильности во всем Ираке.

КРГ планирует расширить проект "MyAccount" за счет большего количества банков

Помощник премьер-министра Иракского Курдистана Ребаз Хамлан, раскрыл важные детали относительно расширения проекта

"MyAccount" ("Мой счет"), направленного на оцифровку процесса расчета заработной платы для более чем одного миллиона работников государственного сектора.

Хамлан сообщил курдским СМИ, что после Рамадана к инициативе присоединятся и другие иракские банки, в том числе "Коммерческий банк Ирака" (TBI).

Хамлан подчеркнул позитивное сотрудничество между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и федеральным правительством в отношении проекта, и заявил, что ожидает видимых результатов после праздников. С сентября 2023 года КРГ усердно выполняет свою миссию по переходу Курдистана к безналичному обществу, начиная с оцифровки системы расчета заработной платы для сотрудников в государственном секторе. Эта инициатива направлена на упрощение выплат заработной платы, укрепление финансовой стабильности и предоставление бенефициарам доступа к различным финансовым услугам, включая сберегательные счета.

Позже стало известно, что "Банк Багдада" получил одобрение Центрального банка Ирака (CBI) на участие в проекте "MyAccount" КРГ.

Багдад и Тегеран разрабатывают транспортные проекты

Министр транспорта Ирака Разак Мухибис Аль-Саадави встретился с министром транспорта и городского развития Ирана Мехрдадом Базрпашем, чтобы рассмотреть текущие усилия, направленные на укрепление двусторонних связей и решение общих проблем. Ключе-

вым моментом дискуссии стало завершение проекта железной дороги "Шаламче-Басра", при этом обе стороны стремятся преодолеть такие препятствия, как операции по разминированию, сообщила газета "Tehran Times" в понедельник, 8 апреля. Это железнодорожное сообщение имеет значительные перспективы для облегчения торговли и сообщения между двумя странами. Среди вопросов повестки дня были стратегии по расширению транспортных возможностей для паломников, а также улучшение аэропортовых услуг и авиасообщения.

На встрече была подчеркнута взаимная приверженность укреплению экономического сотрудничества с особым упором на увеличение объемов транзита и завершение международных коридоров. Это согласуется с более широкими усилиями Ирана и Ирака по развитию экономического партнерства с целью превысить 20 миллиардов долларов в двусторонней торговле.

В Дияле украдено девять миллиардов динаров

В иракской провинции Дияла развернулось крупное дело о хищении, имеющее поразительное сходство с печально известным "ограблением века".

Девять миллиардов динаров, предназначенных для компенсаций жертвам терроризма, исчезли из казны провинциального совета. Предполагаемые виновники, трое сотрудников, в настоящее время скрываются от властей.

Иракские службы безопасности сообщили, что украденные средства были переведены через банковские чеки, что напоминает предыдущую крупную кражу. Член комитета по разведке иракского парламента Раад Дахлаки заверил, что расследование будет продолжаться до тех пор, пока не будут раскрыты все мотивы и виновные.

В рамках расследования задержаны два человека, связанных с основными подозреваемыми. Этот инцидент показывает

тревожную тенденцию финансовых нарушений в Ираке. Исчезновение значительных сумм денег перекликается с крупным эпизодом, произошедшим в октябре 2022 года, когда из багдадских банков было украдено 2,5 миллиарда долларов таможенных налоговых поступлений. В ноябре премьер-министр Ирака Мухаммад Ас-Судани заявил, что его администрация успешно вернула

украденные средства на сумму более 124 миллионов долларов.

Значительная сумма, названная "ограблением века", была незаконно снята со счетов налоговых органов посредством поддельных документов в 2021 году. Подобные случаи крупномасштабных хищений продолжают создавать серьезные проблемы для финансовой целостности и стабильности Ирака.

ДПК расследует возможности фальсификаций накануне выборов

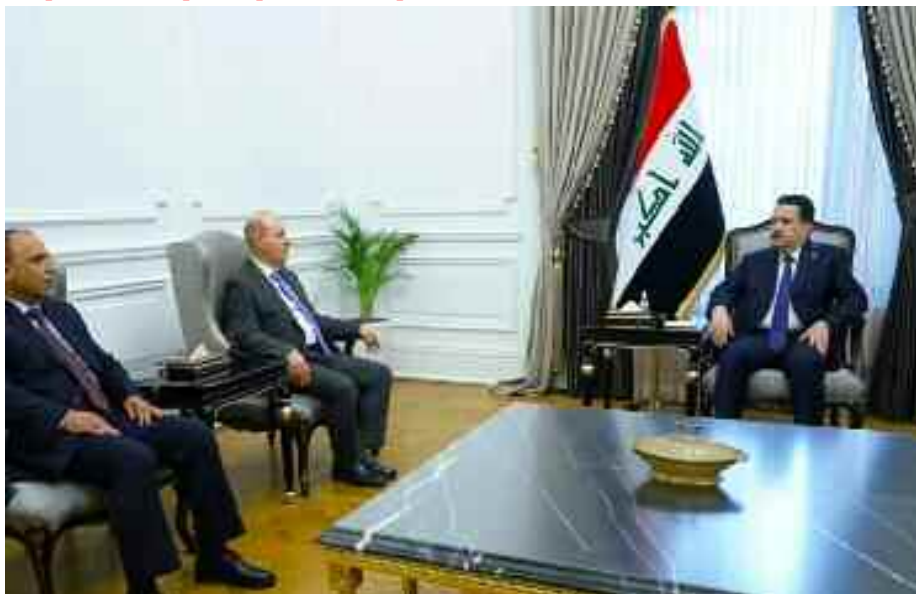
"Демократическая партия Курдистана" (ДПК) начала расследование в отношении проблемы нераспознавания отпечатков пальцев значительного числа своих членов машинами для голосования, предоставленными Высшей Независимой Избирательной комиссией Ирака (ИНЕС).

По предварительным данным, из 400 тысяч лиц,

данные отпечатков которых не были идентифицированы машинами для голосования, 200 тысяч являются членами ДПК, из них 160 тысяч из провинции Сулеймания Иракского Курдистана.

Известный представитель фракции ДПК Шуан Калари сообщил в интервью "VOA Kurdish", что партия идентифицировала этих лиц с помощью обширной базы данных отпечатков пальцев своих членов, но, тем не менее, они не были признаны ИНЕС. Калари подчеркнул, что, несмотря на пропагандистскую кампанию, направленную против ДПК, и в ходе которой распространяются слухи, что некоторые из этих людей являются беженцами из Сирии и Ирана, эти лица действительно являются членами ДПК, причем значительная их часть проживает в Сулеймании. "ДПК официально не заявляла о намерениях бойкотировать выборы или воздерживаться от них. Мы полностью готовы к избирательному процессу. Однако необходимо решить определенные проблемы, прежде чем приступить к нему", - заявил Калари.

Премьер Ирака призывает к честным выборам в Курдистане

Премьер-министр Ирака Мухаммед ас-Судани призвал к проведению справедливых выборов в Курдистане, подчеркнув необходимость прозрачности и инклюзивности.

Его призыв прозвучал после встречи с высшими должностными лицами Независимой Избирательной комиссии Ирака (ИНЕС), прошедшей в понедельник, и посвященной обеспечению над-

лежащих процедур предстоящих парламентских выборов.

Судани подчеркнул важность решения любых проблем, препятствующих избирательному процессу, и обсуждения правовых механизмов, гарантирующих честность выборов. Он подчеркнул, что выборы должны точно отражать волю курдского народа.

Президент Курдистана Нечирван Барзани подтвердил в воскресенье, 7 апреля, что дата парламентских выборов остается неизменной.

По словам представителя ИНЕС Джумана аль-Галаи, в Курдистане право голоса имеют более 3,7 миллиона человек. Из них более 2,7 миллиона уже обновили свои регистрационные карточки избирателей, что составляет значительную часть голосующих - 26%.

В Багдаде похищена и жестоко избита известная блогерша

Похищение известной иракской блогерши Далии Наим в Багдаде вызвало широкое возмущение в социальных сетях, многие критикуют иракские силы безопасности за их неспособность предотвратить подобные инциденты.

На кадрах с камер наблюдения был запечатлен момент похищения Далии, когда она выходила из салона красоты в багдадском районе Мансури в воскресенье, 7 апреля.

По данным иракских СМИ, по факту похищения было начато расследование. Обстоятельства ее похищения пока не освещаются полицией.

Новость о похищении Наим вызвала волну реакции в социальных сетях. Многие люди выразили разочарование по поводу очевидного отсутствия безопасности в Багдаде. Ставится под сомнение безопасность простых граждан, если такая известная личность, как Далия Наим, могла быть похищена среди бела дня в таком районе, как Мансури, известном усиленным присутствием служб безопасности.

По данным источников, Наим была похищена тремя неизвестными на черном автомобиле в районе Мансури, а затем пересажена в другой автомобиль. Позже она была найдена израненной возле четвертого моста в Разавнии и госпитализирована в больницу под охраной сил безопасности.

Офис губернатора Эрбиля расследует пожар на рынке "Ланга"

Губернатор Эрбиля Омед Хошнав созвал специальное совещание, чтобы обсудить новый пожар на рынке "Ланга". Совещание

было посвящено расследованию причин вчерашнего пожара и реорганизации рынка.

В заявлении, опубликованном администрацией губернатора, сообщается, что Обед Хошнав подчеркнул важность реорганизации всей территории рынка и оперативного реагирования на все случаи эксцессов и нарушений. Пожар, вспыхнувший в 6:45 утра понедельника, привел к повреждению 48 магазинов рынка. Этот инцидент стал вторым крупным пожаром, произошедшим в "Ланга" в этом году. Предыдущий пожар 28 февраля уничтожил 168 магазинов, нанеся значительный ущерб инфраструктуре рынка. Однако после инцидента был предпринят быстрый ремонт, при этом владельцы пострадавших магазинов были освобождены от налогов, платы за обслуживание и получили другие компенсаций со стороны правительства. Новый пожар на рынке "Ланга" дополнил серию пожаров, которые в последние месяцы поразили коммерческие районы Курдистана. Ранее в этом месяце на базаре "Чале" в Дохуке также вспыхнул крупный пожар. При его тушении отравления дымом получили 11 пожарных.

Иран готов "обменять" перемирие в Газе на отказ от удара по Израилю

Иран проинформировал США, что воздержится от ответа на авиаудар Израиля по консульству в Дамаске, если будет достигнуто прекращение огня в Газе. Об этом сегодня, 8 апреля, сообщила газета Jerusalem Post со ссылкой на иранское агентство Jadeh Iran.

Как утверждает иранский портал, такая информация была получена от анонимного арабского дипломатического источника. Неназванный арабский представитель добавил, что "если Америке удастся сдержать ситуацию, это будет большим успехом для администрации Байдена, и мы можем развить это". Отмечается, что эти сведения появились на фоне возобновления переговоров о прекращении огня и освобождении заложников между Израилем и ХАМАС в Каире, а также в связи с тем, что Тель-Авив продолжает подготовку к возможному ответу на авиаудар по Дамаску, в котором Сирия и Иран обвинили Израиль. Как известно, в результате авиауда-

ра по иранскому консульству в Дамаске в прошлый понедельник был убит высокопоставленный генерал КСИР Мохаммад Реза Захеда — главный иранский советник, ответственный за операции в Сирии и Ливане, а также его заместитель и несколько других офицеров Корпуса.

Тегеран в последние дни угрожает "жестким ответом" на авиаудар Израиля. Американские СМИ сообщают, что разведка США и Израиля считает, что Иран может нанести прямой

удар по Израилю крылатыми ракетами и беспилотниками-камикадзе. В сообщениях указывалось, что ответ может поступить к концу месяца Рамадан во вторник или среду.

"Мы готовы к этому, у нас есть хорошие оборонительные системы, и мы знаем, как действовать решительно против Ирана как в ближних, так и в дальних местах. Мы действуем в сотрудничестве с США и стратегическими партнерами в регионе", — заявил начальник генштаба армии Израиля Герци Халеви.

Ди-Кар: массовые протесты из-за земли

7 апреля в иракском Ди-Кар-е протестующие вышли на улицы и заблокировали несколько правительственных учреждений и ключевых дорог города.

Сообщения иракских СМИ свидетельствуют о резком росте участия: значительное количе-

ство молодежи и граждан Ди-Кара присоединилось к протесту, чтобы выразить свое недовольство Советом провинции.

Протестующие прибегли к блокированию доступа к зданию Совета, нескольким правительственным учреждениям и основ-

ным магистралям, поджигая шины на улицах. Обострение ситуации привело к усилению присутствия сил безопасности, дислоцированных по всему городу. Катализатором протеста стала задержка исполнения решения, согласно которому с октября 2019 года было решено выделить землю семьям погибших протестующих. По мнению семей погибших, Совет провинции препятствовал распределению земли.

На фоне разворачивающегося протеста демонстранты сформулировали свои требования в отношении основных услуг и пообещали продолжать демонстрации до тех пор, пока их жалобы не будут услышаны.

ДИПЛОМАТ

№ 14 (574) 08 - 14 апрел 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Курдские лидеры поздравили мусульман с праздником Ид аль-Фитр

9 апреля курдские лидеры направили свои теплые приветствия мусульманам Курдистана и всего мира в канун Ид аль-Фитра, который отмечается в среду.

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), передал свои искренние поздравления мусульманам всего мира, подчеркнув значение священного праздника. Он сказал: "По случаю Ид аль-Фитр я тепло поздравляю всех мусульман мира, Ирака и Курдистана. Я прошу Бога принять пост и поклонение всех мусульман".

Президент Курдистана Нечирван Барзани поделился своим посланием, подчеркнув необходимость единства и прощения в это благоприятное время. Он заявил: "Пусть этот священный праздник станет возможностью для обновления отношений, прощения и единства, и давайте все вместе работать на благо нашего народа и страны. Давайте начнем новый этап солидарности и защитим завоевания, настоящее и будущее Курдистана".

Премьер-министр Масрур Барзани поддержал поздравления мусульманам Курдистана и всего мира, особо подчеркнув священные жертвы пешмерга и семей мучеников.

Он также выразил благодарность за стойкость, проявленную людьми в трудные эконо-

мические времена, и подчеркнул важность обеспечения их конституционного права на заработную плату без политического вмешательства.

"Я благодарю народ Курдистана за их сопротивление и терпение в преодолении этой сложной экономической ситуации", сказал он.

Все три лидера выразили надежду на то,

что недавние соглашения с федеральным правительством Ирака относительно финансовых выплат госслужащим Курдистана откроют путь к решению других вопросов посредством соблюдения Конституции. Они завершили свои послания, пожелав всем радостного праздника и направив молитвы за Курдистан.

В результате взрыва наземной мины в сирийской Дарье погибли восемь детей

По меньшей мере восемь детей погибли в результате взрыва мины в городе Санамейн сирийской провинции Дарья.

По данным местных источников, взрыв произошел в субботу в районе Аль-Маджбал

города Санамейн, в месте, где играли дети. Погибли восемь детей. Еще один ребенок получил ранения и был доставлен в больницу. Душераздирающий инцидент произошел всего через день после еще одного взрыва, вызванного взрывным устройством, спрятанным внутри мусорного контейнера в западном районе Санамейна. О пострадавших в результате этого инцидента не сообщалось.

Эта трагедия усугубляет рост числа случаев насилия в провинции: менее чем за неделю с начала апреля там зарегистрировано 24 погибших, в том числе девять детей. Этот всплеск насилия происходит на фоне растущих опасений по поводу безопасности и продолжающейся нестабильности в южных регионах Сирии.

КРГ объявило день начала Ид аль-Фитр

Региональное правительство Курдистана (КРГ) официально заявило, что среда, 10 апреля, станет первым днем Ид аль-Фитр, праздника, который приходится на конец священного месяца Рамадан.

В заявлении, опубликованном министерством по делам религий, сказано, что окончание Рамадана было определено после мониторинга наблюдения луны во всех провинциях и автономных администрациях Курдистана с целью обеспечения точности определения начала Ид аль-Фитр, который имеет священное значение для мусульман во всем мире.

Согласно декларации, среда, 10 апреля, станет первым днем Ид аль-Фитра, когда мусульмане всего Курдистана завершат месячный период поста, молитв и духовных размышлений.

Туризм в Курдистане: более 1,5 миллионов посетителей за квартал

Пресс-секретарь Совета по туризму Иракского Курдистана Ибрагим Абдулмаджид объявил о значительном росте туризма: за последние три месяца в регион прибыло более 1,5

миллиона посетителей. Подчеркнув интерес к разнообразным достопримечательностям Курдистана, Абдулмаджид остановился на растущей популярности его туристических направлений из-за привлекательности региона в любое время года. Он отметил и растущую тенденцию зимнего туризма, упомянув, что помимо знаменитых весенних и летних курортов, расположенных в горах региона, Курдистан также может похвастаться очаровательными зимними пейзажами, ежегодно привлекающими сотни тысяч туристов из различных частей Ирака. Ранее Амаль Джалал, глава Совета по туризму Курдистана, обнародовал амбициозные планы развития туристического сектора. Джалал сообщил о восьмилетнем плане, а также среднесрочной стратегии, предусматривающей прием 20 миллионов туристов ежегодно. Эти планы направлены на дальнейшее укрепление позиций Курдистана как ведущего туристического направления в рамках программы нынешнего кабинета министров по диверсификации экономики.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

XÜDAN İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:

TAHİR SİLÊMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXIR SULEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filiali

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500